

T.C.
KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL
BİLİMLER ENSTİTÜSÜ TARİH ANA
BİLİM DALI

KÖY ENSTİTÜLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SERKAN ESEN
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ali GÜRSEL

KİLİS HAZİRAN
2013

T.C.
KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

Köy Enstitüleri

SERKAN ESEN

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

(Unvanı, Adı ve SOYADI)

.....(Danışman)

.....(Jüri Başkanı)

.....(Üye)

.....(Üye)

.....(Üye)

İmzası

Sosyal Bilimler Enstitüsü
Onayı SBE Müdürü (Unvanı,
Adı ve SOYADI)

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu ve bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.(/ /200...)

Tezi Hazırlayan
Öğrencinin Adı ve Soyadı
İmzası

ÖZET

KÖY ENSTİTÜLERİ

ESEN, Serkan
Yüksek Lisans Tezi, Tarih Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr. Ali GÜRSEL
Haziran 2013, 76 Sayfa

Köy Enstitüleri, Cumhuriyet tarihindeki toplumsal değişikliklere etkileri ve bu etkilerin günümüze yansımaları bakımından önemlidir. Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda okuma yazma oranı %5 bile değildi. Neredeyse tüm Anadolu okulsuz ve öğretmensiz durumdaydı. Bunun yanında nüfusun %80'lik bölümü köylerde ikamet etmekteydi. Özveriyle öğrenci yetiştirecek köy öğretmenleri yetiştirilmesi, Cumhuriyetin kurulması kadar önem arz etmekteydi. Öğretmen yetişmesi esas alınan sistem ile sıfırdan başlanan eğitim, Türkiye Cumhuriyetinin geleceğine yön vermesi açısından son derece önemli olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Köy, Öğretmen, Enstitü, Eğitim.

ABSTRACT

VILLAGE INSTITUTES

ESEN, Serkan
Master's Thesis: Department of History
Supervisor: Asst. Yrd.Doç.Dr. Ali GÜRSEL

June 2013, 75 Pages

The effects of social changes and the history of the village Institutes of the Republic to the present reflections of these effects is important. In recent years, the Republic has established literacy was not even 5%. There weren't teacher and school in Anatolia. In addition, 80% of the population resided in villages of part. The establishment of the Republic was important but it was necessary in the training of students. The teacher started from scratch with the underlying system of education, the development of Turkey Republic has been crucial to the future direction.

Key Words: Village, Teacher, Graduate School, Education.

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
TABLolar LİSTESİ.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
KISALTMALAR.....	vi
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
1.1.....	K
ÖY ENSTİTÜLERİ ÖNCESİ EĞİTİME YÖNELİK YAPILAN ÇALIŞMALAR ..3	
1.2. KÖY ENSTİTÜLERİNİN KURULMASI.....	11
1.3. KÖY ENSTİTÜLERİNİN YASAL DAYANAKLARI.....	21
İKİNCİ BÖLÜM.....	24
2.1. KÖY ENSTİTÜLERİNİN YAPILANMASI.....	24
2.1.1. Köy Enstitülerinin Yerleşim Seçimi.....	25
2.1.2. Köy Enstitülerinin Ödeneği.....	27
2.1.3. Köy Enstitülerinin Müdürleri.....	29
2.1.4. Köy Enstitülerinde Öğretmenler.....	30
2.1.5. Köy Enstitülerinde Öğrenciler.....	34
2.2. Köy Enstitülerinde Eğitim Anlayışı Ve Yapılan Uygulamalar.....	36
2.3. Köy Enstitülerinde Uygulanan Öğretim Programları.....	39
2.3.1. 1943 Öğretim programı.....	39
2.3.2. 1947 Öğretim programı.....	40
2.3.3. 1953 Öğretim programı.....	41
2.4. Köy Enstitülerinde Eğitsel Kol çalışmaları.....	45
2.5. Enstitülerde Günlük Program.....	46
2.6. Yüksek Köy Enstitüsü.....	47
2.7. Yabancıların Gözüyle Köy Enstitüleri.....	49
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	52
3.1. KÖY ENSTİTÜLERİNİN TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNE KATKISI.....	52
3.2. KÖY ENSTİTÜLERİNİN KAPATILMASI.....	59
	İİ
	İ
SONUÇ.....	70
KAYNAKLAR.....	73
ÖZGEÇMİŞ.....	78

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Çifteler Köy Enstitüsünde 1945-1946 Yıllarındaki Toplam Üretim	13
Tablo 1. 2. Çifteler Köy Enstitüsünde 1945 Yılı Verim Dökümü	14
Tablo 1. 3. Çifteler Köy Enstitüsü Mezunlarının Yıllara Göre Dağılımı	15
Tablo 1. 4. 1940 Yılında 3803 sayılı Kanunla Kurulan 14 Köy Enstitüsü	18
Tablo 1. 5. Köy Enstitüleri ve Ortaokul ve Lise Eğitiminin Karşılaştırılması.....	42

ÖNSÖZ

Bu çalışma Köy Enstitüleri üzerine yapılmış bir çalışmadır. Çalışmanın literatür taraması kısmında çok sıkıntı yaşanmamıştır. Fakat temin edilen ve kullanılan kaynakların bir kısmı, daha önce benzer çalışmalar hazırlayan ve çalışmaları yayınlanan kişilerce kullanıldığından, bir karmaşaya neden olmamak için kullanılan cümleler ve alıntılar itina ile düzenlenmiştir. Çalışma eğitim sistemimizde ki problemlere genel bir bakış kazandırmayı amaçlayarak bu problemlerin çözüm aşamasında Köy Enstitüleri'nin somut adımlarına ayrıntılı eğilmeye çalışmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında maddi manevi emeği geçen herkese desteklerini esirgemeyen aileme ve arkadaşlarıma özellikle danışman hocam sn. Ali GÜRSEL (Yrd. Doç. Dr.)'e çalışma hazırlanırken her aşamada fikirleri ve tecrübelerini paylaştığı için sonsuz şükranlarımı sunarım.

Haziran-201
3 Serkan
ESEN

KISALTMALAR

a.g.ç.	: Adı Geçen Çalışma
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.s.	: Adı Geçen Sempozyum
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
C	: Cilt
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
GEE	: Gazi Eğitim Enstitüsü

Md. : Madde
NATO : North Atlantic Treaty Organization
No : Numara
NTV : Nergis Televizyonu
s. : Sayfa
S : Sayı
T.C. : Türkiye Cumhuriyeti
TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
TL : Türk Lirası
UNESCO : United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
Üniv : Üniversite
Vb : Ve Benzeri
Vd : Ve Diğerleri
Yay: : Yayınları

GİRİŞ

Köy Enstitüleri, aydınlanma döneminde eğitim alanında yapılan en özgün ve en çok ses getiren çalışmadır. Köy enstitüleri, bir eğitim denemesi olarak dünya çapında önemli sonuçlar elde etmiştir. Cumhuriyet döneminde köylere en sistemli yaklaşım köy enstitüleri ile gerçekleşmiştir.

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında kırsal kesimde okuma-yazma bilen sayısı yok denecek kadar azdı. Bu sorunun giderilmesi için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan en önemlisi Köy Enstitüleri projesidir denilebilir.

Bu projenin belki de en önemli amacı kırsal alandaki geleneksel bağılılıkları çözmek, feodal yapıyı kırmak ve geleneksel egemen güçlerin nüfuzlarını silerek buradaki insanlara ulus bilinci aşılamaktır.

1927 yılındaki nüfus sayımına göre; ülke nüfusunun %80'i, kırsal nüfusun %90'ı okur-yazar değildir. Kırsal yerleşim birimlerinin %90'ında okul yoktur. Okuma yazma çağındaki genç nüfusun %80'i ise köylerde yaşamaktadır. Oysa ülke genelinde bulunan 40.000 köyün 35.277'sinde öğretmen bulunmamaktaydı. Çünkü savaşın yarattığı ekonomik yıkıntılar ülkenin eğitime yatırım yapmasına engel teşkil etmekteydi.¹ Eğitimdeki bu durum ülkeyi çağdaşlaştırarak "batı seviyesine" çıkarmak isteyen vatanseverler için son derece önemli bir sorundur.

Köy Enstitülerinin kurulma amacı, köyden gelen yetenekli çocukların tam donanımlı olarak yetiştikten sonra, tekrar köylerine dönerek geride kalan ve okuma fırsatı veya olanağı bulmamışları eğiterek ülkenin okuryazar düzeyini yukarı taşıması olmuştur. Nüfusun büyük bir kısmının köylerde yaşamakta olduğu bir dönemde ülke çapında okula gidenlerin sadece beşte birinin köy çocuklarından oluşması, köylerde

¹ Ömer Gürsel Ezgi Tekergül, Kani Turan, Beray Toraman, Ömer Karagöz, Murat Gültaş Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bir Eğitim Modeli Köy Enstitüleri, 1. *İnşaat Mühendisliği Sempozyumu*, Antalya, 2009, s. 121.

eğitim hizmetinin yaşanan sorunun büyüklüğünü anlatmaktadır.

Özellikle köye ğretmen yetiştirmenin gerekliliğinin acil olması nedeniyle Köy Enstitüleri büyük bir proje olarak hazırlanmıştır.

Özellikle kadınlarda ve köylerde durum daha da kötüydü. Bundan dolayı köyde yaşayan insanlara eğitim verebilecek ve okuma yazma öğretebilecek yeterlikte bir ğretmen yetiştirme programına gerek duyulmuştur. Ancak hazırlanan programda okuma yazma öğretimine yönelik doğrudan bir dersin olmadığı görülmektedir.

1930'un ilk yıllarında yapılan sayımlara göre yurdumuzda 36 bin köy vardı. Nüfusu 500'den aşağı olan köylerin pek azında okul bulunuyordu. Bu okullar da üç sınıflı idi. Köy Enstitüleri projesi ile hem köye ğretmen sağlanacaktı, hem de bu ğretmen vasıtasıyla köylüyle iyi ilişkiler kurularak okuma yazma ğretilecekti. Köylere gönderilecek öğretmenin köyü ve köylüyü iyi tanması sayesinde okuma yazma öğrenmede dirençle karşılaşılmasının da kısmen önüne geçilmiş olacaktı. Köy Enstitülerinde verilen bina yapım eğitimi ile de köylülerin yardımıyla köyde okul ve derslik sıkıntısının da giderilmesi mümkün olabilecekti.

Özellikle Harf Devrimi yapıldıktan sonra daha çok köylerde Latin harfleri ile okuma yazma bilen bulmak hemen hemen imknsızdı. Yeni harfleri tanıtmak ve öğretmek Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerin görevlerinden biri olmuştur.

Köylerde yaşayan insanların eğitim ihtiyaçları sadece okur-yazarlık değildir. Bulaşıcı hastalıklarla savaşmak ve üretimde yeni tekniklerinde öğretilmesi de gerekmektedir. Çünkü yeni kurulmuş Cumhuriyet'in tüm gereksinimlere cevap vermesi için ekonomik kaynaklar yetersizdir.

Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü Cumhuriyetin kurulduğu ilk günlerde okur-yazarlığın topluma yani köylüye ulaşmadan, ağdaş bir millet olamayacağımızı düşünmekteydiler. Yeni kurulan devletin bu yönde gittikçe artan çabaları sayesinde, köylerde okur-yazarlık artmaya başlamıştır.

Köy Enstitülerinin Kuruluş hazırlıkları 1935'te başlatılıp 1937'de denemesine girişilmiş, 1940'da yasal bir zemine oturtulmuştur.²

Köy Enstitüleri, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olarak 17 Nisan 1940'ta kabul edilen, 3803 sayılı Köy Enstitüleri Yasasıyla tarıma elverişli araziye sahip yerlerde açılmıştır. Burada ki amaç, ğretmen yetiştirme ile birlikte köylünün yolunu

² Necdet Aysal, Anadolu'da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Mayıs-Kasım 2005, s. 35-36, s. 267-282.

aydınlatacak ve işlerine yarayacak diğer meslek elemanlarının da yetiştirilmesi olmuştur. 1954 yılında tamamen kapatıldığında bu okulların sayısı 21'e ulaşmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. KÖY ENSTİTÜLERİ ÖNCESİ EĞİTİME YÖNELİK YAPILAN ÇALIŞMALAR

II. Mahmut, 1824'te yayınladığı bir fermanla ilköğretimi mecburi hale getiren bir karar almıştır. Bu olay Türk eğitim sistemi için önemli bir adımdır. Ancak ferman İstanbul'da bile 1839 yıllarına kadar yeterince uygulanamamıştır. Bunda, Yeniçeri Ocağının kaldırılması ile ilgili uğraşlar, Rus ve Mısır savaşları etkili olmuştur. İlköğretimin zorunlu oluşunun tüm ülkeyi kapsar hale gelmesi Tanzimat Dönemine rastlamaktadır.³

Cumhuriyet ile yeni bir milletin temelleri atılmıştır. Bir toplumun bir düzenden başka bir düzene geçmesi en kanlı denemelerde bile çok çabuk gerçekleşmez. Yüzyılların alışkanlığı yeni düzenin altında nesillerce sürebilir.⁴

Ülkemizde eğitim-öğretim sorunlarının çözümüne ilişkin olarak atılmış adımlardan biri de dünya çapında tanınmış eğitimcilerin Türkiye'ye davet edilmesidir. 1924 yılında Amerikalı eğitimci J.Dewey, 1925'te Alman eğitimci Kershensteiner'in asistanı Kuchne, 1927'de Belçikalı eğitimci Omer Buyse ve 1933 yılında Kemerrer, ülkemizde bulunarak eğitim durumumuzla ilgili araştırmalar yapmışlardır.

Büyük beklentiler ile ciddi maliyetlere katlanılarak yeni oluşturulan eğitim sistemimize ışık tutmaları için getirilen eğitimciler ve oluşturulan eğitim komisyonları Türkiye'nin sadece yüzeysel bir analizini yapmışlardır. Fakat sundukları çözüm önerileri ülkenin ne ekonomik ne de toplumsal yapısına uyumlu olmayan görüşler ve kendi eğitim sistemleri ile uyumlu tavsiyeler olmuştur.

1924 yılında ülkemize gelip öğretmen yetiştirme konusunda bir rapor veren Eğitimci Prof. J. Dewey sadece siyasal, ekonomik ve kültürel gelişmede önderlik edeceklerin yetiştirilmesinin yetmeyeceğini, bütün vatandaşların buna hazırlanması gerektiğini belirtmiştir. Okulların toplumsal hayatın merkezi olması gerektiğini açıklayan

³ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi*, 1997, no:1 s.131-132

⁴ Sabahattin Eyüboğlu, *Köy Enstitüleri Üzerine*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1979, s. 38.

Dewey, köylerin ihtiyacı düşünülmeden kurulan eğitim sisteminin kuramsal ve skolâstik bir nitelik kazanacağını ileri sürmüştür.

Türk aydın ve eğitimcileri, önerilen varsayımların titizlikle araştırılması ve elde edilen bilgiler ışığında kırsal kesimin eğitim ve öğretim sorununa ilişkin sağlıklı bir eğitim politikasının yaratılmasının gerekliliği üzerinde durmuşlardır. Aynı zamanda, oluşturulacak bu eğitim politikalarının, ülke gerçeklerine uyması gerekliliği ön planda tutulmuştur.

Ülkenin eğitim sistemindeki sancılı durumun ortadan kaldırılması gerçeği göz önüne alınarak çözüm yolları aranmış ve böylelikle öğretim birliğini sağlamak amacı ile 1924 yılında "Tevhidi Tedrisat" yani "Öğretim Birliği Yasası" kabul edilmiştir. Yasanın kabulü ile birlikte medreseler kaldırılmış ve böylece eğitim ve öğretimde "öğretim birliği" sağlanmıştır.

Eğitim sistemimizde yapılan değişikliklerle çağdaşlaşma, laikleşme ve demokratikleşmenin ilerlemesinde önemli adımlar atılmıştır. Bu adımın en önemlisi ise 1 Kasım 1928'de yeni Türk alfabesinin kabulü olmuştur. Böylelikle Türk dilinin yapısına uymayan Arap harfleri kullanımı kaldırılmış ve okuma yazmayı öğrenmek bile oldukça zor olan Arap harflerinin kaldırılması ile eğitimde dönüm noktası yaşanmıştır. Bunun sonucu olarak da Arap harfleri ile çocuklar, dört yıllık zorunlu öğretimi bile bitiremeden okulu terk ederken, Türk alfabesinin kabulü ile okur-yazar sayısında artış meydana gelmiş ve eğitimde planlanan hedefe ulaşılmıştır.

Mustafa Necati'nin Milli Eğitim Bakanlığı zamanında, 1927'de köy okulları için bir takım yenilikler taşıyan ayrı bir öğretim programı hazırlanmıştır. Bu programları uygulayacak öğretmenler için "iş prensiplerine müstenit tedrisat kursu" açılmıştır. Fakat köylere gönderilen öğretmenler şehirlere kaçmış, boş kadrolar çoğalmıştır.⁵

Mustafa Necati, milli eğitim sorunlarının tartışılmasını sağlamak için "üçüncü Heyet-i İlmiye" toplantısını gerçekleştirmiştir. Ayrıca Talim ve Terbiye Dairesi ile Maarif Eminlikleri'nin kurulmasını sağlayan "Maarif Teşkilatına Dair Kanun" u çıkarmıştır. İlköğretim alanıyla ilgili olarak öğretim programları üzerinde çalışmış ve bu amaca yönelik olarak bakanlık teşkilatında üç komisyon kurdu muştur. Derslerin içeriklerinin yeniden düzenlenmesi ve Din dersi ile Tarih ve Yurt Bilgisi derslerinin konularının yeniden değerlendirilmesi bu komisyonlarda yapılmıştır. Yerel

⁵ Tonguç, *a.g.e.*, s. 50.

yönetimlere bağılı olarak eğitim vermekte olan sanat okullarının bir kısmını merkeze bağlamış ve gelişmelerini sağlamıştır.⁶

Milli Eğitim Bakanlığı çalışmalarının düzenli olarak yürütülmesini sağlamak amacıyla Dış Ülkelere Öğrenci Yollanması Yönetmeliğı, Telif ve Çeviri İşleri Yönetmeliğı, Halk kitaplıklarının kurulmasını sağlayan tüzük, Yabancı Okulların Teftişı ve Kontrolü Yönetmeliğı gibi bir dizi yönetmelik Mustafa Necati'nin Milli Eğitim Bakanlığı döneminde çıkarılmıştır.⁷

Yine Mustafa Necati'nin Milli Eğitim Bakanlığı zamanında Ortaöğretimde yeniden Beden Eğitimi öğretmenleri yetiştirme işi ele alınmış, bu amaçla İsveç'e öğrenci gönderilmesi, Almanya'dan ders araç ve gereçlerinin getirilmesi, Gazi Eğitim Enstitüsünün kurulması vb. gibi bir takım gelişmelerde bu dönemde yapılmış çalışmalardandır.

Köy okulları için öğretmen yetiştirilmesine ilişkin görüş ve tasarıların ortaya atılışı, II. Meşrutiyet dönemine kadar uzanmaktadır. II. Meşrutiyet dönemi köye yönelişin ilginç örneklerine sahne olmuştur.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde öğretmenliğı kurumsallaştırmak isteyen iki önemli isim Emrullah Efendi ve Mustafa Satı Bey, her kaynaktan öğretmen yetiştirilmesine karşıydılar. Ayrıca ek işi olan öğretmenlerin eğitim camiasından uzak tutulmasını istiyorlardı. Çünkü bu tip öğretmenler yetersiz kalıyor ve eğitime zarar veriyorlardı. Emrullah Efendi, Maarif Nazırı olduğunda, eğitim-öğretimdeki problemlerden birinin memur öğretmenler olduğu kanaatine vardı. Bu tür öğretmenlere memurluk ya da öğretmenlik seçeneklerini sundu. Çoğunluğu memuriyeti tercih etmişlerdir.⁸

Yapılan bu çalışmalar sadece İlköğretim için değil, İlköğretim ile birlikte diğer eğitim sorunları ve öğretmen sorunlarını çözümlmek içindir. Çünkü bu sorunlar giderilmeden eğitimle ilgili olumlu çalışmalar yapmak imkânsızdır.

Emrullah Efendi, yazdıkları ve maarif nazırlığı sırasında yaptığı çalışmalar ile öğretmen yetiştirme tarihimizde önemli bir yere sahiptir. Kendisinin Maarif Nazırı ve bir eğitim insanı olarak öğretmen yetiştirme ve öğretmenlik kurumu ile ilgili yaptığı

⁶ Erdoğan Başar, "Cumhuriyet Devri Türk Eğitiminde Mustafa Necati'nin Yeri", 1991, *Milli Kültür*, Sayı: 88, s.57, s.58.

⁷ Kenan Okan, *Mustafa Necati*, MEB, Planlama-Araştırma ve Koordinasyon Yay. Ankara, 1972, s. 3.

⁸ Hamza Altın, "Osmanlı Eğitimcisi Mustafa Sâti Bey ve Öğretmen Yetiştirme Hakkındaki Görüşleri ve Faaliyetleri", *Türk Kültürü Dergisi*, Eylül-Ekim 2005, sayı. 509-510, s. 271-287.

yenilikler aynı zamanda II. Meşrutiyet Dönemi'nde eğitim alanında yapılan ıslahatların en önemli ve en kapsamlılarını teşkil etmekte idi.

Emrullah Efendi "Tuba Ağacı Nazariyesi", "Tedrisat-ı İbtidaiye Kanunu Layihası" ve kendisinin hazırladığı, fakat nazırlıktan istifa ettikten sonra Şükrü Bey zamanında yasalaşan "Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun-ı Muvakkati" (Geçici İlköğretim Kanunu) ile eğitim tarihimize damgasını vurmuştur.

Ehil olmayan öğretmenlerin temizlenmesi sorununu meclise getiren Emrullah Efendi, bu sorunun tartışılmasını sağlamıştır. Bu öğretmenler için " Mekteplerimizde bir takım muallimlerimiz vardır ki, yaşını doldurmadığı ve ehliyetli olmadığı halde vaktiyle tayin edilmiştir. Bugün böyle vaktiyle tayin edilmiş birçok muallimimiz vardır. Kendilerinden mektepler istifade etmiyor. Bunlar azledilecek. Bunların yerine bu sene Dârülmualimîn'den yetişmiş efendiler var. Onlara yer açmak için böyle nâehil muallimleri ve memurları çıkaracağız.", demiştir. Böyle bir uygulamanın öğretmen açığını arttıracaklarını söyleyen Rıza Paşa'ya ise uygulamanın zamanla yapılacağını, yenileme yapılırken "nâehil" öğretmenlerin özlük haklarının korunacağını ve emekli olabileceklerin emekli edileceğini söylemiştir.⁹

Emrullah Efendi, iyi bir eğitim için öğretmenlerin çok önemli olduğunu kavramıştır. Maarif Nazırı olduğu gün öğretmen ve diğer eğitim çalışanları için bir genelge yayınlarak: "Eğitim ve öğretim çalışanları olarak memlekette çok ehemmiyetli bir görev ifa etmektesiniz. Aydın fikirli, temiz vicdanlı, kalbi inançla dolu çocukları yetiştirmek gibi bir önemli hizmetle mükellefsiniz. Mutlu geleceğimizin temini, meşrutiyetin sağlam temellere oturtulması, meşrutiyet yönetimine en uygun terbiye verilmesi, çocukları eğitmeye görevli olanlar için en önemli vazifelerdendir.", demiştir.

Hazırladığı kanunlarla, ortaya attığı fikirlerle eğitim kalitesini yükseltmek ve nitelikli öğretmenler yetiştirmek için çok çaba sarf eden Emrullah Efendi, yeterli para bulunsa bile ülkenin öğretmen sorununun kolay çözülemeyeceğini savunmuştur. Maarif Nazırı iken gazeteye verdiği bir demeçte öğretmen sıkıntısı olduğunu, kırsal kesimdeki mevcut okullar için 70 bin öğretmene ihtiyaç olduğunu söyledikten sonra "Muallim niteliklerine haiz, 70 bin öğretmen değil, bu miktarın yüzde birini bulabileceğimizi kim iddia edebilir.", diyerek sorunun ne kadar büyük olduğunu anlatmıştır.

⁹ Altın, a.g.m., (2010), s.157-159.

Emrullah Efendinin hazırladığı Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun Layihası'nın 5. faslı öğretmenler ile ilgili idi. Layiha'nın yasalaşması için çok uğraş veren Emrullah Efendi bu konuda en çok azınlıklar nedeniyle engellenmiştir. Çünkü yeni kanun Layihası azınlık okullarının da denetlenmesini içeriyordu.

Tedrisat-ı İbtidaiye Kanun Layihası'na göre ilköğretim öğretmenleri vilayetlerde maarif müdürü ya da maarif müfettişinin teklifi üzerine Maarif Nazırı namına vali tarafından atanmakta, gerekli durumlarda ise aynı şekilde azledilmekte idi. Azınlık okullarında din ve okutulacak kitaplar ile ilgili derslere atanacak öğretmenlerin teklifi o dine mensup olanların ruhani lideri tarafından teklif edilerek yine vali tarafından atanmakta idi.¹⁰

Emrullah Efendi, ilköğretimde görev yapan öğretmenleri üç kısımda değerlendiriyordu; Muallim-i asli, Muallim-i mülazım ve Muallim muavini. Asil öğretmenlik için Darulmuallimin-i İbtidai'den mezun olmak ve aralıksız 2 yıl muallim mülazımlığı yapmak gerekmekte idi. Muallim mülazımı olmak için ise yine Darulmuallimin-i İbtidai'den mezun olmak ya da öğretmenliğe yeterli olduğuna dair sınava girerek ilgili makamlardan "izinname" almak gerekiyordu. Muallim muavini olmak için ehliyetname almak yeterliydi. Ehliyetname ve izinname sınavları ise büyük Maarif meclisinin gerekli gördüğü durumlarda açılır ve yine Tedrisat-ı İbtidaiye Müfettişinin gerekçeli beyanıyla gerçekleşen teklif üzerine vilayetlerde maarif müdürü ve ya da müfettişi tarafından geri alınabilirdi.¹¹

Vilayetlerde bulunan Tedrisat-ı İbtidaiye Meclisleri, Maarif Müdür ya da Müfettişliğine başvuran muallim adaylarının isim listelerini alarak bunları düzenler ve sene içinde bu listelerden lazım olan öğretmen ihtiyacını karşılarlardı.

Bütün İlköğretim kurumlarında derecesi ne olursa olsun bir asil öğretmen bulunacak, ikiden fazla sınıfa sahip okullarda asil öğretmen müdür ya da müdire unvanı taşıyacaktı. Ayrıca bay ve bayan öğretmenlerin yanında onlara yardımcı olmak, öğretmenlik mesleğini öğrenmek amacıyla Vilayet Tedrisat-ı İbtidaiye Meclisi'nin uygun bulunduğu sayıda mülazım öğretmen atanacaktı. Atanacakların en az yirmi yaşında olması gerekmekte idi.

Emrullah Efendi, öğretmen okullarının yatılı olması gerektiğini düşünüyordu. Bu nedenle öğretmen açığının kapatılması için her vilayet merkezine açılması planlanan

¹⁰ Altın, a.g.m., (2010), s.157-159.

¹¹ Altın, a.g.m., (2010), s.157-159.

Darülmualimin-i İbtidai okullarının leyli(yatılı) olmasını kararlaştırdı. Bu okullara alınacak öğrenci sayısı ise Vilayet Tedrisat-ı İbtidaiye Meclislerince kararlaştırılacak ve Maarif Nezareti'ne sunulacaktı.

Öğretmen sıkıntısını gidermek için bulduğu diğer bir yol ise emekli olmuş öğretmenlerden gerekli olduğunda faydalanmak idi. Bu sebeple Tedrisat-ı İbtidaiye Kanunu Layihası'ndaki altmış dördüncü madde şöyle idi: "Tekaütleri icra edilmiş olan ibtidaiye muallimleri Meclis-i Kebir-i Maarifte tezekkür olunmuş bir talimata tevfiikan fahri muallim tayin edilebilirdir."

Emrullah Efendi'ye göre, eğitimde yapılacak iyileştirmeler en alttan başlayıp en üste kademeye kadar uygulansa bile bunun için yeterli zaman yoktu. Yani İlköğretimde yapılan iyileştirme çabalarının sonuç vermesi ve öğretmenlere

17

yansıması için en az 2-3 nesil beklemek gerekmektedir.

Emrullah Efendi Maarif Nazırı olduktan sonra eğitim ve öğretmen yetiştirme konularında yaptığı ıslahat çalışmalarıyla Türk eğitim tarihinde önemli bir yere sahiptir.

Ethem Nejat'da Emrullah Efendi gibi milletin her anlamda kalkınması için yapılacak yeniliklerin okullardan başlayarak yapılması gerektiğini düşünmekteydi.

18

Okullar, Türk milletinin pek çok farklı sorununu çözebileceği yegâne yerd.

Ethem Nejat, öğretmen yetiştirme sorunu çözülmeyen eğitimde yapılacak hiçbir reformun başarıya ulaşamayacağını belirtmiştir.¹² Bu konudaki düşüncelerini 1331 yılında yayımlanan "Terbiye-i İptidaiye Islahatı" adlı eserinde açıklamıştır. Aslında bu eseri İzmir Maarif Müdürü olarak görev yaparken Aydın vilayeti yöneticilerinin isteği üzerine Aydın için hazırlanmış bir rapor niteliğindedir, ancak fikirleri ve öğretmen yetiştirmek için ileri sürdüğü yöntemler tüm ülke için geçerlidir.¹³

Eğitimde düz liselere, hatta uzmanlık alanı olmayan lise öncesi bir ve ikinci kademelerdeki bütün okullara karşı olan Ethem Nejat, öğrencilerin küçük yaşta ziraat, ticaret ve sanayi gibi mesleklere yöneltilmesi gerektiğini savunmuştur. Okullarda sadece matematik, kimya, edebiyat gibi derslerin değil, mesleklere yönelik derslerinde olması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca idadilerde, duruma göre 2

21

senelik uzmanlık okullarının da eklenebileceğini söylemiştir.¹⁴

¹² Tayip Duman, "Ethem Nejat'ın Eğitim Görüşü", *Atatürk Döneminden Günümüze Cumhuriyetin Eğitim Felsefesi ve Uygulamaları Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 2006. s.77.

¹³ Osman Kafadar, *Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma*, Ankara 1997, s.292.

¹⁴ Ethem Nejat, "Liselere mi Başka Mekteplere mi Muhtacız", *Sırat-ı Müstakim*, C. V, s. 110, 9, 1326, s. 91-92.

Ayrıca Ethem Nejat, öğrencilerin şehir dışına çıkarılması gerektiğini, bunun hem ruhsal gelişim hem de beden gelişimi ve sağlık için gerekli olduğunu söylemiştir. Daha çok gençlerde görülen dönemin hastalığı veremin önlenmesi içinde gerekli olduğunu savunmuştur.²²

Satı Bey, Ethem Nejat, İsmail Hakkı Baltacıoğlu gibi Osmanlı eğitimcileri, eğitim bilimsel katkı yanında, herkese eğitim, köye özgü eğitimin toplumsal yapı ile ilişkisi konusunda zengin bir tartışma ortamı yaratmışlardır. Satı Bey'in İstanbul Erkek Öğretmen Okulu (Darül muallimin) ıslahatı, Cumhuriyet döneminde bıraktığı²³

miras açısından da çok önemlidir. Bu öğretmen okulu çevresinde toplanan kadro:

- Eğitimbilimin köklenmesi,
- Öğretmen ve öğrencilerin eğitimin yönetimine katılması,
- Eğitimde insan kişiliğinin temel alınması,
- Araştırma ve deneme yoluyla eğitim ve öğretim,
- Deneme okulu geleneğinin kurulması vb. konularda son derece önemli bir birikim bırakmıştır.

Satı Bey Öğretmen Okulu deneyimi göz önüne alınarak, 1913 yılında çıkarılan "Geçici İlköğretim Yasası" (Tedrisatı İptidaiye Kanunu Muvakkati)'na öğretmen yetiştirme ile ilgili kurallar konulurken, 1915 yılında bir "Öğretmen Tüzüğü" (Darül muallimin ve Darül muallimat Nizamnamesi) çıkarılarak, her²⁴

derecedeki okullara öğretmen yetiştirme konusunda değerli ilkeler konulmuştur.

Ahmet Tevfik'in 1912'de Üsküp Darül-muallimi'nin çıkardığı "Yeni Mektep" dergisinde yayınladığı Darümualliminler-Çiftlik Mektepleri" ve gene 1912'de çıkarılan "Tedrisat-ı Ziraiye Nizamnamesi" ile açılan Ziraat Mektepleri ve 1914'te önce öğretmen sonra Kastamonu Milletvekili olan İsmail Mahir Efendi'nin mecliste köy eğitimi hakkında ortaya koyduğu fikirler, 40 yıl sonra kurulacak Köy Enstitüleri için temel oluşturmuştur.

İsmail Mahir Efendi "acele edip kız öğrencilere ev ekonomisi ve sanatları, erkek öğrencilere tarım ve iş bilgisi öğretip, biraz genel kültür vererek iyi bir uygulama yaptırdıktan sonra iki lira maaş bağlayıp, köylüler de ev mekteplerini yaptılar mı bu işi kısa zamanda hallederiz; aksi halde üç yüz senede bu işi halledemeyiz...", demiştir. Köy Enstitüleri de bu görüşlere uygun olarak kurulmuşlardır. Mahir Efendi'nin "âlim yetiştirmek nazariyesini bırakıp, adam yetiştirmek esasını kabul etmeliyiz" sözü "çok

bilgili insan yerine, çok yönlü iş yapabilen insan yetiştirme" kavramı temel bir eğitim felsefesini yansıtmaktadır.

Meşrutiyet dönemi eğitimcilerinden olan Ethem Nejat yetiştirilen köy öğretmenlerine zirai bilgilerin verilmesini ve öğretmen okullarının geniş bir araziye sahip olmasını, açık havada da derslerin verilmesini belirtmiştir.

İsmail Mahir, Ahmet Tevfik, Ethem Nejat ve Enstitülerin kurulup gelişmesini sağlayan İsmail Hakkı Tonguç gibi eğitimciler, öğretmen eğitimi deneyim ve fikirlerini "kuvvetini maariften, ülkenin yegâne gelir kaynağı olan ziraat ve sanattan ve dolayısıyla ülkedeki köylerin kalkındırılmasından" alan esaslara atfetmişlerdir.

1 Kasım 1928'de yeni Türk harflerinin kabul edilmesiyle birlikte tüm yurttan yoğun bir çalışma başlamıştır. Okuma-yazma öğrenmek isteyen kişi sayısının artması ile birlikte Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın isteği ile millet mektepleri açılmıştır. 1 Ocak 1929'de açılışı gerçekleşen bu okullarda okuma-yazma bilenlere yeni harflerle okuma-yazma öğretmek hedeflenmiştir.

Mustafa Necati'nin bakan olduğu dönemde 789 sayılı ve 22 Mart 1926 tarihli Maarif Teşkilatına Dair Kanun'un çıkmasıyla köy muallim mekteplerinin önü açılmıştır. Kanunda öğretmen okulları ikiye ayrılmıştır:¹⁵

- İlk Muallim Mektepleri
- Köy Muallim Mektepleri

Bu mekteplerden mezun olanların büyük bir kısmı köylere gitmemiş, gidenler de uyum sağlayamamışlardır. Bu nedenlerle Köy Muallim Mektebi'nin amacına ulaşamadığı görülmüştür. Yaşanan tartışmalarla birlikte 1 Eylül 1932 tarihinde iki köy muallim mektebi de kapatılmıştır.

Cahilliği bertaraf etmek amacıyla açılan eğitim savaşında Halk Evleri önemli bir rol oynamıştır. 1932'de kurulan Halk Evlerinin amacı halkı sadece okuryazarlıkta, temel bilgilerde değil kültürel, toplumsal ve güzel sanatlar alanında geliştirmek, ulusal değerleri çağdaş yöntemlerle işleyip zenginleştirmek ve Atatürk devrim ve ilkelerini yaymak ve kökleştirmektir. 19 Şubat 1932'de 14 il merkezinde kurulan Halk evleri Türk milletine, kadın-erkek, zengin-fakir ayırt etmeden bir bütün halinde eğitim imkânı vermiştir.

¹⁵ Tonguç, *a.g.e.*, s. 51.

1.2. KÖY ENSTİTÜLERİNİN KURULMASI

Köy Enstitüleri denildiğinde çoğu zaman köye öğretmen yetiştiren kurumlar akla gelmektedir. Oysa Köy Enstitüleri, köylüyü tümüyle bilinçlendirme, aydınlatma çabasıdır. Köylüler bilinçlenirse, kalkınma yollarını kendileri bulabilir. Bu yönüyle

27

Köy Enstitüleri hareketi bir Toplum Kalkınma Projesidir.

1933'de kurulan "Köy İşleri Komisyonu" köyler için yeni bir öğretmen tipinin yaratılmasını öneriyordu. Bu öğretmenin köyün inanışlarında, toplum işlerinde, ekonomik ve özdeksel (maddi) sorunlarında etkili olması gerektiği komisyonda belirtiliyordu. Köy Öğretmeninin köyde kalması, köylü gibi çalışması,

onlarla "mukadderat birliği yapması, köyde ev kurup oturması, aile kurması ve

28

sürekli olarak kendini yetiştirmesi gerekiyordu.

Toplum ve insanı yeniden inşa etme bağlamında Cumhuriyetin, eğitim çalışmalarında öncülüğü, 1935 tarihli Eğitim Kurslarına ve 1937-38 tarihli Köy Öğretmen Okullarına verildiği görülmektedir.

Atatürk 1935 yılında eski kurmay subaylarından olan Saffet Arıkan'ı Milli Eğitim Bakanlığına, Arıkan'da aynı yıl içerisinde İsmail Hakkı Tonguç'u ilköğretim genel müdürlüğüne atamıştır. Eğitim yetiştirme deneyimi köy enstitüsü sisteminin ilk adımıdır.

Köy Enstitülerinin kurulmasını sağlayan, Enstitü mezunlarının "Tonguç Babası", İsmail Hakkı Tonguç; eğitimin ülke kurtuluşu, kalkınması için kullanılabilir hale gelmesinin ancak cemiyetin bünyesinde yeni kıymetler bulup çıkarmaya bağlı olduğunu görmektedir ve bu görüşünü şöyle dile getirmiştir; " her

işte temel ve malzeme olabilecek madde köyde gömülü idi ".²⁹₁₆

İsmail Hakkı Tonguç'un da içinde bulunduğu bir heyetin Anadolu

30

gözlemleri şu şekilde özetlenmiştir:

- Büyük şehirlerde yetiştirilip köylere gönderilen öğretmenler ya dayanamayıp gidiyor ya da kalıp köyün karanlığında kayboluyor. Ağanın, imamın yoluna gidiyor.
- Köy okulunda sadece okuma yazma öğrenen köylü, bunu kullanmadığı için, dört beş sene içinde unutuluyor.

¹⁶ Tonguç, a.g.e., s. 19

- Ama askerden dönüp tarlasını işleyen çavuşlar, köylü çocuklarına kendiliklerinden okuma yazma öğretiyor, hem de cumhuriyetin padişahsız bir yönetim olduğunu, sıtmanın sivrisinekten bulaştığını, trenin buharla çalıştığını anlatıyorlar.

1936 yılında Saffet Arıkan'ın Vekilliği döneminde, eğitim alanında kırsal kesimde yaşayan halk ile kentliler arasındaki bozuk dengeyi eşitlemek ve köy halkına pratik bilgi vermek amacıyla "Köy Eğitmeni" projesi uygulamasına başlanmıştır. Uygulama ile köye hem öğretmen hem de modern üretim araçları ve tarım yöntemleri sağlayarak eğitimin mali yükünü hafifletmek amaçlanmıştır.

Köy Eğitmeni projesi kapsamında 1938'de köy kadınları için, 1939'da ise köy erkekleri için gezici meslek ve sanat kursları açılmaya başlanmıştır. Bu kurslarda köy kadınlarına biçki, dikiş, ev idaresi gibi konularda; erkeklere ise marangozluk, demircilik gibi konularda bilgi ve beceri kazandırılmıştır. Köylüyü bilinçlendirmek, mesleki yeterliliklerini yükseltmek amacıyla açılan bu kurslara gerektiğinde kursiyerlere okuma-yazma öğretilerek işe başlanmakta idi.

Ayrıca Köy Eğitmen ve Öğretmenleri köyde ve yakın çevrede bulunan tarihi eserleriyle ülke güzelliklerini oluşturan doğal ve teknik değer taşıyan eser ve anıtların onarılması; soyun tükenmemesi ve körelmemesi gereken hayvan ve bitki türlerinin saptanması ve korunmasıyla ilgili işlerde muhtarlar, köylülerle ve ilgili

• • 3 1

öteki kuruluşlarla birlikte çalışmaktan sorumlu idi.

Eğitim sistemi, ancak daha geniş bir eğitim hareketinin içinde geçici ve tamamlayıcı bir çözüm yolu idi. Gerçekte de öyle olmuştur; 1939 yılında toplanan Birinci Milli Eğitim Şurası'nda ilköğretmen okullarının görevini iyi yapacak öğretmenler yetiştirir duruma getirilmesi; köy çocuklarına bütün bu işleri yapabilecek kişiliği veren koşulları sağlayan Kızılçullu, Çifteler ve benzeri köy öğretmen okulları gibi kurumların artırılması kararlaştırılmıştır. Askerliğini onbaşı veya çavuş olarak yapan gençler, Ziraat Bakanlığı'nın işbirliğiyle, modern tarım tekniklerini uygulayan Eskişehir'in Çifteler bucağındaki Mahmudiye Devlet Üretim

32

Çiftliği'nde yetiştirilerek köylere gönderilmişlerdir. Tablo 1.1. de 1945-46 yıllarında Çifteler Köy Enstitüsündeki toplam üretim miktarlarına ve Tablo 1.2 de 1945 yılında Çifteler Köy Enstitüsündeki verim dökümüne değinilmiştir.

Tablo 1.1. ifteler Köy Enstitüsünde 1945-1946 Yıllarındaki Toplam retim

URUN	MİKTAR (Kg)
Buğday	40531
Arpa	13096
Yulaf	2284
Mercimek	508
Nohut	144
Taze bakla	2000
Soğan	9000
Sarımsak	3000
Patates	10000
Fasulye	1500
Kabak	25000
Bezelye	500
Kuru bakla	400
Patlıcan	3000
Biber	40000
Domates	15000
Pırasa	20000
Turp	3000
Lahana	2000
Ispanak	20000
Bamya	500
Havuç	2000

Kaynak: www.e-kutuphane.imo.org.tr/pdf/16529.pdf.

12.12.2012.

Tablo 1. 2. Çifteler Köy Enstitüsünde 1945 Yılı Verim Dökümü

Hayvanlar	Miktar (Adet)
At	47
Erkek Tay	3
Dişi Tay	4
Koyun	250
İnek	11
Tavuk	50
Kaz	50
Ördek	10
Ağaç Türü	Miktar (Adet)
Zerdali	1202
Badem	3500
Akasya	1000
Elma, Armut	1000

Kaynak: www.e-kutuphane.imo.org.tr/pdf/16529.pdf, 12.12.2012.

Köy Enstitüleri bir iş, bir üretim yapmanın somut uygulamasının gerçekleştiği, öğrenmede olanaklar ölçüsünde çok amaçlı etkinliklerin yer aldığı bir uygulama olmuştur.

Tüketici eğitimden, üretici eğitime geçişin çarpıcı bir örneğidir.

33

Bu sistem ile birlikte 6 yıl kadar kısa bir sürede 21 köy enstitüsünde 8675 eğitmen, 1599 sağlık elemanı, 1398 bayan öğretmen, 15943 erkek öğretmen yetiştirmiş, 600 modern yapı ve 7000 köy okulu yapılarak çok iyi sonuçlar elde edilmiştir.¹⁷ Tablo 1.3. de Çifteler enstitüsü mezunlarının yıllara göre dağılımı sayısal olarak verilmiştir. Bazı yıllar azalış göstermekle birlikte, iyi sonuçlar elde edilmiştir. Ama bayan öğretmen adayları erkek adaylara göre daha az sayıdadır.

Tablo 1. 3. Çifteler Köy Enstitüsü Mezunlarının Yıllara Göre Dağılımı

¹⁷ Gürsel vd., a.g.s., s. 124.

YILLAR	MEZUN OLAN ÖĞRENCİLER		
	ERKEK	KIZ	TOPLAM
1941-42	33	-	33
1942-43	61	-	61
1943-44	208	15	223
1944-45	155	1	156
1945-46	105	2	107
1946-47	81	2	83
1947-48	119	12	131
1948-49	206	3	209
1949-50	52	7	59
150-51	59	4	63
1951-52	107	5	112
1952-53	62	-	62
TOPLAM	1248	51	1299

Kaynak: www.e-kutuphane.imo.org.tr/pdf/16529.pdf,
12.12.2012.

Köy Enstitüsü'nün Çifteler'de açılmasının nedeni oradaki haranın araçlarından ve tarım elemanlarından faydalanılmasıdır. Burada 8 aylık kursu bitiren kursiyerler "eğitmen" olarak adlandırılmışlardır.

Askerlik görevleri sırasında okuma yazma öğrenmiş köy gençleri bu eğitim programından geçirildikten sonra köy ilkokullarında eğitmen olarak görevlendirilmişlerdir. Amaç, köye hem bir öğretmen hem de modern üretim araçları ve tarım yöntemleri sağlamak ve eğitimin mali yükünü hafifletmektir.¹⁸

Fakat köylerde yapılacak önemli işler vardır ve İsmail Hakkı Tonguç, köylerde yapılacak önemli işleri şöyle sıralamıştır:

- Köylüyü yiyecek, giyecek, konut ve iş araçları gibi ihtiyaçlarını normal biçimde sağlayacak duruma getirmek,
- Cumhuriyetin ana ilke ve değerlerini köylüye benimsetmek,

¹⁸ Gürsel vd., a.g.s., s. 121.

- Hukuk, para ve ekonomi işlerini köyün yapısına uygun duruma getirmek, verimli kılmak,
- Köylüleri iyi bir üretici kılmak ve "ülke sanayi için güvenilebilir birer tüketici" durumuna getirmek, olumsuz hayat görüşlerinden, ümmet döneminin göreneklerinden kurtarmak, yeni hayatın çalışma koşullarına göre hareket edebilecek yaşama heves ve tutkularını attırmak.

Bunları gerçekleştirebilmek için yeni bir ruh ve bilinç yaratmak gerekiyordu. Bunun için ter dökcek olan kahraman teknisyenlere ihtiyaç vardı. Bunlar bataklık kurutmayı, sıtmalıya kinin vermeyi, pulluğun kullanılması gibi becerileri bilen, uygulayan ve köylüye uzman kişiler olacaklardı. Bu kişileri yetiştirmek gerekiyordu.

Milli Eğitim bakanı olan Saffet Arıkan'ın sağlık nedenlerinden dolayı bakanlıktan ayrılması üzerine, yerine 28 Aralık 1938'de Hasan Ali Yücel atanmıştır. Hasan Ali Yücel, İsmail Hakkı Tonguç'a başladığı işleri birlikte sürdürmelerini rica etmiş ve Tonguç'ta İlköğretim Genel Müdür olarak Hasan Ali Yücel'in yanında yer almıştır. Sistem üzerinde anlaşılan bakan Yücel ile genel müdür Tonguç, Cumhurbaşkanı İnönü'nün de desteğini alarak başlatılan çalışmaları hızlandırmışlardır.¹⁹

İ. Hakkı Tonguç'a göre ülke köyden ve köylüden çıkacak mücevherlerle kalkınacaktır. Ona göre "köylüye bir şey öğretebilmek için, ondan birçok şey öğrenmeli...".³⁹

İsmail Hakkı Tonguç yönetiminde yürütülen bu projenin başarılı olması üzerine 1937 ve 1939 yıllarında çıkarılan yasalarla köy eğitimini yetiştirme deneyimi yaygınlaştırılmıştır. Kırsal kesime yönelik bu eğitim uygulaması hiç şüphesiz daha sonra kurulan Köy Enstitüleri için uygun koşullar yaratmış ve Köy Enstitülerine geçişi kolaylaştırmıştır.²⁰ Böylelikle Millî Eğitim Bakanlığı, Köy Enstitüleri çalışmalarını başlatmıştır.

İsmail Hakkı Tonguç Köy Enstitüsü sisteminin hem kuramcısı, hem de kurucusudur. Tonguç, önce ciddi bir köy incelemesi yaparak rakamları ve eski yapılanları değerlendirmiş, 20 yıllık bir plan taslağı hazırlamıştır. Bu plana göre 1954 yılına kadar öğretmen, koruyucu, tarım teknisyeni ve sağlık hizmeti kalmamış köy kalmayacaktır.

¹⁹ Pakize Türkoğlu, *Tonguç ve Enstitüleri*, İstanbul, 1997, s. 112.

²⁰ Mustafa Çıkar, *Hasan Ali Yücel ve Türk Kültür Reformu*, İstanbul, 1998, s. 89-90.

Fakat bu planı gerçekleştirmek hiçte kolay olmayacaktır. Her şeyden önce açılacak enstitülere okur-yazar köy çocuğu ve öğrenci bulmak büyük sorundu.

Tonguç, 1937 yılında hazırladığı bir raporda, eğitimden deneyimini olumlu biçimde değerlendirmekte, ancak bunun kalıcı olmadığına değinerek, köylere daha yetkin eleman yetiştirmek gerektiğine ve köy çocuklarının sadece pratik meslek erbabı olarak değil, yeteneklerinin elverdiği yere kadar ilerlemelerine olanak verecek biçimde eğitilmelerine dikkati çekmektedir.²¹

İsmail Hakkı Tonguç, klasik eğitimcilerin direnmelerine karşın ilk olarak askerliğini yapmış okur-yazar gençlerden seçtiği bir grubu "eğitmen" sanıyla köylerde "geçici öğretmen" olarak görevlendirmek amacıyla, 1936 yılında Eskişehir'in Çifteler Çiftliği'nde dört aylık bir kurs açmıştır.

Bu kursları tamamlayarak Ankara köylerinde görevlendirilen ilk 84 eğitimden son derece başarılı olmuş ve eğitimden kursları kısa süre içinde ülkenin başka yerlerinde de açılarak çoğalmıştır. Eğitimden adayları açılacak Köy Enstitülerinin ilk binalarını da yapmışlardır. Kendi köyelerine giden eğitimdenler, topladıkları çocukları üç yıl okutup mezun ederek yenilerini almak, köyde çıkan sağlık sorunlarını kaymakamlığa iletmek, köylüye modern tarım tekniklerini öğretmek, akşam okulları ile yetişkinlere okuma-yazma, hesap ve yurttaşlık öğretmekle de yükümlü

42

tutulmuşlardır.

Bu ilk uygulamadan olumlu sonuçlar alınınca 11 Haziran 1937'de çıkartılan " Köy Eğitimdenleri Kanunu" ile eğitimdenliğe yasal işlerlik kazandırılmıştır. Bu yasaya dayanılarak Çifteler (Eskişehir), Kızılçullu (İzmir) ve Karaağaç (Edirne)'ta birer eğitimden kursu açılmış ve ertesi yıl bunlara üç yeni kurs daha eklenmiştir. Fakat zamanla eğitimden kursları ile köylerde ilkokul düzeyinde bir öğretimin sürdürülemeyeceği düşünülerek 3704 sayılı yasa ile "Köy Öğretmen Okulları"nın açılması öngörülmüştür. Bununla birlikte Köy Enstitülerine temel oluşturan başta Kızılçullu, Çifteler, Gök köy ve Edirne Küçük Zabit Okulları Eğitimden kurslarının, Köy Öğretmen Okuluna dönüştürüldüğü görülecektir.²²

1936-1939 yılları arasında çıkarılan yasalarla kırsal kesimdeki eğitim uygulamaları desteklenmiş ve Köy Enstitülerinin hayata geçirilmesi için uygun ortam hazırlanmıştır.

²¹ İsmail Hakkı Tonguç, *İlköğretim Kavramı*, İstanbul, 1946, s. 306.

²² Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, Ankara, 1999, s. 40.

Köy Enstitüleri, dönemin Maarif Vekili Hasan Ali Yücel ve İlköğretim Genel Müdürlüğü görevi yapan İsmail Hakkı Tonguç'un çabalarıyla 17 Nisan 1940 tarihli ve 3803 sayılı Kanunla kurulmuştur.²³

İlk olarak 1940 yılında 14 Köy Enstitüsü kurulmuştur. Bu kanuna bağlı olarak kurulan enstitüler Tablo 1.4 de gösterilmektedir.

Tablo 1. 4. 1940 Yılında 3803 sayılı Kanunla Kurulan 14 Köy Enstitüsü

Adı Ve Bulunduğu İl	Kuruluş Tarihi	İlk Çalışan Yöneticilerin Adları
Çifteler / Eskişehir	•937	Remzi Özyürek, M.Rauf İnan
Kızılçullu / İzmir	>937	Emin Soysal, Elamdi Akman, Talat Ersoy
Kepirtepe / Trakya	193»	Nejat idil, İhsan Kalabay
Gölköy / Kastamonu	1939	Ali Doğan Toı an
Akçadağ / Malatya	1940	Sinasi Tamer, Şerif Tekben
Akpınar / Samsun	1940	Nurettin Biriz, Enver Kartekin
Aksu / Antalya	1940	Talat Ersoy, Halil Oztürk
Arifiye / Kocaeli	1940	Süleyman Edip Balkır
Beşikdüzü / Trabzon	1940	Hürrem Arman, Osman Ülküman
Cılâvuz / Kars	1940	Halit Ağanoğlu
Düziçi / Adana	1940	Lütfi Dağlar
Gönen / İsparta	1940	Ömer Uzgil
Pazarören / Kayseri	1940	Sabri Kolçak, Şevket Gedikoğlu
Savaştepe / Balıkesir	1940	Sıtkı Akkay
Hasanoğlan / Ankara	1941	Lütfi Engin, Hürrem Arman, M.Rauf İnan
Ivriz / Konya	1941	Recep Gürel, İ.Safa Güner
Pamukpınar / Sivas	1941	Şinasi Tamer
Pulur/ Erzurum	1942	Ahmet Korkut, Aydın Arıkök
Dicle / Diyarbakır	»944	Nafiz Evren
Ortaklar / Aydın	•944	Hayri Çakaloz
Ernis / Van	1948	İbrahim Oymak

Kaynak: dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/788/10118.pdf, 12.12.2012.

Bu enstitülerin sayısı 1948 yılında 21'e yükselmiştir.²⁴ "Köy Öğretmeni ve diğer köy meslekleri erbabını yetiştirmek üzere Maarif Vekilliğince Köy Enstitüleri açılacağı" yasanın birinci maddesinde hükme bağlanmaktadır.

²³ Turan, a.g.e., s. 40.

²⁴ Gürsel vd., a.g.s., s. 121.

Yasaya göre beş sınıflı köy okulunu bitiren sağlıklı ve yetenekli çocuklar seçilecek, okullara kabul edileceklerdi. Bu okulları(enstitüler) bitirip görevlerine atanmaların mecburi hizmet yılları 20 yıldır. Mezunlar altı sene süresince 20 TL. Maaş alacaklar ve bu maaşı altıncı yılsonunda 30 TL. on beşinci yılsonunda da 40 TL.'na yükselecektir. Öğretmenlere göreve başladıklarında bir kereye mahsus olmak üzere 60 TL. sermaye, tarım araç ve gereçleri ile ailesiyle geçimine yetecek arazinin devletçe verilmesi öngörülmektedir. Kanun maddesinde de açıkça görüleceği üzere, Enstitüler adeta birer tarım işletmesi biçiminde donatılıyorlardı.²⁵

Yasa tasarısının TBMM'de görüşülmesi sırasında Kazım Karabekir, Enstitülere yalnızca köy çocuklarının alınmasının ülkede kentli-köylü ayrımını doğuracağını öne sürerek tasarıyı şiddetle eleştirmiş, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'de bu eleştirileri yanıtlayarak tasarıyı meclise anlatmıştır.

TBMM'deki bu görüşmeler sırasında tasarıyı savunanların açıklamalarına karşın, enstitülerin kurulmasına kimi milletvekillerinin içten karşı oldukları oylama sırasında belli olmuştur. 17 Nisan 1940 günü yapılan son oylamada 426 milletvekilinden 148'i oy kullanmaya katılmamış ve yasa tasarısı 278 oyla kabul

47

edilerek yasalaşmıştır.

Tasarıya oy vermeyen milletvekilleri arasında Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü de vardı. Gerekçeleri ise Kazım Karabekir'inde dile getirdiği gibi bu yasa ile köy-kent ayrımı yaratılacağı ya da yeni bir toplumsal sınıfın ortaya çıkabileceği kuşkusunu hâkim olmuştu. Ancak Milli Şefe karşı cephe almamak

48

için oylamaya katılmamışlardı.

Bu isimlere ek olarak adları hemen sayılabilecek Emin Sazak, Tevfik İleri, R.Şemsettin Sirer gibi politikacılar ileri tarihlerde yıkım sürecinin önemli şahsiyetleri olacaklardır. Eskişehir'in toprak ağası/ milletvekili Emin Sazak'ın eleştirileri sınıfsal niteliktedir. Sazak'a göre enstitü mezunlarına verilen yetkiler çok fazla idi ve köylüleri ayartıyorlardı.²⁶

3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu'nda "Köy öğretmeni ve köye yarayan diğer meslek erbabını yetiştirmek üzere ziraat işlerine elverişli arazi bulunan yerlerde Maarif Vekilliği'nce köy enstitüleri açılır" ibaresi yer almaktadır. Bu yasa hükmüne göre

²⁵ Tonguç, a.g.e., s. 376-377.

²⁶ Aydın, a.g.e., s. 104-105

enstitülerin görevi sadece köy öğretmeni yetiştirmekle sınırlı olmayıp, öğretmenle birlikte sağlık görevlileri, teknisyenler gibi meslek elemanları yetiştirmek olmuştur.²⁷

Köy enstitüleri Kanunu'nun 17 Nisan 1940 tarihli Cumhuriyet gazetesinde halka şöyle duyurulduğu görülmektedir:

"Köy Enstitüleri teşkilatı hakkındaki kanun layihası son şeklini aldı. Layihaya göre köy öğretmeni ve köye yarayan diğer meslek erbabı yetiştirmek üzere ziraat arazisine elverişli bulunan yerlerde Köy Enstitüleri açılacaktır. Köy Öğretmen Okulları bu layiha ile kanunlaştıktan sonra köy Öğretmen Okullarına kaydolunacaklardır."

Köy Enstitüleri 2. Dünya savaşının sınıra dayandığı, ülkede kuraklık ve kıtlığın kol gezdiği bir dönemde kurulmuştur. Ülke kaynakları her yönden kısıtlı ve ürünün büyük bir kısmı da her an çıkacak savaş için ayrılmaktaydı. Ulus Kurtuluş Savaşı'ndan arta kalan çocukların oluşturduğu erkek iş gücü yeniden askere alınmış, köylerde kadın ve çocuklar kalmıştı. Dolayısıyla enstitüler "çocuk iş gücü" ile kuruluyordu. Köylüler ise, tek dayanakları olan çocuklarını okula vermek istemiyorlardı. Hele kız çocuk bulmak çok zordu. Bir yandan da her bulaşıcı hastalık çocukları alıp götürüyordu. İşte bütün bu sıkıntılara rağmen Köy Enstitüleri'nde yapılan tarım sayesinde öğrencilerin ihtiyaçları fazlasıyla karşılanmış ve elde edilen üretim fazlasıyla köylüye ve devlete yardım edilebilmiştir. Enstitülerde kısa sürede yapımı gerçekleşen binalar ve öğrencilerin çabalarıyla sağlanan elektrik gücü, o dönem için azımsanamayacak başarılarıdır.²⁸

İlk dönemlerdeki zorluklar aşılınca gerçekleştirilen sağlık memuru yetiştirme programı, önemli bir başarı olmuştur. Öyle ki bu programla hem enstitü öğrencilerinin sağlık ihtiyaçları karşılanırken, hem de köylülerin sağlık taramaları yapılmış ve gerekli tedaviler uygulanabilmiştir. Köy Enstitüleri'nde öğrenciye yetki ve sorumluluk verilerek onların kişiliğinin geliştirilmesine çalışılmış ve ileride köye gittikten sonra karşılaşacağı güçlükleri başarabilecek yetenekleri kazanması sağlanmıştır. Tüm bu özellikleri kazandıktan sonra köye öğretmen olarak giden Köy Enstitüsü mezunları, köylerde öğrencilerden başlayarak aileye kadar ulaşan bir eğitim ortamı yaratmışlardır. Bu eğitim ortamı içinde düzenlenen kurslarla okuma- yazma ve meslek kazanmalarına yönelik eğitimi de vermişlerdir. Öğretmenler bu çalışmalarını yaparken köyde yalnız olmamış, gezici öğretmen, gezici başöğretmen ve ilköğretim müfettişlerince denetlenmiş ve karşılaşılan sorunlar hep birlikte çözülmüştür.²⁹

²⁷ Niyazi Altunya, Köy Enstitüleri, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Yıl: 3, No: 26, Nisan 2002, s. 1.

²⁸ Mustafa Aydoğan, *Hasan Ali Yücel, Köy Enstitüleri ve Köy Eğitimi ile İlgili Yazıları, Konuşmaları*, İstanbul, 1997, s. 19.

²⁹ Aysal, a.g.m., s. 276. www.ankara.edu.tr, 12.11.2012.

1942 yılında Hasanoğlan Köy Enstitüsü bünyesinde Yüksek Köy Enstitüsü
53

adıyla 3 yıl süreli bir okul daha açılmıştır. Yüksek Köy Enstitüleri ile de Köy Enstitüleri'ne ğretmen yetiştirme planlanmıştı.

Köy Enstitülerinde amaç, yetişecek öğrencilerin ağdaş bilgi ve becerilerle donatılmaları, üretken, fırsat eşitliği içinde yetenek ve eğilimlerine göre mesleklerini seebilmiş, kapalı köy ekonomisini mesleksel ayrımlaşmayla dışa aabilmiş, haklarını bilen, bu hakları savunabilmek için demokratik yollardan rgtlenebilen insanlar yetiştirmektir.³⁰

1.3. KÖY ENSTİTÜLERİNİN YASAL DAYANAKLARI

Dünyanın büyük bir bölümü savaş içerisinde olduğu 1940 yılında, Türkiye'de kısmen de olsa eğitim ile ortadan kaldırılacak geriliğe karşı savaş hazırlıkları yapılmış ve "ilköğretim seferberliği" hazırlıkları yapılmıştır.

17 Nisan 1940 yılında 3803 Sayılı Köy Enstitüleri Yasası TBMM'de onaylanmıştır. Yasada yer alan maddelerden bazıları şunlardır.³¹

Md.1. Köy ğretmeni, köye yarayışlı meslek elemanı yetiştirilmek üzere tarıma elverişli toprağı bulunan yerlerde, Milli Eğitim Bakanlığınca "Köy Enstitüleri" açılır.

Md.2. Bu Enstitülerin aylıklı ğretmen ve memurlarının cretleri Milli Eğitim Bakanlığınca denir.

Md.3. Enstitülere, tam devreli köy ilkokulunu bitirmiş, sağlıklı ve yetenekli köylü çocukları seçilerek alınır. Öğretim süresi en az beş yıl olur. Öğretmen olamayacağı kanısına varılan öğrenciler başka mesleklere ayrılır, bunların öğrenim süresi Bakanlıkça saptanır.

Md.4. Öğrenciler, sağlık nedeni dışında bir nedenle kurumdan ayrılırlarsa, kaldıkları sürenin bedeli kendinden ya da kefilinden alınır.

Md.5. Bu kurumlarda öğrenimlerini bitirerek ğretmen olanlar, 20 yıl çalışmak zorundadır. Ayrılanlar devlet kurumlarına ve memurluğuna alınamazlar.

Md.6. Köy Enstitüsü ıkışlı öğretmenler atandıkları köylerin her türlü eğitim ğretim işlerini görürler. rnek bağ-bağe, atölye gibi tesisler kurarak köylüye önderlik eder, bunlardan yararlanmalarına yardımcı olurlar.

³⁰ <http://koyenstituleri.de/uye/bin pl/berichte.pl>, 28.03.2013.

³¹ Türkoğlu, a.g.e., s. 112.

Md.11. Öğretmenlere üretim için ve öğrencilerin uygulama yapacağı araçlar, tohum, çiftlik, fidan, vb. araç-gereçler okul demirbaşına geçirilerek, devletçe verilir.

Md.12. Köy öğretmenin atandığı okula, köy sınırı içinde ve tarım işlerine yarayacak topraklardan, köy kanununa göre satın alınarak öğretmen ve ailesinin geçimine, okul öğrencilerinin uygulama derslerine yetecek kadar toprak verilir. Köyde devlet toprağı varsa bu amaçla okula devredilir.

Md.13. Köy okulu işletmesinde, kuraklık, sel, yangın, hastalık vb. nedenlerle ortaya çıkacak zarar için işletmenin yeniden kurulması amacıyla, bakanlık bütçesinden yardım edilir.

Md. 15. Köy öğretmenlerinin işleri, gezici başöğretmenler ve ilköğretim müfettişlerince denetlenir ve yardımcı olunur.

Md.17. Köy Enstitülerine şu kurumları bitirenler atanır:

- Yüksek okullar ve üniversite fakülteleri
- Gazi Eğitim Enstitüsü
- Öğretmen okulu
- Ticaret lisesi ve orta ziraat okulu
- Erkek sanat okulu, kız enstitüsü
- Köy Enstitüleri
- İnşaat usta okulu

Bunlar dışında her türlü teknik meslek okulu çıkışlılar.

Md.21. Köylerde çalışan öğretmenlerin ve ailesinin sağlık işlerine bakılması için Milli Eğitim Bakanlığınca sağlık müfettişleri atanır. Bakanlık sanatoryumundan köy öğretmenleri parasız yararlanır.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. KÖY ENSTİTÜLERİNİN YAPILANMASI

1942 tarih ve 4274 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu'nun "İzahnamesi"ne göre, Köy Okulları, Köy Enstitüsü Sistemi'nin bir "alt sistemi"dir.

4274 sayılı yasaya göre, Köylerde resmi, mecburi ve parasız ilköğretim okulları şunlardır:³²

- 1) Eğitimli köy okulları,
- 2) Öğretmenli köy okulları,

³² Türkoğlu, a.g.e., s. 113.

- 3) Öğretmenli ve eğitimci köy okulları,
- 4) Pansiyonlu veya pansiyonsuz bölge köy okulları,
- 5) Akşam okulları,
- 6) Köy ve bölge meslek kursları..." (madde.1)

Yasa, pansiyonlu ya da pansiyonsuz (yatılı ya da gündüzlü) bölge köy okullarının, eğitimci okulların yoğun bulunduğu, durumu ve arazisi uygun olan bucak (nahiye) merkezlerinde, bu olmazsa merkezi bir köyde açılmasını uygun bulmakta ve 3 yıllık eğitimci okulları bitirenlerin buralarda 5 yıllık ilkokulu

57

tamamlamalarını görmektedir.

Akşam okulları, normal ilköğretim kurumlarına devam yaşını geçirenlerin, okulların gündüz çalışma saatleri dışında bu kurumları bitirmelerini amaçlayan "zorunlu" ilköğretim kurumlarıdır.

Köy ve bölge meslek kursları, 5 yıllık ilkokulu bitirenlerin, 16 yaşını tamamlayıncaya kadar devam "zorunlu" oldukları, bu yaşını geçenlerin de gönüllü devam edebilecekleri meslek kurslarıdır. Bu kurslar, ilkokullarda ya da bölge okullarında açılır; buralarda eğitimci ve öğretmenler, kendi okudukları kurs ve okullarda öğrendikleri meslekleri öğretirler. Kursları bitirenlere bu meslekleri öğrendiklerini belirten birer belge verilir.

Anılan yasa, yönerge ve genelgelere göre, enstitülerin yönetim organları; Müdürlük, Öğretmenler Kurulu, Öğrenci Yönetimi, Disiplin Kurulu ve mali işlerle ilgili komisyonlardır.

Müdüre en yakın iki yardımcı; genel işlerle ilgili müdür yardımcısı ile eğitim öğretimle ilgili "eğitim başkanı"dır.

Tüm yönetici, öğretmen ve usta öğreticilerden oluşan Enstitü Öğretmenler Kurulu'nun belli başlı görevleri; enstitüde yapılacak işlerle ilgili planlara temel olacak görüşleri oluşturmak, öğrencilerin amaca uygun yetiştirilmesi için gerekli önlemleri kararlaştırmak, Bakanlık emirlerinin en iyi biçimde uygulanması için gerekli kararları almak, çalışma ve tatil zamanlarını bir plana bağlamak, değişik iş alanlarında uyumlu çalışmayı sağlayacak kararları almak, disiplin konularını üst derecede bir makam olarak inceleyip karara bağlamaktır.

Enstitü Öğrenci Disiplin Kuralları, eğitim başkanının başkanlığında yapı ve sanat başkanı, ziraat başkanı ile öğretmenler kurulunun seçeceği iki öğretmenle öğrenci temsilcisinden oluşur. Görevleri, disiplinsizliği önleyici önlemler almak, disiplinsizlik

yapan öğrenciyi çağırarak onunla konuşmak, disiplinsizlik edenleri cezalandırmaktır. Müdür, uygun bulmadığı cezaları öğretmenler kuruluna havale ederek görüşür; bu kurul da kararda ısrar ederse dosyayı kendi görüşüyle birlikte Bakanlığa iletir. Burada temel yaklaşım, öğrencinin kolayca gözden çıkarılmasını önlemektir.

4274 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu'na göre 1954 yılına kadar köy enstitüleri ile özel yetenekli çocuklara yatılı okuma imkânı verilmiştir. Halen yürürlükte olan kanunla Köy Enstitüleri dışındaki maddelerin uygulanmasına devam edilmektedir.⁵⁸

2.1.1. Köy Enstitülerinin Yerleşim Seçimi

3803 Sayılı Yasa çıktığında, birçok enstitünün yeri saptanmış ve kurulmaya başlamıştı. Yer seçiminde Köy Enstitüsü Yasasındaki ölçülere uyulmasına özen gösterilerek, bölgelerin coğrafyası, sosyo-ekonomik durumu, nüfus yoğunluğu, eğitim ve kalkınma yönünden gereksinimleri göz önüne alınmıştır.³³

Bu kurumların kentlerin dışında, anayollara yakın bir köy kenarında ve işlenmemiş topraklarda kurulması yer seçiminde etkili olmuştur. Köy enstitülerinin özellikle kentlerden ve kentlerin sağladığı kolaylıklardan uzakta kurulmasının tercih edilme nedenini köy şartlarının yarattığı sorunlara, zorluklara, kendi koşulları içinde sağlıklı çözümler üretebilmeleri ve kendi kendine yetebilmelerini sağlamak şeklinde ifade etmek mümkündür.

Enstitüler birer bölge kurumudurlar ve bir tek okuma yazma ve bilgi edinmeyle sınırlı okullar olarak kalmayıp, köy sorunlarının çözümü ile de uğraşmayı hedeflemiştir. Bu kurumlara, kentlerdeki kurumlar gibi sorunlardan kaçmak değil, sorunları görmek, tespit etmek, çözümlenme aşamasında bizzat işin içinde yer alarak onları akılcı yöntemlerle çözümlenme görevi verilmiştir.

Enstitülerin kuruluş yerlerinin belirlenmesi problemi, çok sayıda tartışmalarla birlikte kentin merkezinden ziyade kentin ilçelerine uzak olmayan köylerde kurulması kararlaştırılarak ortadan kaldırılmıştır. Bu durum sonucunda enstitüler o dönemde toplam 64 il olan bütün ülkeyi eşit bir şekilde kapsamıştır.³⁴

Köy Enstitüleri, Anadolu'nun kırsal kesimlerine ayna tutan bir çevrede kurulmuşlardır. Önce dersliği, işliğı, yatakhane, mutfağı, yemekhanesi kısaca her

³³ Pakize Türkoğlu, *Tonguç ve Enstitüleri*, İstanbul, 2000, s. 185.

³⁴ Ali Arayıcı, *Kemalist Dönem Türkiye 'sinde Eğitim Politikaları ve Köy Enstitüleri*, İstanbul, 1999, s. 225.

şeyi ile içinde yaşayanlarca kurulacak olan Köy Enstitüsünün, yaşayabileceği koşullarını kendinin yaratabileceğini göstermek amaçlanmıştır. Daha sonra Köy Enstitüleri, mezun edecekleri öğrencilerini yapay koşullar içinde yetiştirmek yerine çalışacakları ortamı, yetişmeleri sırasında oluşturarak doğal koşullar altında yetiştirmeyi hedeflemiştir. Böylece Köy Enstitüleri, çevreleri ile kendileri arasında yüksek düzeyde bir uyuma ulaşmışlardır. Bu da, sistemin yaşaması için gereken koşulların en önemlilerinden biri olmuştur.³⁵

2.1.2. Köy Enstitülerinin Ödeneği

Köy Enstitülerinin giderleri devlet bütçesi, insan emeği ve ekonomik örgütlenmelere dayanmıştır. Savaş ve kıtlık yıllarındaki bütçe yetersizliğinin yarattığı açık, büyük ölçüde sistemin dayandığı "üretici eğitim" anlayışıyla giderilmiştir.

Her zaman ama daha çok başlangıçta, enstitülerin en önemli sorunlarından birisi para sorunuydu. Para sorunun nedenleri:

- Türkiye'deki mali yöntemlerden doğan zorluklar,
- TBMM'deki bütçe ödeneğinin yasallaşmasıyla ilgili sorunlar,
- Verilen ödeneğin alınması ve kullanılmasıyla ilgili yöntemler.

Enstitülerin paraya olan ihtiyacı mali yılsonuna kadar bekletilecek türden değil, acil olarak karşılanacak hızlı çözümler üretilecek türden olmuştur. Fakat Türk maliye sistemi uzun bir geçmişe sahip, oturmuş bir sistem olmasına karşın, olağan bürokratik harcamaların gerçekleştiği kurumlarda çok iyi işleyen sistemi, ani gelişen ihtiyaçları karşılayacak türde değildi. Bu yüzden ödenek sorunu, Köy Enstitülerinin karşılaştığı en önemli sorunlardan olmuştur.

Akçadağ Köy Enstitüsü müdürü Şerif Tekben'in yaptığı hesaplara göre, 1936-47 yılları arasında Köy Enstitüleri ve Eğitim Kuruslarına devlet bütçesinden verilen ödenek yaklaşık 51 milyon liradır. Bu süre içinde "kazan mevcudu" yaklaşık 501 bin olup sadece yiyecek bedeli yaklaşık 45 milyon liradır. Oysa bu tarihlerde 51 milyon lira ile her şeyi içinde 20 köy enstitüsü kurulmuştur. Buna 5.6 milyon lira öğretmen ve diğer personelin aylık ve ücretleri de dâhildir.³⁶

Benzer değerlendirmeler yapan Pazarören Köy Enstitüsü Müdürü Şevket Gedikoğlu, öğretmen ve diğer personelin, öğrencilerin yazgılarını paylaşıp canla başla çalıştığını belirterek, sağlam ve ucuzun, lüks ve pahalıya tercih edildiğini; öteki orta

³⁵ İbrahim Başaran, *Sistem Olarak Köy Enstitüleri, Kuruluşunun 50. Yılında Köy Enstitüleri*, Ankara, 1990, s. 38.

³⁶ Şerif Tekben, *Neden Köy Enstitüleri*, İstanbul, 1962, s. 29-30.

öğretim kurumlarında 15-20 saat zorunlu ders okutan öğretmenlere karşılık enstitü öğretmenlerinin hiç ek ücret beklemeden 44 saate kadar ders okuttuklarını anlatmaktadır.³⁷

Köy enstitülerinde satın alma konusunda bazı yasal ayrıcalıklar getirilerek hizmet üretimi kolaylaştırılmıştır. Örneğin, Köy Enstitüleri Kanunu'na göre, "Enstitülerin tesisat, inşaat ve tamirat işleri... Artırma Eksiltme ve İhale Kanunu'na tabi değildir." (m.22). Ayrıca enstitü müdürleri "ita amiri" yapılarak, ödemelerin saymanlarca savsaklaması önlenmiştir. Köy Enstitüsüne lazım olan tüketim maddelerini hem daha ucuza almak hem de zaman kaybını önlemek için enstitü yönetimi serbest pazarlık yolu ile almaktaydı. Küçük alımlar ihale kanununun dışında yapılıyordu.

7.7.1939 tarih ve 3704 sayılı Köy Eğitim Kursları ile Köy Öğretmen Okullarının (Köy Enstitülerinin) İdaresine Dair Kanun'la enstitülere "döner sermaye" verilerek bu kurumların birçok mal ve hizmeti kendilerinin üretmeleri, alıp satmaları sağlanmıştır. Bu yeni kurulan enstitüler için çok önemli bir olanaktı.³⁸

Köy Enstitüsü Sisteminin getirdiği bir başka ekonomik örgütlenme biçimi de kooperatiflerdir. 1942' de çıkarılan 4274 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu'na göre; köy enstitülerinde ve köy okullarında bulunan öğretmen, eğitmen ve öğrencilerle çevredeki köy halkına hizmet veren, Bakanlığın denetiminde "üretim ve tüketim kooperatifi" ve bunların birlikleri kurulabilirdi (m.62). Kooperatifler, köy halkı ile sistem arasında bütünlük kurması, köylü ve enstitülü arasında yazgı birliği yaratması açısından çok önemli olup oldukça başarılı hizmet veren dayanışma örgütleridir. Örneğin, Akçadağ Köy Enstitüsü kooperatifinin 1946'da 131 köylü ortağı bulunmaktadır.³⁹

Köy Enstitüsü Sistemi, ekonomik örgütlenmeyi, enstitülerden mezun köy öğretmenleri için oluşturulan "yardım sandıkları" ile tamamlıyordu. 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu, köy öğretmenleri için "Köy Öğretmenleri Tekaüt Sandığı" ile "Köy Öğretmenleri Sağlık ve İçtimai Yardım Sandığı"nı getirerek (m.18) hem köy öğretmen ve eğitmenleri, ilköğretim müfettişleri, hem de köy enstitüsü öğretmen ve öğrencilerinin sosyal güvenliklerini sağlıyordu. Bu sandıklar, 1943 yılında ilköğretim görevlilerinin özlük haklarını düzenleyen 4357 sayılı yasa ile "Yapı Sandığı" da

³⁷ Şevket Gedikoğlu, *Evreleri ve Getirdikleriyle Köy Enstitüleri*, Ankara, 1971, s. 140.

³⁸ Gürsel vd., a.g.s., s. 124.

³⁹ Şerif Tekben, *Canlandırılacak Köy Yolunda*, Malatya, 1947, s. 103-104.

eklenerek, köy ya da kentte çalışan tüm ilkokul öğretmenlerini kapsayacak biçimde yeniden düzenlenmiştir.

Enstitüler giderlerini en aza indirmek için birçok gereksinimini kendisi üreterek karşılamaktaydı. Binaların yapımından yiyecek ve giyeceklerin üretimine kadar birçok şey okuldaki öğretmen, usta öğretici ve öğrencilerin el emeği idi.

O dönemin savaş yılları olması nedeniyle yokluğun, kıtlığın, karaborsanın olduğu bir dönemde çok az bir para ile köy enstitülerinin kuruluşunu tamamlaması, paranın çok akıllıca kullanıldığını göstermektedir.⁴⁰

2.1.3. Köy Enstitülerinin Müdürleri

Köy Enstitüsü müdürü Köy Enstitülerinin başındaki yönetici konumundaki kişi olmuştur. Müdürlük makamından başka Öğretmenler Kurulu, Öğrenci Yönetimi, Disiplin Kurulu ve mali komisyonlar mevcuttu.

Müdürlerin göreve başladıkları tarihlerdeki yaşları oldukça gençtir. Göreve atandıkları zaman yaş ortalamaları 32 civarında olan müdürlerin çoğu, önceden herhangi bir yönetim görevinde çalışmamış, birçoğu ilköğretim müfettişliği ya da eğitim kurslarında kısa süre yöneticilik yapmışlardır.⁴¹

En genç yaşta atanan müdürler 28 yaşındaki Sabri Kolçak (Pazarören 1940) ve Ömer Uzgil (Gönen, 1940)'dir. En yaşlı müdür 42'sindeki Sıtkı Akkay (Savaştepe, 1940)'dir. Bu rakamlar gösteriyor ki, Köy Enstitüsü hareketi, çok zor koşullarda otuzlu yaşlardaki gençlerin sırtında yükselmiştir.

Bu müdürler içinde daha önce yöneticilik yapanlar çok azdır. M. Rauf İnan (Manisa), İhsan Kalabay (Trabzon), Hamdi Akman (Eskişehir) ve Hürrem Arman (Denizli) milli eğitim müdürlükleri yapmışlardır.

Enstitü müdürlerinden bir tanesi (Hayri Çakaloz, Ortaklar) üniversite mezunudur. Yükseköğrenim görenlerin büyük çoğunluğu Gazi Eğitim Enstitüsü (GEE) mezunudur. O zaman GEE 2-3 yıllık bölümleri olan bir yüksek eğitim kurumu idi. Yurtdışında öğrenim gören tek müdür M. Rauf İnan'dır (Viyana Yüksek Pedagoji Enstitüsü).

⁴⁰ İlknur Türkkaan, *Cumhuriyet Döneminde Milli Eğitim Bakanı Olarak Hasan Ali Yücel*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1996, s. 15.

⁴¹ Niyazi Altunya, *Köy Enstitü Sisteminin Düşünsel Temelleri*, 50. Yıl Baskısı, İkinci Baskı, Ankara, 2000, s. 36.

İlk köy enstitüsü müdürlerinin tamamına yakınının İsmail Hakkı Tonguç'la bir biçimde yakınlıkları olduğu bilinmektedir. Örneğin, GEE mezunlarının tümü onun öğrencileridir.

Tonguç, öğrencisi olmayan enstitü müdürlerini de çeşitli kurslarda ve görevleri başında tanımıştır. İlk eğitim kursları ile ilk açılan köy enstitüleri, müdür adaylarını tanıma açısından laboratuvar görevi görmüştür. Onun, yerinde uyarıları, resmi yazışmaları, özellikle mektuplaşmaları; işbaşında uyguladığı yepyeni bir yetiştirme yöntemidir.

Köy Enstitüsü müdürlerinden birkaçı istekleri dışında değiştirilmiştir. Bunlardan, Sabri Kolçak (Pazarören) başarısızlığı, Emin Soysal (Kızılcullu), Bakanlıkla uyumsuzluğu nedeniyle görevden alınmıştır. Sağlık, işe uyumsuzluk gibi nedenlerle birkaç müdürde kendisi ayrılmıştır.

Enstitülere olumlu ya da olumsuz bakanlar enstitü müdürlerinin, değişik ve yeni türden yöneticiler oldukları konusunda birleşmiştir. Müdürlerin bu başarıyı yakalamalarında en büyük etken inisiyatifsizliği, hareketsizliği, hiyerarşik despotluğu yaratan ve yasallaştıran temellerin kaldırılmış olmasıdır. Ayrıca Enstitü müdürlerine yeteneklerini ve güçlerini gösterebilmeleri için her tür olanak sağlanması bir diğer etken olmuştur.⁴²

Tonguç'un 1944'te söylediği gibi, Enstitülerde "Allah müdür" istenmemektedir.⁴³ İzahname ise bu konuda şöyle diyor: "Enstitü müdürleri, iş[birim] başları, öğretmenler, usta öğreticiler ve öğrenci başkanları, talebeyi sevk ve idarede, onları yedekte götürmeyi değil, [kurumu] fikirlerin ve bilgilerin sevk ve idare etmesini esas tutmalıdır."

Geniş yetkilerle donatılmış olan enstitü müdürlerinin iyi birer lider olmaları, işleri iyi planlamaları ve ortak aklı iyi kullanmaları beklenmektedir. Tonguç'a göre, müdür kendi aklını iyi kullanırsa, enstitüde bulunan 30-40 öğretmen, usta öğretici ve diğer personelle bin küsur öğrencinin ortak aklı, iyi bir yönetim yaratmaya yeterlidir. Ona göre, "Köy Enstitülerinde müdürlerin veya çalışanların kendi kendilerine halletmekte tereddüde düşecekleri bütün meseleler Öğretmenler Kurulu kararıyla hükme bağlanacaktır."

⁴² Kirby, Fay, *Türkiye'de Köy Enstitüleri*, Güldiken Yay., İstanbul, 2000.

⁴³ Niyazi Altunya, *Köy Enstitülerinin Tarihçesi*, Ankara, 1990, s. 104.

2.1.4. Köy Enstitülerinde Öğretmenler

Enstitülerin kuruluş yıllarında en önemli sorun arazi ve araç-gereç sorunlarından ziyade öğretmen sorunu olmuştur. Enstitülerin eğitimi orta öğretim düzeyine göre ayarlandığından daha yüksek mesleksi hazırlığı olan elemanlara ihtiyaç duymuştur. Orta öğretim düzeyinde öğretmenlik yapma nitelikleri olan birçok "yüksek nitelikli" öğretmenler, kentlerdeki rahat yerlerini bırakarak kırdaki bayırda

70

kurulmuş Köy Enstitülerinde çalışmayı kabul etmemişlerdir.

Bu zorlukların etkisiyle, Enstitülerde öğretim düzeyini dikkate alınmaksızın, asıl önemli uygulama öğretmenlerine (usta öğreticilere) ve zanaatkârlara verilmiş, Enstitüde çalışan diğer öğretmenlerle aynı haklara sahip olmuşlardır. Usta öğreticileri ile bölgelerin özelliklerine göre enstitülerin teknik eleman ihtiyacı (duvarcı, demirci, marangoz, bahçıvan vb.) karşılanmıştır. Usta Öğreticiler kendi sanat dallarında çalışmalarını sürdürürken, iş yerinin sorumlu öğretmeni tarafından çalışmaları denetlenirdi. İş yerinde çalışmaya gelen öğrencilere istenilen becerilerin kazandırılmasında yardımcı olurlardı.

Tonguç, 15 Ekim 1946 tarihinde Köy Enstitülerinde çalışan 620 öğretmenden sadece 229'unun en az iki yıllık yüksek okul mezunu olduğu bilgisini vermiştir. Belirttiğine göre bunların içinde Yüksek Köy Enstitüsü çıkışlılar da bulunmaktaydı. Enstitülerde çalışan 209 öğretmen ilk öğretmen okulu mezunu; 91 öğretmen sanat enstitüsü ve yapı usta okulu mezunu, 56 öğretmen kız enstitüsü mezunu; 27 öğretmen orta ziraat okulu mezunu; 8 öğretmen de diğer meslek okullarının mezunuydu. Yüksek okul mezunu öğretmenler arasında üniversite

71

mezunu yok denilecek kadar azdı.

Eğitmen kursunun süresi bir yıldır. Diğer eğitim kurslarının süresi 1 yıl olmamasına rağmen verimlilik karşılaştırması yapmak amacıyla Kızılçullu Köy

72

Enstitüsü Eğitim Kursunda böyle bir uygulamaya gidilmiştir.

Müzik ve Beden Eğitimi dersleri, Köy Enstitülerinde en çok öğretmen açığı olan alanlar olmuştur. Bu alanlarda yaşanan sorun, Enstitülerden Enstitüye aktarılan öğretmen ve usta öğreticilerle giderilmeye çalışılmıştır. Köy Enstitülerinden mezun müzik ve milli oyunlarda iyi yetişmiş öğretmenlerin Enstitüye atanmalarıyla, bu

73

alanlardaki öğretmen açığı bir ölçüde karşılanmıştır.

Göreve atanmadan önce öğretmenler, okul binasını köylülerin yardımıyla yapabilecek kadar inşaat bilgisi, ziraatçılık, sağlıklılık, duvarcılık, demircilik, terzilik, balıkçılık, arıcılık, bağcılık ve marangozluk konularını da uygulamalı olarak öğretiyordu. Anlaşılacağı üzere Köy enstitüsünü bitiren bir öğretmen sadece bir ilkokul öğretmeni olarak hizmet vermemiştir.

Yetiştirilen bu Eğitimciler, köyü canlandıracak nitelikte pek çok işleri başarıyla gerçekleştirmiştir. Onları yetiştirmekle görevli gezici Başöğretmenler, işi çoğaldıkça bunları işbaşında eğitemiyordu. Kendi kendine yetişmeleri için gerekli yayınlardan yoksun bırakılmışlardı. Eğitim sistemi ancak daha geniş bir eğitim

74

hareketinin içinde geçici ve tamamlayıcı bir çözüm yolu idi. Öğretmenlerin görevleri:

- Okul Müdürü,
- Eğitim Baş,
- Müdür Yardımcıları,
- Sağlık Baş,
- Tarım Baş,
- Müzik Baş,
- Yapıcılık Sanatı Baş,
- Demircilik Sanatı Baş,
- Marangozluk Sanatı Baş,
- Denizcilik Sanatı Baş (varsa),
- Hayvancılık Memuru,
- Küme Baş (Sınıf Öğretmeni).

Bu yöneticilere, enstitülerin bölge özelliklerine göre yenileri eklenir, gerekli olmayanlar çıkarılabilirdi. Her öğretmen, kendi öğretim dalına göre bu işlerden birinin sorumluluğunu alır ve okul yönetimine karşı öğrencilerin yetiştirilmesinden

75

sorumlu olurdu.

Kuruluş yerleri ve bölgesel koşulların haricinde II. Dünya Savaşı da öğretmen gereksiniminin karşılanmasında etkili olmuştur. Savaş nedeniyle öğretmenlerin bir iki kez askere alınmaları Enstitülerin eğitim dengesini bozmuştur. Bu nedenle 1941'den sonra Köy Enstitülerinde çalışan yedek subay öğretmenlerin askerlik süreleri azaltılmış ve bir sefere indirilmiş, bunun yanı sıra müdürlerin askerlileri ertelenmiştir. Daha çok bayan öğretmenlerin atanmaları savaş yıllarda

çalışmaları aksatmamak için alınan diğer bir önlem olmuştur. Köy Eğitim kursları ve Köy Öğretmen Okullarının başarılı olması, artık eğitimde nasıl bir yol izlenmesi gerektiğini açıkça ortaya çıkarmıştır.

Öğretmen ihtiyacını karşılamada yaşanan çeşitli sorunlara rağmen özellikle şunu kabul etmek gerekir ki, genelde Enstitü kökenli öğretmenler kendilerini köy halkına kabul ettirmeyi başarmışlardır. Özellikle, 1945'lere doğru hiç kimse Türkiye'nin kırsal kesiminde, gerçek bir eğitim devriminin olduğundan kuşku duymamıştır.⁴⁴

II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla hükümet Trakya'nın boşaltılmasına karar vermişti. Taşınacaklar arasında Kepirtepe Köy Enstitüsü öğrencileri de bulunmaktaydı. Bu sırada yaşananları Mehmet Başaran şöyle anlatıyor:

"Bir gün, duyuru tahtamızda bir ilan gördük: 'Herkes, iki tabak, çatal, kaşık, bir battaniye, bir sırt çantası hazırlayacak kendisine ve Anadolu'ya yolculuğa çıkılacak. Bu yolculuk bir tür gezi niteliğinde olacak. Belki gittiğimiz yerlerde ders de yapacağız. Uzunca da kalabiliriz.' deniliyordu."

Daha sonra Ankara Hasanoğlan köyüne ulaştıklarında karşılaştıkları manzarayı ise şöyle anlatıyordu:

" Kalacak yer yoktu, köy camisinde kaldı bir bölümümüz. Bir bölümümüz köy okullarında kaldı. Sığmayanlar da çadırlara yerleştirildi. Üçe ayrılmıştık. Yıl 1941. hiçbir şey yok, savaş önlemleri alınmış, gaz yok, ekmecek yok, 350 gram ekmecek yiyoruz. Işık için lüks lambası yakıyoruz."

Mezunlara, enstitüden ayrılırken seçme kitaplardan oluşan ücretsiz bir kitaplık veriliyordu. Bu kitaplar meslek formasyonu, beceri ve genel kültür geliştirici nitelikteydi. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1939'dan başlayarak sık aralıklarla yayımladığı Tebliğ Dergisi ile İlköğretim gazetesi/dergisi de işbaşında eğitim açısından çok yararlı olmuştur.

Tonguç'un, İlköğretim dergisinde dizi olarak çıkan, "Köy Enstitüsü ve İlk öğretmen Okulu Mezunu Öğretmenlere Mektuplar" başlıklı yazıları, işbaşında eğitim açısından başlı başına önemli birer kaynaktır. Bu mektuplar, köy öğretmenlerine hem moral açısından destek oluyor, hem çalışmalarında yol gösteriyordu.

⁴⁴ Arayıcı, a.g.e., s. 223.

2.1.5. Köy Enstitülerinde Öğrenciler

Öğrenci seçimine Köy Enstitüsü Yasası'nın kabulünden iki ay, Enstitü müdürlerinin göreve başlamalarından üç ay sonra başlanmıştır. Bu konuda yayımlanmış bilgiler, sonuçların üzerinde durmaya değer olduğunu göstermektedir.

Köy Enstitülerine 5 yıllık ilkokulu bitiren köy çocuklarından öğrenciler sınavla alınırdı. 3 yıllık ilkokulu bitiren öğrenciler içinde köy enstitüleri dâhilinde kurslar açılarak 2 yıllık eğitim eksikliği tamamlanır ve öğrenci olmaya hak kazanırlardı. Okullarda karma eğitim uygulanmaktaydı. Köy Enstitülerinde karma eğitim uzun süre devam etmiştir. Ancak Köy Enstitülerinin kapanmasına yakın bir zamanda

78

kızlar için ayrı okullar tahsis edilmiştir.

Köy enstitüsüne öğrenci seçilirken itina gösterilir ve mülakatta uygun görülen öğrenciye başvuru formu doldurulurdu. Bu formda öğrencinin düşünce ve duygularını kapsayacak kısa kompozisyon sorusunun yanında diğer kişisel ve kurum bilgileri bulunmaktaydı. Bu form-dilekçeler öğretmen kurulundan geçerse adaylar hemen enstitülere çağrılırdı.

Köy Eğitimleri Kanunu'nun gerekçesi hazırlanırken, öğrenci adaylarında aranan nitelikler arasında "Eğitmen namzedi... köyün mukadderatıyla kendi mukadderatının ve bunlarla devletin mukadderatının birbirine bağlı olduğunu bilerek

79

çalışabilmeli." ifadesi de yer almıştır.

Öğrenci seçiminde baskı kullanıldığını ve birçok ailenin çocuklarını enstitülere göndermek istemedikleri ileri sürülmektedir. Enstitülerdeki sorumlu müdürler ve öğretmenler bazı yerlerde bu tür durumların olduğunu ve bunun

80

zorunluluktan kaynaklandığını ifade etmektedirler.

Enstitülere ilk öğrenciler, öğrencilerin seçilme emri verilmesinden bir hafta sonra gelmeye başlamıştır. Gelen bu öğrenciler içerisinde bir zanaata girmek veya bir iş bulmak için şehirlerden gelmiş çocuklar da bulunmaktaydı. Fakat daha sonra Enstitülerden kaçarak, eğitimlerini yarım bırakanlar da bu öğrenciler olmuştur. Aslında gelenlerin büyük bir kısmı, Enstitüleri o zamana kadar köy çocuklarının gidemediği kent ortaokulları gibi bir okul sanmışlar ve bu nedenle tercih etmişlerdir. Köylerden gelen öğrencilerden ise çok azı beraberlerinde belgeleriyle gelmişti. Müdürler, bu çocukları oldukları gibi kabul etmek ya da geri çevirip kilometrelerce uzaktaki köylerinden belgelerini aldırarak durumuyla karşı karşıya kalmışlardır.

Enstitülere öğrencilerin gelmesiyle birlikte ortaya ciddi sağlık sorunları çıkmıştır. Verem ve sıtma bu sorunların başında yer almıştır. Röntgen filmi sağlanması savaş dönemi şartlarında çok zordu ve bu nedenle ilk yıllarda veremli ya da verem taşıyıcı çocuklar alınmıştı. Sıtmalı öğrenciler ise o kadar çoktu ki, onları geri çevirmek birçok Enstitünün kapatılmasıyla aynı anlamlıydı.

Enstitülerdeki öğrenciler arasında ölüm olayları da meydana gelmiştir. Yapı işlerinde kazalar, tıbbi yardım yokluğu ve kırsal kesimi zaman zaman saran bulaşıcı hastalıklar bu ölümlerin nedenleri arasındadır.

Köy Enstitülerini sorumsuzluk ve bilgisizlikle de suçlanmıştır. Bu eleştirilerin değerlendirilmesine yarayacak istatistikler bulunmamakla birlikte, 1946'dan sonra ölüm oranının düştüğü bilinmektedir. Esasında II. Dünya Savaşı yıllarında koruyucu ve önleyici ilaçların bulunabilme olanakları, Köy Enstitülerinden çok daha az nüfuzla sahip köylerdeki ölüm sıklıkları, başvuran öğrencilerin aile durumları göz önünde tutulacak olursa, bir öğrencinin Köy Enstitüsüne girmesinin 81 neredeyse en sağlam yaşam sigortası olduğu sonucuna varmak mümkündür.⁴⁵

Köy Enstitüleri için öğrencilerin bilgi ve becerilerini, zihinsel, bedensel ve toplumsal etkinlikler göstererek, araştırarak, yaparak ve yaşayarak kazanmaları önem arz etmekteydi. Demokratik eğitim ilkesinin uygulanması için öğrencilerin okul toplumunun bir üyesi olarak kararlara katılmasına ve o kararlara uymalarına çalışılıyordu. Köy Enstitülerinde; gözlem, deney, inceleme, araştırma, tartışma, yaparak ve uygulayarak öğrenme (iş) ve proje yöntemlerinin uygulanmasına özen gösteriliyordu.⁸²

Öğrencilerin görevleri;

- Öğrenci Başkanı,
- Yemekhane Başkanı,
- Yatakhane Başkanı,
- Çamaşırlık Başkanı,
- Revir Başkanı,
- Mutfak Başkanı,
- Tarım Başkanı,
- Kooperatif Başkanı,

⁴⁵ Arayıcı, a.g.e., s. 223.

- Yapı Kolu Başkanı,
- Demircilik Kolu Başkanı,
- Marangozluk Kolu Başkanı

Öğrencilere demokratik hayat biçimini benimsetmek amacıyla Enstitülerde "Okul Başkanlığı" seçimleri düzenlenmekteydi. aday olanlar arasında, en çok oyu alan kişi Okul Başkanı seçilmekteydi. Başkan, diğer öğrencilerin görüşlerini sorarak kendisiyle çalışacak diğer başkan yardımcılarını seçmekteydi. Başkanın seçtiği yardımcıları yatakhane, yemekhane, mutfak, değirmen, fırın, santral, tarım, müzik, halk oyunları, eğlence gösterileri, temizlik düzeni, ahır, işlik, kitaplık, depo ve ambar birimlerinin sorumlusu olurlardı. Cumartesi günü değerlendirme toplantısı yapılır ve bütün yönetim kadrosunun faaliyetleri değerlendirilir, tartışılır, eleştirilir ve böylece öğrencilere sorumluluk ve demokrasi bilinci aşılanırdı.

Köy enstitülerinde Öğretmenleriyle birlikte her sınıfın bir şubesi bir haftalık nöbet tutmaktaydı. Her işyerinin özelliğine göre hazırlanmış yönergeleri vardı. Nöbetçi olan öğrenciler bu yönergelere göre çalışmalarını sürdürürken, meydana gelen aksaklıklar küme başı Öğretmenleri ve öğrenci başkanı vasıtasıyla okul yönetimine ve sorumlulara bildirilir ve gereken önlemlerin kısa zamanda alınmasını sağlardı. Her Cumartesi günü yapılan toplantılarda o haftaki ekip belirlenir ve bir hafta boyunca belirlenen o ekip tarafından işler yürütülürdü. Okuldaki diğer kişiler tarafından da kimin nerede görevli olduğu bilinirdi.

Köy Enstitülerinde eğitim süresi 5 yıldır. Öğrencilerin ilk üç yıllık başarı düzeylerine bakılarak en başarılılar öğretmenliğe, geri kalan öğrenciler diğer köy hizmetlerine (sağlık memuru, tarım elemanı, ebe vb.) yönlendirilmekteydi.⁸³

Köy Enstitülerindeki iş eğitimi Atatürk'ün "bilgileri uygulayarak öğrenme yöntemi, ulusal eğitimin temeli olmalıdır" görüşü ile de paralellik göstermekteydi.⁸⁴

2.2. Köy Enstitülerinde Eğitim Anlayışı Ve Yapılan Uygulamalar

Köy Enstitülerinin açıldığı dönemde eğitim ve öğretim işleri, İlköğretim Genel Müdürlüğü (İlk Tedrisat Umum Müdürlüğü)'nün genelgeleriyle düzenlenmekteydi. Bu genelgeler arasında 1 Temmuz 1940 tarih ve 435 sayılı genelgede, öğrencilere "Enstitü birinci sınıf tahsili" verileceği belirtilmiş ve 29 Ekim 1940 tarihine kadar Enstitülerin birinci sınıf öğrencilerine verilecek eğitim ve yaptırılacak işler ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır. Geneldeki maddeleri, "yapılacak

işler", "kazandırılacak beceri ve alışkanlıklar", "kültürel etkinlikler", ve "kazandırılacak düşünce, davranış ve tutum" başlıkları altında toplamak mümkündür.

Köy Enstitülerinin elinde hazır bir öğretim programı bulunmamaktaydı. Genelgeye göre Köy Enstitülerinde yapılması gereken işler; Enstitü arazisinin ağaçlandırılması, yol yapımı, bataklık yerlerin kurutulması, işlenmemiş toprakların verimli hale getirilmesi gibi işler yer almıştır. Bunun dışında, öğrencilere her fırsatta hayvanlara ve bitkilere zarar veren çeşitli hastalık ve etkenlerden korunması

85

önlemlerinin öğretilmesi istenmiştir.

Öğrencilere bisiklet ve motosiklet kullanma, yüzme, ata binme, dağa tırmanma, sandal, yelken, motorlu deniz araçları kullanma, mandolin, ağız armoniği, flüt gibi bir müzik aletini çalma, yerel ve ulusal oyunları oynama, radyo ve gramofondan müzik parçaları dinleme gibi verilecek eğitimler kazandırılacak beceri ve alışkanlıklar başlığı altında yer almaktaydı. Aslına bakılırsa o dönemde bu denli donanımlı bir insan yetiştirmek, şimdiki eğitim sistemiyle kıyaslandığında son derece mükemmel bir sistem olmuştur.

Başta köy hayatını konu edinen kitaplar olmak üzere öğrencilerin bilgilerini artırıcı nitelikte yayınları içeren kütüphane oluşturulması, her Enstitünün bulunduğu yerin coğrafi ve tarihi özelliklerine göre etnografik, jeolojik ve tarımsal değer taşıyan eşya ile "yurt müzesi" kurulması, öğrencilerin öğretmenlerle birlikte görev aldığı eğlenti ve müsamerelerin düzenlenmesi genelgede yer alan kültürel etkinlikler arasında yer almıştır.

Genelgede yer alan Enstitü öğrencilerine kazandırılacak düşünce, davranış ve tutumlara ilişkin maddeler şunlardı;⁴⁶

- Talebeye her işte tasarrufla hareket, sıhhatlerine itina, çocuklara, kadınlara, ihtiyaçlara hastalara, düşkünlere yardım etme, buldukları yerleri çok temiz tutma itiyatları verilecektir.
- Talebe her türlü müşküllerden yılmayacak ve onları yenebilecek güçte yetiştirilecektir. Onların korkak mütereddit, iradesiz olmamalarına son derece dikkat edilecektir.
- Enstitülerde planlı, süratli iş görmek ve işi başarmak talebe ve öğretmenler için esas prensiplerden biri olacaktır.

⁴⁶ Yücel Tekin, *Köy Enstitülerinin Eğitimde Kalite Yönünden İncelenmesi*, Ankara Üniv., Ankara, Mayıs- 2005, s.7, www.ankara.edu.tr, 12.11.2012.

- Talebe ve Öğretmen, Teşkilatı Esasiye Kanununun 2.maddesinde yazılı Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve İnkılâpçılık prensiplerini Türk Milletinin yükselmesi için ana prensipler bilerek çalışacaklar, bu prensipleri hiçbir engel tanımadan hayata tatbik edebilen insanlar olacaktır.

Köy Enstitüleri, ilk yıllarında söz konusu genelge ve daha sonra yayımlanan genelgeler doğrultusunda eğitim ve öğretim etkinliklerini yürütmeye çalışmışlardır. Bütün enstitülerde uygulanacak bir program hazırlanana kadar, her Enstitüde yapılacak eğitim ve öğretim çalışmalarını planlanması ve yürütülmesi o Enstitünün yönetim ve öğretim kadrosuna bırakılmıştır. Bu dönem içerisinde Enstitülerden her

87

15 günde bir Bakanlığa bilgi vermeleri istenmiştir.

1942 yılında kabul edilen 4224 sayılı Köy Okulları ve Köy Enstitüleri Teşkilat Kanununa göre köyde öğretmenlik yapacak Köy Enstitüsü mezunlarının okul ve kurslarla ilgili vazife ve yetkileri belirlenmiştir. Bu kanuna göre köyde okul talebesinin eğitim ve öğretimiyle ilgili her türlü tedbirleri almak ve aldirmek köy öğretmenin görevidir. Ayrıca köy halkının millî kültürünü yükseltmek için çeşitli çalışmalar yapmak ve köylüyü bu çalışmalara teşvik etmek de köy öğretmenlerine kanunla verilen görevlerdendir. Halka okuma yazma öğretimi de bu görevlerin başında gelmekteydi.

88

Köy Enstitüleri için hazırlanan üç öğretim programından ilki, 4 Mayıs 1943 yılında, diğeri 10 Eylül 1947 yılında hazırlanarak yürürlüğe girmiştir. Ve son olarak Köy Enstitülerinde öğretim çalışmaları, 1953-54 ders yılından başlayarak bir başka programa "Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri Programı" adını taşıyan bir programa göre düzenlenmiş ve yürütülmüştür.

Köy Enstitülerinin programları akademik, teknik ve tarım okullarının programlarından tamamen farklıydı. Enstitüler yıl boyunca açıktı ve öğrenciler 45 günlük bir tatile sırayla giderlerdi. Ancak tatilde bile öğrencilerin Enstitü ile ilgili sorumlulukları vardı. Öğrencilerden tatil dönüşünde köylerinden topladıkları bitki ve hayvan türleri örneklerini, el zanaatı işlerini, halk türküleri örneklerini Enstitüye getirmeleri beklenirdi. Bunun yanı sıra öğrencilerden, köyleri konusunda bilgi

89

toplamaları ve Enstitüyü köylerinde temsil etmeleri de istenirdi.

Köy Enstitülerinde %50'si kültür dersleri, olmak üzere % 25'i ziraat dersleri ve çalışmaları, % 25'i ise teknik dersler ve çalışmaları şeklinde eğitim verilmekteydi. Köy Enstitüleri 1947 Öğretim Programında yer alan kültür dersleri şunlardı: "Türkçe, Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi, Matematik, Fizik, Kimya, Tabiat ve Okul Sağlık Bilgisi, Yabancı Dil, El Yazısı, Resim-İş, Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar, Müzik, Askerlik, Ev İdaresi ve Çocuk Bakımı, Öğretmenlik Bilgisi, Zirai İşletme Ekonomisi, Kooperatifçilik". Bu derslerden Türkçe toplam 736 saat ile programda en çok yer alan dersti.⁴⁷

Ülke ihtiyaçları göz önüne alınarak Köy Enstitülerinde programlar hazırlanmakta ve uygulanmaya çalışılmaktaydı. Teorik ve pratik dersler arasında birlik ve bütünlük sağlanmasına önem verilmiştir. Meslek dersleriyle ilgili olarak köy okullarında staj yapılmıştır.

2.3. Köy Enstitülerinde Uygulanan Öğretim Programları

2.3.1. 1943 Öğretim programı

Dönemin Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in onayı ile yürürlüğe giren bu program hazırlanırken aşağıdaki temel ilkelerin dikkate alındığı görülmektedir:⁴⁸

- Öğrenim süresi beş yıl olan Enstitülerde bu sürenin 114 haftası "kültür dersleri"ne, 58 haftası "ziraat dersleri ve çalışmalarına, 58 haftası "teknik dersler ve çalışmaları"na ayrılır.
- Enstitüler haftalık, aylık, mevsimlik, çalışma planlarını kendi özelliklerine, işlerinin durumuna, öğrencilerinin düzeyine ve sayısına, öğretmenlerinin özelliklerine, iş araçlarının çeşitliliğine, iş alanlarının genişliğine, hayvanlarının cins ve sayısına göre düzenler.
- Enstitüler, öğretim ve uygulama çalışmalarını; "kültür", "tarım" ve "teknik" alanlarla ilgili dersleri yarım gün, tam gün veya hafta esasına göre düzenlemekte serbesttirler.
- Bina, yol, köprü yapımı veya su arkı açılması veya bitirilmesi yahut ekin yapılması veya hasat kaldırılması gibi önemli işler çıktığı zaman bütün

⁴⁷ Alev Coşkun, *Hasan Ali Yücel*, İstanbul, 2007, 3. Baskı, s. 69.

⁴⁸ Alev Coşkun, a.g.e., s. 69.

çalışmalar o iş üzerinde yoğunlaştırılır. Önceden planlanan ders ve uygulama kayıplarının uygun bir zamanda telafisi yoluna gidilir.

Yukarıdan açıklanan ilkelerden de anlaşıldığı gibi, Köy Enstitülerinde programın uygulanmasında geniş esneklikler tanınmıştır. Köy Enstitülerinde 1952 yılına kadar standart bir öğretim programının uygulanmayışı her Enstitünün kendine özgü sorunlarına göre program yapabilmelerini sağlayarak, tümünün başarı gösterebilmesinin yolunu açmıştır.

2.3.2. 1947 Öğretim programı

Yücel'den sonra Milli Eğitim Bakanlığına getirilen Reşat Şemsettin Sırer zamanında uygulanılmaya başlanan 1947 programının hazırlanışında, önceki programın temel amaç ve ilkelerine bağlı kalındığı söylenebilir. Ancak bu programda bir önceki programdan farklı olarak, konu ve yöntem seçiminde öğretmene tanınan "serbestlik" ve öğretim çalışmalarında "esneklik" ilkesinden uzaklaşmıştır. Bunun yanı sıra tarım derslerindeki konuların Enstitülerin tümünde aynen işlenmesi ilke olarak benimsenmiş, öğretmenlerin bölgesel şartlara veya kurumsal imkânlarla göre konu seçme özgürlüğü oldukça kısıtlanmış, tarım öğretimi, öğrencileri kuramsal çalışmalara yöneltici bir duruma gelmiştir. Ayrıca, sanat dersleri ve atölye çalışmalarına "Köy Enstitülerinin sanat okulu olmadığı" gerekçesiyle yeni bir düzen getirilmesine çalışılmıştır. Sanat derslerinde de tarım derslerinde olduğu gibi pratik becerilerden çok, kuramsal bilgilere önem verilmesine yol açabilecek ortam hazırlanmıştır.⁴⁹

"İş içinde eğitim" felsefesine dayalı bir öğretim yaklaşımından 1947 programı ile uzaklaşmış, Enstitülerde uygulama çalışmalarının sayısının azaltılarak kuramsal çalışmalara ağırlık verilmiş, böylece klasik eğitim anlayışına geçiş yapılmıştır.

2.3.3. 1953 Öğretim programı

İlköğretmen Okullarını kapsayan ortak bir program, Köy Enstitülerinde uygulanan üçüncü programdır. Bundan dolayı 1953 programı "Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüsü Programı"dır. Köy Enstitülerinde 1950-51 öğretim yılında karma eğitime son verilmiştir. 1953 Öğretim Programında Erkek Köy Enstitüleri ile Kız Köy Enstitüleri için iki ayrı ders dağıtım çizelgesi hazırlanmıştır. 1953 Öğretim

⁴⁹ Oğuzkan, a.g.e., s. 23.

Programında İlköğretmen Okulları ile birlikte Köy Enstitülerinde yabancı dil öğretimine son verilmiştir.⁵⁰

1947 Programı incelendiğinde, bu programla tarım derslerindeki konuların tüm Enstitülerde aynen işlenmesi ilkesinin benimsendiğine ve öğretmenlerin ihtiyaçlarına göre (bölgesel şartlar veya kurumsal imkânlar) konu seçme özgürlüklerinin oldukça kısıtlandığına değinilmiştir. Bunun uzantısı olarak 1953 Programında tarım ders ve uygulamalarına ayrılan saat sayısı büyük ölçüde azaltılmış ve 1947 Programında olduğu gibi derslere içerik ve yöntem bakımından kuramsal bir nitelik kazandırılmıştır. Daha önceki programların önemli bir bölümünü oluşturan sanat dersleri ve atölye çalışmaları bu programla kaldırılmıştır.

1953 Programında Köy Enstitüleri; amaç, işlev, eğitim ve öğretim ilkeleri bakımından farklı birer öğretim kurumu olarak düşünülmemekte, hatta resmen kapatıldıkları 27 Ocak 1954 tarihinden yaklaşık bir yıl önce fiilen birleştirildiklerini gösteren bir belge niteliği taşımaktadır.⁵¹

Köy Enstitülerinde uygulanan eğitim ve öğretim yöntemi öğrenci merkezliydi ve öğrencinin etkin kılınmasını esas almıştı. Ekip çalışmaları ve bireysel etkinlikler, öğrenci kişiliğinin geliştirilmesi açısından vazgeçilmezdi. Tonguç'un geliştirdiği ve Köy Enstitüsü sisteminde benimsenen "iş okulu" anlayışı, el becerileri ile sınırlı bir yaklaşım olmayıp öğrenciyi yaratıcı ve etkin kılacak tüm etkinlikleri kapsamıştı. Bu sistem kuramsal bilgiyle uygulamayı iç içe yürütmüştür.⁵²

Köy enstitüleri dönemi diğer eğitim kurumlarından farklı olmuştur. Farklı oluşunun ana nedeni uygulanmış olan eğitim-öğretim modelidir. Bir karşılaştırma yapılırsa, dönemin eğitim sistemine kıyasla eğitimi bir yıl kısa olmasına rağmen daha verimli olmuştur.

1943 programında Enstitülerde okutulacak dersler üç grupta toplanmıştır:

97

Kültür dersleri, Ziraat dersleri ve Teknik dersler. Enstitülerin ders programlarına gelince: Kültür dersleri 5 yılda toplam 114 hafta, Ziraat dersleri ve çalışmaları 5 yılda toplam 58 hafta, Teknik dersler ve çalışmaları 5 yılda toplam 58 hafta, yıllık tatil 5 yılda toplam 30 hafta idi. Tablo 1.5. de gösterildiği üzere Köy Enstitüleri ve Ortaokul ve Lise Eğitimi karşılaştırıldığında, Köy Enstitülerinin yoğun bir programa sahip olduğu görülmektedir.

⁵⁰ Kirby, a.g.e., s. 247.

⁵¹ Oğuzkan, a.g.e., s. 29.

⁵² Altunya, a.g.e., s. 2.

Tablo 1. 5. Köy Enstitüleri ve Ortaokul ve Lise Eğitiminin Karşılaştırılması

	Köy Enstitülerinde Eğitim	Dönemin Ortaokul ve Liselerinde Eğitim
Günlük Eğitim Süresi	11 Saat	6 Saat
Eğitim Süreci	12 Ay açık	8 Ay açık
İzin Süresi	1 Ay (Toplu izin yok)	4 Ay (Toplu izin)
Eğitim Süresi	5 Yıl	6 Yıl
Toplam Eğitim Süresi	55 Ay	48 Ay

Kaynak: dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/788/10118.pdf, 12.12.2012.

Kültür Dersleri ve Çalışmaları; Türkçe, tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, matematik, fizik, kimya, tabiat ve okul sağlık bilgisi, zirai işletme ekonomisi ve kooperatifçilik, yabancı dil, el yazısı, resim-iş, beden eğitimi ve ulusal oyunlar, müzik, ev idaresi ve çocuk bakımı, askerlik, öğretmenlik bilgisidir.⁵³

Teknik Dersler ve Çalışmaları ise şunlardır: Demircilik ve nalbantlık, dülgerlik ve marangozluk, yapıcılık, köy ve el sanatları, makine ve motor kullanma.

Tarım Dersleri ve Çalışmaları; Tarla ziraatı, bahçe ziraatı, sanayi bitkileri ziraatı ve ziraat sanatları, zootekni, kümes hayvancılığı, arıcılık ve ipek böcekçiliği, balıkçılık ve su mahsulleridir.

Her enstitü, tarım dersi ve çalışmalarını bölgenin iklimine, coğrafyasına, vs. özelliklerine göre düzenlemiştir. Örneğin; Trabzon Beşikdüzü'ndeki enstitüde ağır ünite balıkçılık, Kars Cılvaz enstitüsünde hayvancılık, İzmir Kızıllıçullu enstitüsünde tarım pamuk, tütün vs. Amaçlardan biri de köylülere alternatif tarım tekniklerini öğretmektir. Arıcılık bilinmeyen köylerde arıcılık, bağcılık bilinmeyen köyde bağcılık öğretilmiştir.⁵⁴

Bu programda "gözlem", "deney", "araştırma", "inceleme" ve "tartışma" gibi öğrenme yöntem ve tekniklerine geniş bir yer verilmiştir. 1943 programı bu özelliğiyle, ezberci eğitimden kurtularak, öğrencileri düşünmeye, sormaya, gerçekleri akılcı yollardan araştırmaya özendirici bir nitelik göstermektedir.⁵⁵

⁵³ Altunya, a.g.e., s. 2.

⁵⁴ Oğuzkan, a.g.e., s. 22.

⁵⁵ Oğuzkan, a.g.e., s. 22.

Enstitülerde "iş içinde eğitim" anlayışı hâkimdi. Her Enstitüde, Enstitüden çıkacak öğretmenlerin görev yapacakları okula benzer bir uygulama okulu bulunurdu. Bu okul, bir atölye, derslikler, bir ahır ve kümes, çeşitli tarımsal çalışmalar için bahçe, bir orman, çocuklar için oyun alanı, bir öğretmen lojmanı ve besin gereksinimleri için bir tarladan oluşmaktaydı. Öğretmen adayları, burada yaptıkları uygulamalı çalışmalar sonucunda gittikleri kırsal alanlarda zorluk çekmemekte ve kırsal yaşama daha rahat ayak uydurmaktaydılar.⁵⁶

Özellikle, son sınıfta okuyan öğretmen adayları, bu okulda öğrendikleri yöntem ve bilgileri uygulayarak mesleki staj yapmak olanağı buluyorlardı. Bu onları, Köy Enstitüleri dışından gelmiş öğretmenlerin yanında mesleklerini uygulamaya alıştıırıyordu. Çünkü büyük bir olasılıkla, köylerde bu gibi öğretmenlerle çalışmak durumunda olacaklardı. Her sabah öğrencilerden biri, hayvanların, fırının ve buna benzer uygulama okulunun sorumluluğunu üstlenirdi. Bu uygulama okuluna gelen çocuklar da Enstitü öğrencileri için birer gözlem ve inceleme kaynağı olmaktadır. • 102 Öğrenciler, böylece giderek mesleklerinde deneyim de kazanmış oluyordular.

Tarım derslerinde çocuklar ilgi alanlarına göre bahçecilik, hayvancılık, arıcılık gibi alanlara ayrılır ve direk olarak bu amaç için kurulmuş mekânlarda üretim yaparlardı. Teknik derslerde de yine ilgi alanına göre bir bölüm seçiyor ve o alan üzerinde iş içinde eğitim ilkesiyle uzmanlık kazanıyordu. Böylece bir köye atanan öğretmen kültür yönünden çocukları eğittiği gibi uzmanlık alanı olan dallarda da köylüye örnek oluyor, köyünde kendisine ayrılan toprakta yeni tarım teknikleri uygulayarak köylüyü de bu tekniklere özendiriyordu. Böylece köye yönelik amacı, bir bakıma başarıya ulaşmış oluyordu.

Erkek öğrenciler inşaat, demircilik ya da marangozluk; kızlar ise eliş, biçki-dikiş ya da yemek gibi iş kollarından birini seçerek o konuda eğitim görmekteydi. Müfredat bazen bölgenin özelliklerine göre değişmekte, kimi yerde balıkçılık eğitimi öne çıkarken, bazı yörelerde arıcılık öğretilenmektedir. Köy Enstitüleri'nin müfredatına bakıldığında din dersine hiç yer verilmediği görülür.

Serbest Okuma zamanı günde bir saat idi. Bu sayede öğrencilere okuma alışkanlığı kazandırmak, kelime hazinelerini genişletmek amaçlanmıştır. Her öğrenci ders kitapları haricinde yılda 24 kitap bitirmek zorundaydı. Bazen okunacak olan kitaplardaki konular tartışmaya açılır ve öğrencinin okuduğu metin üzerinde

⁵⁶ Arayıcı, a.g.e., s. 225.

düşünmesi sağlanırdı. Okunan kitapların büyük bölümü Hasan Ali Yücel döneminde tercüme edilen klasiklerden oluşmaktaydı.

Her Enstitünün yanında bulunan köy de bir uygulama alanı işlevini görmekte, köyün okulu da Enstitü öğrencileri için bir mesleki alıştırma ve staj yeri görevi yapmaktaydı. Enstitü öğrencileri, süreç içinde köy okulunda ders vererek, Enstitüde elde ettikleri mesleki bilgileri uygulama fırsatı buluyorlardı. Ayrıca, her öğrenci ve öğretmen bir öğretim yılında 20 günlük bir süreyi geçmemek üzere, köyde yapılan çalışmalara katılmak zorundaydı.

Cumhuriyetin ilk yıllarında yeni yönetim şekli olan demokrasinin de halka öğretilmesi ve davranış olarak da kazandırılması amaçlanıyordu. Bu amaçla çeşitli çalışmalar yapılıyordu. Bu çalışmaların özellikle köylerde de yürütülmesi önem arz etmekteydi. Bu açıdan Köy Enstitülerine gelen öğrencilerin öncelikle demokrasiyi öğrenmeleri ve kavramaları daha sonrada öğretmenlik yapacakları köylerde halka bilgi vermeleri ve öncülük etmeleri gerekiyordu. Bu ise demokrasinin adeta bir ders gibi okutulması anlamına geliyordu. Demokrasi Köy Enstitülerinde ders olarak değil, uygulanan programın bir sonucu olarak okuldaki yaşam içinde doğal olarak kazandırılan bir davranış olmuştu. Bu da yaparak yaşayarak öğretimin bu okullarda uygulanması ile ortaya çıkmıştır.⁵⁷

Köy Enstitüsü mezunları gittikleri köylerden mezun oldukları enstitülere eğitim öğretimle ilgili bir rapor göndermekteydiler. Köy halkının eğitimi ile ilgili olarak da özellikle yürütülen okuma yazma öğretimi ile ilgili bilgilerin bu raporda belirtilmesi gerekiyordu. Böylece öğrencilerin yanı sıra halka da okuma yazma öğretilmesinin gerektiği bir nevi kontrol mekanizması ile takip edilmiş oluyordu. Mezun takip sistemine de benzeyen bu işlemler öğretmen yetiştiren enstitülere mezun ettikleri öğretmenler hakkında da geri bildirim sağlamış oluyordu.⁵⁸

Köy Enstitülerinin fikir babası olan Tonguç iş içinde eğitim ilkesine atıfta bulunarak şu sözleri söylemiştir:⁵⁹

"Uygulanmayan bilgi boş ve lüzumsuz bilgidir. Bir şeyi yapabiliyorsak aynı zamanda biliyoruz demektir. Doğru, iyi, düzgün yazamıyor veya resim yapamıyorsak anlatmak istediğimiz konuyu bilmiyoruz demektir. Bir olayın deneylerini yapmaktan, müzik parçalarını bir alet ile çalmaktan veya notaya uygun olarak

⁵⁷ Pakize Türkoğlu, s. 602.

⁵⁸ Bekir Özgen, *Eğitimde Süreklilik ve Köy Enstitüleri*, <http://www.egitim.aku.edu.tr/ozgen.htm>. 05.11.2012.

⁵⁹ İsmail Hakkı Tonguç, *Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy*, İstanbul, 1947, s. 18.

söylemekten aciz isek o olayı veya o parçayı bilmediğimiz anlaşılır. İlgili kitabı veya dergiyi okuyarak, tabiatı ve sosyal hayatı inceleyerek bilgi edinemiyorsak, kitapta yazılana veya öğretmenin anlattığını ezberleme yolunu tutmuş skolâstîğin (orta çağ) esiri haline gelmişiz demektir. Köy Enstitülerinde yetiştirilen öğrenciler skolâstîğe köle olmaktan kurtarılmaya çalışılmıştır. Onların kültürleri cila şeklinde ve ezberlenerek benimsenmiş bilgi değil, iş içinde ve iş vasıtasıyla öğrenilen ve öz bilgidir."

2.4. Köy Enstitülerinde Eğitsel Kol çalışmaları

"Eğitsel kol" çalışmaları Enstitülerde eğitim ve yönetimi en demokratik

107

şekilde etkileyen ve yönlendiren birimlerinden birisidir. Bu kolların bazıları ise:

- Eğitim Kolu,
- Temsil ve Eğlence Kolu,
- Spor Kolu,
- Kooperatif Kolu,
- Kitaplık Kolu,
- Yayın ve Dergi Kolu,
- Gezi ve İnceleme Kolu,
- Fotoğrafçılık Kolu,
- Köycülük Kolu,
- Müzik Kolu vb.'dir.

Eğitsel kolların seçimi öğretim yıllarının başında yapılırdı. Daha öncesinde çalışmalara başlarken bilinen eğitsel kollar için ilgi duyan öğrenciler başkan adaylarını, üyelerini ve yapacakları çalışmaları tanıtmaya çalışırlardı. Verilen süre içinde ve demokratik yoldan seçimlerin yapılmasına gereken özen gösterilirdi. 108

Her sınıfın şube sayısına göre birer asil, birer yedek olarak seçilen öğrenciler, eğitsel kol başkanı Öğretmenlerinin yönetiminde toplanarak; eğitsel kol başkanını, başkan yardımcısını ve öteki görevlilerini seçerlerdi. Yönetim kurulduktan sonra, kol tüzüğüne göre yapacakları çalışmaların programını hazırlar ve öğrenci genel kurulundan geçirirlerdi. Kendi tüzüklerine göre çalışmaya başlayan kollar ayrı ayrı birer eğitim kurumuydu. Okul yönetiminin ve öğrencilerin kendilerinden bekledikleri görevleri yapar ve sorumluluğunu taşırlardı. Bir ulusal bayram kutlaması, bir anma günü veya bir gösteri düzenlendiği zaman, bu eğitsel kollar birbiriyle yarışırlardı. Okuldaki öğrenci topluluğunun, öğretmenlerin ve çevreden gelen konukların

beğenisini kazanmak için en güzel çalışmalarını sergilerlerdi. Bütün kolların çalışmaları bir ulusal bayramda sergilenince, gösterilere çok görkemli ve coşkulu bir köy enstitüsü çıkardı.⁶⁰

2.5. Enstitülerde Günlük Program

Enstitüde genellikle çok erken saatlerde şafak sökerken ya da saat altıda uyanılırdı. Yıkanma ve giyinmenin sonrasında öğretmen ve öğrenciler beden hareketleri için halk dansları ile güne başlamaktaydılar.⁶¹

Enstitüde her gün ilk uyananlar ekmekçi öğrenciler ve yardımcılarıydı. Başlangıç dönemlerde bu öğrenciler profesyonel bir kişinin gözetiminde çalışır ve diğer çalışmalara katılmazlardı. Daha sonra depo ve yemekhanelerde görevli yönetici öğrenciler kalkar, o gün nöbetçi olan öğretmenleri ve mutfak görevlilerini kaldırırlardı. Erzakın tartılması ve dağıtılmasında, mutfağın temizliğinde, işlerin gecikmemesinin sağlanmasında ve diğer işlerde öğrencilerin nöbetçi öğretmenlerle ortak sorumlulukları vardı. Kahvaltıdan sonra öğrenciler, günlük çalışmalar başlamadan önce bir saat kadar boş bırakılırlardı. Bu süre içinde yatakhane ve derslikler temizlenir, havalandırılırdı. Nöbetle yapılan işlerden biri de kümenin çamaşırıla görevli öğrencisinin, çamaşırıları çamaşırcılara götürmesiydi. Elektrik, hoparlör bulunan yerlerde haberler, müzik ya da Enstitünün programı yayınlanırdı.

Saat 8.30'da toplanılarak yoklama ve günlük işlerin dağıtımı yapılırdı. Bu arada küme başı, öğrencilerin giysilerini gözden geçirirdi. Hasta olanlar revire, elleri, tırnakları kirli olanlar temizlenmeye yollanırdı. Olağanüstü bir durum olmadıkça, öğrenciler öğretmenleriyle birlikte marşlar söyleyerek dersliklere, işliklere, tarlalara dağılırlardı. Bundan sonraki sabah programı üç saat sürerdi. Ancak her Enstitünün kendi sistemi vardı ve bu süreyi ihtiyaçları doğrultusunda değerlendirirdi.⁶²

Öğle yemeğinden sonra sabahki çalışmaya benzeyen bir çalışma evresi daha olurdu. Bu arada, yönetim görevleri olanlar Enstitünün en üst düzeyde verimlilikle çalışmasını sağlayacak işlerle uğraşırlardı. Burada da her Enstitünün kendi yöntemi vardı. Bazı Enstitülerde uygulanan yöntemde, derslerin belirli bir programa göre sürmesi esastı. Öğrencilerin yapacakları yönetim işleri, derslerde bulunmayacakları

⁶⁰ Galip Candoğan, *Köy Enstitüleri Sisteminde Öğrencilerin Yönetime Katılması*, Türkiye Sanal Eğitim Bilimleri Kütüphanesi, <http://www.egitim.aku.edu.tr/candogan.htm>, 05.12.2012.

⁶¹ Gürsel vd., a.g.s., s. 121.

⁶² Arayıcı, a.g.e., s. 242.

zamanlara göre ayarlanmıştı. Derslerin yapıldığı zamana denk gelen görevler, tek öğrencilere verilen görevlerdi. Bu görevleri nedeniyle derste bulunamayan öğrenci, kendi arkadaşlarına yetişmek zorundaydı. Enstitülerde spor, müzik çalışmaları, bireysel çalışmalar, yazın ve sahne etkinlikleri, öğleden sonra ile akşam yemeği arasındaki kümelerin tartışmalı okuma toplantıları arasında yapılırdı. Bu "küme" toplantıları, alışagelmış "ders çalışma" etkinliğinden çok farklıydı. Burada önemli bir yapıt yüksek sesle okunur, tartışılır, sorular sorulur, günün konuları üzerinde düşünce

112

alış verişi yapılırdı.

Akşam yemeğinden sonra bir "ders çalışma" süresi verilir ve günlük program genel olarak 21.30 ya da 22.00'de sona ererdi. Yönetici öğrenci ve öğretmenler tüm öğrencileri yatırırlardı. Genel olarak bir öğrenci yangın vb. gibi tehlikelere karşı nöbetçi kalırdı.

Enstitünün haftalık programı Cumartesi günü saat 12.00'de sona ererdi. Bayrak töreninden sonra genel bir toplantı yapılır, nöbetçi ekip görevi yeni ekibe devreder ve tüm Enstitüde temizlik kontrolü yapılırdı.

113

2.6. Yüksek Köy Enstitüsü

Türkiye eğitim sisteminde son derece önemli bir yere sahip olan "Yüksek Köy Enstitüsü" 1942 yılında Ankara'daki "Hasanoğlan Köy Enstitüsü" bünyesinde kurulmuştur. Yüksek Köy Enstitüsünün kuruluş amaçları aşağıda yer almaktadır:⁶³

Köy Enstitüsü öğretmenleri, bölge müfettişleri, gezici başöğretmenler yetiştirmek,

- Köy Enstitüsü harekâtının ruhuna, yöntemlerine ve ülkülerine göre yetiştirilmiş personel sağlamak.

Yüksek Köy Enstitüsünün kurulduğu yıllarda Köy Enstitülerinde çalışabilecek öğretmen ve yönetici bulma sıkıntısı vardı. Anlayış ve yöntem farklılığı söz konusu olduğundan Enstitülerin öğretmen gereksinmelerini diğer öğretmen yetiştiren okullardan mezun olan öğretmenlerle sağlamak da olanaklı değildi. Bu nedenlerden dolayı, Enstitülerin öğretmen gereksinmelerinin Yüksek Köy Enstitüsü tarafından yetiştirilecek öğretmenlerce karşılanması hedeflenmişti.⁶⁴

⁶³ Talip Apaydın vd., *Yüksek Köy Enstitüsü*, Ankara, s. 210.

⁶⁴ Arayıcı, a.g.e., s. 240.

- Köy incelemelerine merkez ve kaynak teşkil etmek üzere köy okullarını ve Köy Enstitülerini ilgilendiren çeşitli konular üzerinde bilimsel araştırmalar yapmak.
- Araştırmaların yayımlanması ve Enstitülerde yaygınlaştırılması da Yüksek Köy Enstitüsünün görevleri arasındaydı.

Yüksek Köy Enstitüsüne, Köy Enstitülerini bitirmiş, Enstitü öğretmenler kurulunun aday gösterdiği öğrencilerle, köylerde en az bir yıl öğretmenlik yaparak başarılı rapor almış olanlardan Bakanlıkça açılan sınavları kazanmış olanlar alınırdı.⁶⁵

Yüksek Köy Enstitüsünde öğrenimlerini sürdürecekt öğrencilerin, aşağıdaki
117

sekiz koldan birini seçme hakları vardı.

- Güzel sanatlar (Kız ve erkek öğrenciler için)
- Yapıcılık kolu (Erkek öğrenciler için)
- Maden işleri kolu (Erkek öğrenciler için)
- Hayvan bakımı kolu (Kız ve erkek öğrenciler için)
- Kümes hayvancılığı kolu (Kız ve erkek öğrenciler için)
- Tarla ve bahçe ziraatı kolu (Kız ve erkek öğrenciler için)
- Zirai işletme kolu (Kız ve erkek öğrenciler için)
- El ve ev sanatları kolu (Kız öğrenciler için)

Üç yıllık Yüksek Enstitü, öğrencilerine bu dallardan birinde uzmanlaşma olanağı verilmekteydi. Yüksek Köy Enstitüsünü bitirebilmek için öğrencilerin akademik bir araştırma yapması gerekmekteydi. Tez niteliğindeki bu araştırma köy ve köy eğitimi ile ilgili konularda yapılyordu. Öğrenciler tarafından hazırlanan bu
118

çalışmalar sonradan yayımlanıp ve tüm Enstitülerin yararlanması için sunulurdu.

Öğrenciler, savaşın son yıllarında Hasanoğlan'da kendi kurdukları matbaada "Köy Enstitüleri" adıyla yılda dört defa yayımlanan dergi çıkarmaya başlamışlardı. Sekiz sayı çıkabilen bu dergi, yıllar sonra şöhrete kavuşarak Fakir Baykurt, Talip Apaydın, Mehmet Başaran, Mahmut Makal gibi kimi kalemlerin ilk eserlerini sergiledikleri yayın organı olmuştur. Hasanoğlan Köy Enstitüsü adını daha çok sanat eğitimiyle duyurdu. Güzel sanatlar bölümünde öğrencilere resim, müzik, heykeltıraşlık, tiyatro eğitimi verilmiştir. Yüksek Köy Enstitüsü öğretim elemanları köy eğitimine gönül vermiş seçkin bilim, kültür ve sanat adamlarıydı. Sanat derslerine

⁶⁵ Apaydın vd., a.g.e., s. 211.

Ankara Konservatuarının en iyi hocaları gelmiştir. Batı Edebiyatı derslerini Sabahattin Eyüboğlu, Müzik derslerini Aydın Gün, Veysel Arseven ve Ruhi Su vermiştir. Köy öğrencileri Fransızca'yı Vedat Günyol'dan, tiyatroyu Mahir Canova ve Ulvi Uraz'dan öğrenmişlerdir. Yüksek Köy Enstitüleri'ndeki eğitimin niteliğini Enstitü öğrencilerinden Başaran şöyle açıklamıştır:⁶⁶

Yapı kolunun bir salonu vardı, o salonda toplanıldı. Gelenler, Cahit Sıtkı Tarancı, Şahap Sıtkı, Melih Cevdet, Necati Cumalı, Cahit Külebi, Kemal Sadık Gökçeli (Yaşar Kemal), Can Yücel, bizim arkadaşlardan Turan Aydoğan, Talip Apaydın, ben ve izleyen bütün öğrenci topluluğu... Cahit Sıtkı Tarancı elini çenesine dayadı, önce "35 Yaş" şiirini okudu, arkasından bir tartışma açıldı. Yaşar Kemal bu şiiri karamsar bulduğunu, içinde ölüm havası estiğini, bu şiiri sadece içindeki halk ritimlerinden dolayı sevdiğini söyledi. Böylece tartışmaya girilmiş oldu. Bu ustalardan böyle tartışmalar izleyerek yetiştik biz...

2.7. Yabancıların Gözüyle Köy Enstitüleri

Köy Enstitüleri Yabancı eğitimciler tarafından araştırma konusu olmuştur. Bu araştırmalar sonucunda, kurulduğu yıllardan başlayarak Enstitülerin çağdaş eğitime dünya ölçüsünde yenilikler getirdiği kanısına varılmıştır. Yabancı eğitimcilerin Köy Enstitüleri için yaptıkları yorumlar şöyledir:

Ünlü Amerikalı eğitimci Dewey Köy Enstitüleri için, "hayalimdeki okullar Türkiye'de kurulmuştur" demektedir. Yine başka bir Amerikalı eğitimci Dickerman, Köy Enstitülerinin eşsiz bir buluş olduğunu, Türk eğitim sisteminin bu yolda geliştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

İsviçre'de A.G. Verlag-Bern yayınevinin "Lexion der Pedagogik" (Pedagoji Ansiklopedisi) adlı yapıtında "Tonguç, İsmail Hakkı" olarak yer alan 300 kelimelik tanıtımda, Tonguç'un meslek hayatına, çalıştığı kurumlara değinilerek Türk eğitimine getirdiği katkı, ülkenin gerçeklerine uygun olarak kurduğu Enstitülerden alınan sonuçlar ve Enstitünün özgün yanları anlatılmaktadır.

Amerikalı eğitimci Kirby'de Köy Enstitüleri ve Tonguç üzerine araştırma yapan yabancı eğitimcilerden biridir. Yazarın Columbia Üniversitesi'nde doktora tezi olarak sunduğu çalışmanın konusu; "Türkiye'de Köy Enstitüleri"dir. Yazar tezinde, Köy Enstitülerinin Batılı eğitimcilerin fikir ve sistemlerinin bir benzeri olmadığını, bu kurumların II. Mahmut'tan bu yana yapılan araştırmaların sonucunda hayata geçtiğini

⁶⁶ Dündar, a.g.e., s. 67.

ve hiçbir politik çıkar gözetilmediğini vurgulamıştır. Yazar, aynı zamanda, bu uygulamanın, yalnızca eğitim davasını çözümlenmekle kalmayarak Türk toplumu üzerinde hiçbir eğitim kurumunun yapamadığı kadar etkin olduğunu vurgulamaktadır.

"Yüzyılımızın Eğitimine Türkiye'nin Katkısı" konulu çalışma Hamburg Üniversitesi'nden Hausmann'a aittir ve Köy Enstitülerini şöyle değerlendirmektedir: "Avrupa örneklerine göre yön saptama çabalarını sürdürürken, kendi koşullarına uygun özgün yolu bulmuşlardır. Köyün eğitim yoluyla değiştirilmesi düşüncesinin bütünleştirici ögesi olarak tümü Türk kökenlidir. Bu niteliği ile yüzyılımızın

122

eğitimine Türkiye'nin bir katkısıdır."

Köy Enstitüleri kapatıldıktan yıllar sonra Türkiye-İsrail ortak projesi olarak 2 Ocak 1965'de "Şümüllü Projesi" İsrail'de uygulanmıştır. Proje için 37 kişilik bir

*

*

123

Türk ekibi oluşturulmuş ve Köy İşleri Bakanlığı'nca İsrail'e gönderilmiştir.

Köy Enstitüleri, aslında ülkemizin içinde tam algılanmadan dünyada yankı bulmuştu. Şakir Ezacıbaşı NTV'de yayınlanan Kültür ve Kimlik programında 1950'li yıllarda Londra'da toplanan Asyalı öğrenciler konseyi toplantısında konuşan UNESCO başkanının Türkiye'nin, yani Tonguç Hocanın Köy Enstitüleri'nin önemini vurgulayan bir konuşma yaptığını belirtmektedir. Toplantıda UNESCO başkanı Birleşmiş Milletler'de Köy Enstitüleri ile ilgili birçok belgenin ve dokümanın olduğunu ve örnek gösterildiğini vurgulamıştır. 1940'lı yıllarda üniversitelerin özerkliğinin başladığı dönem Hasan Ali Yücel'in Köy Enstitüleri'nin kurulduğu döneme denk gelmektedir ki; bu dönemde UNESCO tarafından dünyaya

• 124

Türk eğitimi model örnek olarak gösterilmektedir.

Günümüzde İran, Hindistan, Pakistan, Filipinler, Nikaragua, Tanzanya gibi bazı Asya, Latin Amerika ve Afrika ülkelerinde, Türkiye'deki Köy Enstitüleri uygulamasından esinlenerek çalışmalar yapılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 3.1. KÖY

ENSTİTÜLERİNİN TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNE KATKISI

Köy Enstitüleri Sistemi'nin Eğitim Sistemi'ne en büyük katkısı, o güne kadar yalnızca eğitim kitaplarında görülen fakat geleneksel eğitimin etkisiyle, okula ve

sınıflara giremeyen eğitim ilke ve yöntemlerini doğanın içinde hayata geçirmek olmuştur. Buralarda binlerce öğretmen adayı bizzat yaşayarak öğrenmişler ve

125

gittikleri okullara da bunları taşımışlardır.

Köy Enstitüsünün kurucularından Tonguç "Köy güzelleşmedikçe bütün memleket güzelleşemez, köy canlandırılmadıkça memleketin umumi hayatı canlanamaz. Köy çiçeklenmedikçe kasaba ve şehirler çiçeklenemez. Köylü gülmedikçe şehirli de gülemez. Köylü olmadıkça millet doyamaz. Köylü topraksız kalırsa şehirli halkında büyük çoğunluğu evsiz ve yurtsuz kalır." demiştir. İ. Hakkı Tonguç Canlandırılacak Köy adlı eserinde "Köyü canlandırmaya eriştiğimiz gün, milletimizin her sahada kudreti, bugün güç tasavvur olunacak kadar yüksek ve heybetli olacağına inanıyoruz. Bütün vatandaşları bu ülkünün yolcusu görmek istiyoruz." diyerek köyün toplumsal kalkınmadaki önemini anlatan sözleri Enstitülerin bu konudaki rolüne dikkat çekmektedir. Tonguç, ayrıca Enstitü programlarına kitap okuma saatleri koydurmuş ve bunun takipçisi olmuştur. Okul dergileri ve gazeteleri çıkarılmasını da sağlamıştır.⁶⁷

Tonguç "Köyde Eğitim" kitabında "Çocukta Yaratıcılık" konusunu anlatırken çocukların sanatçı olmadığını söylemiştir. Ancak her çocuk sahip olduğu yaratma gücü ölçüsünde beyin, göz ve ellerini bilinçli bir şekilde kullanarak, deneyimlerini, izlenimlerini pratik ve ideal değerlerle, yaşamla da ilişki kurarak ifade edebileceğini anlatır. Bunun için Resim -iş dersi programlarında: Çeşitli tekniklerle resim yapma, Kâğıt işleri, Baskı teknikleri, Modelaj çalışmaları, Mukavva ve ağaç

127

işleri gibi çalışma alanlarına yer verilmiştir.

Köy Enstitülerinde alanlarında başarılı olan öğretmenler görev almaktaydı. Bunlardan birisi de; daha sonra Gazi Eğitim Enstitüsünde hocalık yapan Nevide Gökaydın'dır. İngiltere'de üç yıl ihtisas yaptıktan sonra 1941 de Türkiye'ye dönmüş ve Savaştepe Köy Enstitüsünde resim-iş öğretmenliği yapmıştır. Gökaydın enstitü ruhuna uygun olarak resim-iş derslerinde kopyacılığı reddetmiş, öğrencilerini özgür

128

çalışmalara yöneltmiştir.

Kanadalı yazar Fay Kirby Türkiye'de Köy Enstitüleri adlı kitabında "1940'lı yıllarda dünyanın büyük kısmı savaşa tutuşurken Türkiye'de geriliğe karşı açılan bir savaş için İlköğretim seferberliği başlatılmıştı. Köy Enstitüleri harekâtı bu

129

⁶⁷ www.meb.gov.tr, 07.12.2012.

barışçı savaşın ağırlık merkezi oldu. "demiştir.

Köy Enstitüleri'ni, Türkiye'yi "Atatürk Devrimlerinin Türkiye'si" yapmayı hedefleyen eğitim kurumları olarak değerlendirmek mümkündür. 1940 yılında hayata geçirilen bu proje ile köy çocuklarına verilecek eğitimle, köy öğretmeni yetiştirilmiştir. Amaç köyü iyi tanıyan bu çocukları eğiterek köylüye eğitim ve bunun yanı sıra ekonomik ve ziraat gibi değişik konularda da yararlı insan yetiştirmektir.

Bu proje ile başarılı köylü çocukları ilkokuldan sonra eğitim alma fırsatı bulmuşlardır. Eğitimleri sonunda öğretmenlik gibi önemli bir meslek ve iş sahibi olmuşlar, bununla birlikte sanayi için eğitilmiş, nitelikli iş gücü de oluşmaya başlamıştır.

Köy Enstitüsü mezunları atandıkları köylerde okul ve derslik yapacak veya yaptıracak şekilde eğitime çalışılmış, böylece köylerde okul sayısının artırılması planlanmıştır. Buradaki asıl amaç okul ve derslik sayısında görülecek artış ile köyde yaşayan daha çok çocuğun eğitim alması ve okuma yazma öğrenmesidir.

Köy Enstitülerinin en önemli özelliklerinden biri de, günümüz Türkiye'sinin bir türlü kurtulamadığı ezberci, öğretmen merkezli eğitim sistemine değil, "öğrenci merkezli, yaparak-yaşayarak öğrenme" sisteminin hâkim olduğu eğitim-öğretim ortamına sahip olmalarıdır.

"İş içinde eğitim" yaklaşımını benimseyen Köy Enstitülerinde, öğrenciler bilişsel becerilerini uygulamalar aracılığıyla geliştirmekte, bisiklet ve motosiklet, motorlu deniz araçları kullanmakta, mandolin, flüt gibi müzik aletleri çalmakta, ulusal oyunları oynamaktadırlar. Bunun yanı sıra, öğrenciler okul kütüphaneleri oluşturarak bu kütüphaneleri etkin bir şekilde kullanmakta, öğretmenlerle birlikte görev aldıkları eğlenceler düzenlemektedirler. Bir başka değişle Enstitülerde öğrencilerin çok yönlü gelişimleri için oldukça çeşitli seçenekler sunulmaktadır. Bu

• • • 1 3 1

nedenle Köy Enstitüleri "etkili okullara" örnek olarak gösterilebilir.

Köy yaşamının yüzyıllar boyunca oluşturduğu "imece" geleneği, modernize edilerek köy enstitülerinde de sürdürülmüştür. İmece, işlerin topluluk tarafından ortaklaşa yapılması demektir. İmecedeki, güçlü-güçsüz, varlıklı-yoksul ayrımı yoktur. Hasta ve güçsüzlerin işleri de elbirliğiyle karşılıksız yapılır. Enstitüler bu yöntemi, hem enstitü içinde, hem yeni açılan enstitülerin kuruluşunda, hem de yakınlarındaki köylülerin ekin ve harmanlarının kurtarılmasında görevlendirdikleri ekiplerle uygulamışlardır.

Kuruluşundan kapanıncaya kadar Köy Enstitülerinden yaklaşık 2000 sağlıkçı yetiştirilmiştir. O yıllardaki köy sayısı düşünüldüğünde Köy Enstitülerinden mezunlarının sayısının toplam köy okulu sayısının yarısına yaklaştığı görülecektir.

132

Bu da çok sayıda köye eğitimin gitmesi demektir.

1940-1946 arasında köy enstitülerinde 15.000 dönüm tarla tarıma elverişli hale getirilmiş ve üretim yapılmıştır. Aynı dönemde 750.000 yeni fidan dikilmiştir. Oluşturulan bağların miktarı ise 1.200 dönümdür. Ayrıca 150 büyük inşaat, 60 ışık, 210 öğretmen evi, 20 uygulama okulu, 36 ambar ve depo, 48 ahır ve samanlık, 12 elektrik santrali, 16 su deposu, 12 tarım deposu, 3 balıkthane, 100 km. yol yapılmıştır. Sulama kanalları oluşturularak enstitü öğrencilerinin uygulamalı eğitim gördüğü çiftliklere sulama suyu öğrenciler tarafından getirilmiştir. Kapatıldığı 1954 yılına kadar Köy enstitülerinde 1.308 kadın ve 15.943 erkek toplam 17.251 köy öğretmeni

133

yetiştirilmiştir. Binlerce büyük ve küçükbaş hayvan yetiştirilmiştir.

Enstitülerden çok sayıda şair, yazar, araştırmacı, eğitimci yetişmiştir. Köy enstitülerinde yetişen öğretmenler arasında adlarını ülke çapında duyuran pek çok bilim adamı ve köy hayatını işleyen edebi eserler yaratan birçok yazar da çıkmıştır.⁶⁸

Mahmut Makal'ın "Bizim Köy"ü, Fakir Baykurt'un "Yılanların Öcü", "Kaplumbağalar" ve "Tırpan"ı, Mehmet Başaran'ın şiirleri, Talip Apaydın'ın öykü ve

135

romanları akla gelen ilk örneklerdir. Ayrıca Ümit Kaftancıoğlu, Adnan Binyazar, Hasan Kiyafet, Behzat Ay, Osman Bolulu, Kemal Burkay, Emin Özdemir, Osman Nuri Poyrazoğlu, Pakize Türkoğlu, Hatun Birsan Başaran, Ali Dündar, Osman Şahin, Mehmet Uslu ve Dursun Akçam gibi Türk Edebiyatının önde gelen yazarları ve düşünürleri de bu okullarda yetişmişlerdir.⁶⁹

Hikâye, şiir ve romanlarında köy sorunlarını işleyen bu yazarlar sosyal, kültürel ve siyasal etkinlikler göstererek köy insanlarının dünyası içinde bilinç yaratmaya çalışmışlardır. Kültür, ziraat ve teknik derslerle birlikte güzel sanatların her alanında yapılan çalışmalar çağdaşlaşma yolundaki önemli adımlardan sayılabilmektedir.

Resim, müzik ve beden eğitimi en önemli derslerden sayılmakta; donanımlı resim atölyeleri, müzik odaları ve salonları sanatsal etkinlikler için hazırlanmaktaydı.

⁶⁸ Tekışık, a.g.m., s. 4.

⁶⁹ Karaman, a.g.ç., www.universittoplum.org/pdf/pdf.php, 07.12.2012.

Bu derslerde alınan eğitimle öğrenciler yılsonunda resim sergileri, müzik konserleri vb. etkinlikler düzenleyerek kendilerini ifade edebilmekteydi. Elbette ki devrin yöneticilerinin güzel sanatlara yaklaşımı bu etkinlikleri destekleme açısından çok büyük bir etki yaratıyordu.

İleriki yıllarda ünlü olacak pek çok sanatçı örneğin; Ruhi Su, Kemal İlerici, Cüneyt Gökçer ve Ulvi Uras gibi sanatçılar Ankara'dan trenle Hasanoğlan Köy Enstitüsüne gelerek ders verip, ertesi gün geri dönmekteydi. Bu etkinlikler bu gün Türkiye'nin edebiyat, müzik ve görsel sanatlar alanında pek çok sanatçı yetişmesine

137

ön ayak olmuştur.

Hasan Ali Yücel Milli Eğitim Bakanlığı döneminde dünya klasiklerini Türkçeye tercüme ettirmiştir. Ayrıca Devlet Tiyatrosu ve Devlet Operasını yeniden yapılandırmış ve geliştirmiştir. Köy enstitüleri öğrencileri her sene 25 tane klasik romanı okumakla yükümlüydü. Bu sayede zeki köy çocuklarındanengin entelektüel birikimleri olan aydınlar oluşmuştur. Bu aydın köy öğretmenleri en az bir tane müzik aletini çalmasını da biliyorlardı.

Âşık Veysel köy enstitülerinde müzik derslerinde öğrencilere bağlama çalmasını gösteriyordu. Köylerde büyümüş öğrencilere klasik müzik enstrümanları ve geleneksel sazları çalmaları öğretiliyordu. Âşık Veysel, Ahmet Kutsi Tecer'in katkılarıyla sırasıyla Arifiye, Hasanoğlan, Çifteler, Kastamonu, Yıldızeli ve Akpınar Köy Enstitülerinde saz öğretmenliği yapıyor ve enstitüleri gezip öğrencilere saz çalmasını gösteriyordu. Hasanoğlan Köy Enstitüsü bu konuda en zengin enstrüman envanterine sahipti. Daha sonra açılan Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'ndeki derslere Ankara Konservatuarı öğretmenleri geliyordu. Köy kökenli öğrencilerden kurulu orkestralar müzik eserlerini seslendiriyordu. Mandolin, taşınması ve öğreniminin kolaylığı nedeniyle yaygınlıkla kullanılan enstrümanlardan biriydi. Müzik grupları, 17 Nisan şenlikleri, sınıf geceleri veya okulu ziyaret eden bir yönetici için kısa hazırlık provaları yaptıktan sonra konserler vermekteydi. Enstitülerde hazırlanan programlar, toplumun sanat ve kültür hayatına katkıda

138

bulunulması amacıyla çevre il ve köylere de götürülerek sergilenmiştir.

Köy Enstitülerinin sağlık alanında yapmayı planladığı en büyük yenilik "bölge dispanserleri" tasarısı olmuştur. Bu nedenle Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü bünyesinde 60 yataklı bir dispanserin temeli atılmıştır. Burada ki amaç hem sağlık kolu öğrencilerinin uygulama yapma imkânı olması, hem de enstitüye ve çevre

köylere sağlık hizmeti verecek bir yapıda bulunması hedeflenmiştir. Zamanla sağlık kolu bulunan her enstitüye bir dispanser yapılması ve hemen her enstitünün bir

139

sağlık kolu olması planlanmıştır.

Sağlık kolları 4 enstitüde eğitim verilerek 1943 yılında uygulamaya başlamış, bir yıl sonra ise bu sayı yediye çıkarılmıştır. Ancak bu artış sonraki yıllarda devam ettirilememiş, hatta mevcut sağlık kolları iki enstitüde birleştirilmek zorunda kalmıştır. Sağlık kollarının kurulduğu tarih Köy Enstitüleri'ne karşı olan çevrelerin siyasal alanda güçlenmeye başladığı yıllar olmuştur. Bu nedenle sağlık kolları da hem sayı hem de öğrenci bakımından gerilemeye gitmiştir. Sadece sekiz yıl uygulanabilen sağlık kolları, ülkenin ihtiyacı olan sağlık insan gücünün, özellikle yerel koşullara göre yetiştirilmesinde büyük başarı sağlamışlardır. Köy Enstitüleri eğitim programının başladığı ilk yıllardan itibaren ders programlarında sağlık konusu sürekli olarak bulunmuş ve böylece sağlık kollarına ayrılmayanlar da temel sağlık eğitimi almıştır.

Sabahın erken saatlerinde uyanan öğrenciler kızlı ve erkekli zeybek ve halk oyunları oynayarak sabah sporlarını da yapmış oluyorlardı. Daha sonra kahvaltı ardından zorunlu okuma saati vardı. Kahvaltıyı kendilerinden önce kalkıp fırında ekmek pişiren öğrenci arkadaşları hazırlıyordu. Bu bakımlardan köy enstitüleri yaparak öğrenim konusunda dünyada benzeri görülmemiş bir örnek oluşturmuş ve birçok akademik inceleme ve araştırmaya örnek olmuştur.

Köy Enstitülerindeki eğitim, akademik ve uygulamalı teknik malzemelerin bir birleşimiydi.⁷⁰

Burada verilen eğitimde temel alınan yöntemin "yaparak öğrenme" olduğu söylenebilir. O güne kadar eğitim sistemimizde görülmeyen bu uygulama Köy Enstitüleri sayesinde Türk okullarına girmiştir.⁷¹

Köylerde okul ve öğretmenin çok az olduğu yıllarda hayata geçen bu proje sayesinde köy öğretmeni sıkıntısında önemli bir adım atılmıştır. Böylece çok sayıda köyde okuma yazma bilen sayısında önemli miktarlara artış yaşanmıştır.

Kızların okuma yazma öğrenmeleri ve eğitim almalarında köy enstitülerinin önemli bir yeri oluşturur. Öncelikle pek çok kız çocuğunun ilkokuldan sonra da eğitim almaları sağlanmıştır. Ayrıca bu kızlar mezun olduktan sonra öğretmenlik mesleği

⁷⁰ Ercan Türk, *Türk Eğitim Sistemi ve Yönetimi*, Ankara, 2002 s: 34.

⁷¹ Çıkar, a.g.e., s. 91.

sahibi olmuşlardır. Böylece ülkedeki kadın öğretmen sayısı da artmıştır. Bu artış ile birçok köy okulunda kadın öğretmen görev yapmaya başlamış, bu durumda köylülerin kızlarının okula gitmesine izin vermesi ve onların üst öğrenim görmesi

142

açısında teşvik edici bir durum olmuştur.

Köy Enstitülerinin sağladıkları sonuçlar şöyle özetlenebilir:⁷²

- Enstitüler köy çocukları için fırsat eşitliği sağlamış, eğitimin yüksek maliyetini düşürmüştür.
- Köyün içinden çıkarılan, köyle ilişkisi kesilmeden köye eğitilip gönderilen, köyü en iyi tanıyan önderlerin eline bırakılması sonucu doğurmuştur.
- Köyün kalkınması için gerekli yersel önderlik, bunun için yararlı becerileri kazanmış olan köylü gençlere geçmiştir.
- Çevre ve köy araştırmalarıyla köy hakkındaki bilgilerimiz genişlemiş, Enstitüler köy araştırmalarını başlatan ve yayan merkezler olmuşlardır.
- Ulusal kültürün yaratılmasında, folklorun ortaya çıkarılmasında Enstitülerin büyük katkısı vardır.
- Köy Enstitüleri'nden çıkan yazarlar, ozanlar gerçekçi köy yazınının yaratılmasında başrolü oynamışlardır.
- Köy gerçeklerini bilen, köyü seven, köyden yetişmiş olan yeni bir aydın tipi türemiştir.
- Enstitüler, çevrenin ekonomik ve kültürel hayatını etkileyen kalkınma merkezleri durumuna girmişlerdir.
- Çevreye örneklik edecek ekonomik girişimleri yine Enstitüler vermişlerdir.

Köy Enstitüleri hareketi bütün başarılı yönlerine karşın, kooperatifçilik ve benzeri ekonomik tedbirlerle tamamlanmadığı için tek yanlı bir kalkınma hareketi olmak zorunda bırakılmıştır. Fakat bu Köy Enstitülerinin olumlu etkilerini silecek nitelikte değildir. Köy Enstitüleri'yle ekonomik ve toplumsal kalkınma birlikte hedeflenmiş ve Türk köylüsünün üzerindeki bilgisizlik, cahillik örtüsü kaldırılmaya çalışılmıştır.⁷³

⁷² Cevat Geray, Köy Kalkınması ve Tonguç, *İmece Dergisi*, 1969, s: 100, s. 10.

⁷³ Mümtaz Soysal, Köy Enstitüleri ve Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, Ankara, 1964, c:5, No: 64, s. 22.

Köy Enstitüleri kuruldukları çevrede doğrudan ve dolaylı olarak ekonomik, kültürel ve toplumsal anlamda etkileri olmuştur. Buldukları yöreye yeni üretim yöntemleri, yeni ürün ve pazar olanağı getirmişlerdir.⁷⁴

Köy Enstitüleri, on yıllık bir zaman dilimi içinde uygulanmış olmasına ve silinip gitmesi için onca çaba harcanmasına karşın geride derin izler bırakmıştır. Kendinden sonraki dönemi de etkileyerek bugüne değin gelen eskimeyen sağlam eğitim ilkeleri bırakmıştır. Enstitüler kapatılmış, toplumdan izleri silinmesi için zorlamalar yapılmış ama geride yepyeni aydın bir öğretmen kuşağı kalmıştır. Onlar Türkiye'de yeni bir eğitimin öğretmen örneklerini vermişlerdir.⁷⁵

3.2. KÖY ENSTİTÜLERİNİN KAPATILMASI

Her yeni atılım gibi Köy Enstitüsü Sisteminin de muhalifleri olmuştur. Sisteme yönelik eleştiriler, onun gündeme gelişiyle ortaya çıkmıştır. Atılımın arkasında, başta Atatürk olmak üzere devletin üst yöneticileri bulunduğundan eleştiriler ilk yıllarda pek açığa vurulmamıştır.

Eleştirilerin gerisinde ideolojik, siyasal, kişisel ve bilgi eksikliğinden ileri gelen nedenler vardı. Bazı eleştirilerde de bu nedenlerden birkaçı iç içe girmişti.

Temelleri 1936'larda eğitim girişimi ile başlayan ve Köy Enstitülerinin açılmasıyla devam eden hareketin eğitim ve kalkınma seferberliğine dönük yüzü; çıkarıcı siyasetçileri, derebeyliğin kökenini oluşturan aşiret reislerini, toprak ağalarını,¹⁴⁷

bürokratları, gerici ve şeriatçıları ürkütmüştü.

Köy Enstitülerinin aleyhine yönelik propaganda ve eleştiriler 1943'te toplanan 2. Eğitim Şurası'nda iyice ortaya çıkmaya başlamıştır. Bütün olumlu gelişmelere karşın enstitülerdeki eğitim, öğretim ve köy okullarının yaptırılmasında karşılaşılan güçlükler kimi eleştirilere yol açmış ve bu eleştiriler giderek suçlamalara¹⁴⁸

dönüşmüştür.

Değişik nedenlerden kaynaklanan bu eleştiriler şu şekilde toparlana bilir; Enstitülere sadece köy çocuklarının alınması ve mezunlarının da yine köylerde görevlendirilmesi, toplumda bir köylü-kentli ayrımı yani sınıf farklılığı doğurmaktadır. Bu bölünme Anayasaya da girmiş olan Halkçılık ilkesine ve anlayışına ters düşmektedir. Enstitülerde aşırı solcu hatta komünist ideolojiyi yansıtan bir eğitim ve öğretim yapılmaktadır. Öğrencilerin okul yapımlarında, tarım ve teknik

⁷⁴ Akyüz, a.g.e., s. 437.

⁷⁵ Karaman, a.g.ç., www.universitetoplum.org/pdf/pdf.php, 07.12.2012.

uygulamalarında, temizlik ve bakım işlerinde çalıştırılmaları Sovyet Rusya'yı ve komünist rejimleri andırmaktadır. Bu tür eğitim Milliyetçilik ilkesiyle çelişmektedir. Enstitülerin yönetim kadrosu genelde Marksist tanınan kişilerce doldurulmuştur. Yatılı olan enstitülerde uygulanan karma öğretim, yani kız-erkek beraberlikleri, Türk aile ve ahlak anlayışına uymamaktadır. Okul, işlik, öğretmen evi yapımında ve çocuklarını okula göndermede köylülere getirilen yükümlülükler, son derece ağır olup özellikle yurdun ulaşımı güç bölgelerinde tek tip okul binası projesinin uygulanması yapım giderlerini daha da arttırmaktadır. Bu yükümlülükler Anayasanın eşitlik ilkesine de aykırıdır.⁷⁶

Köy enstitülerine karşı olanlar, özellikle üniversitelerdeki sağ-sol olaylarını bahane ederek Köy Enstitülerini bu akımlardan korumak gerektiğini belirtiyorlardı. Enstitülerdeki üretici eğitimi eleştirerek milliyetçilik ve gelenekçilik yönünden eksiklerinin bulunduğunu söyleniyor ve II. Dünya Savaşı'nın yarattığı bunalımı bile eğitim yanlısına bağlıyorlardı. Özellikle 2. Eğitim Şurası'nda bu eleştirileri getirenler, köy enstitülerini yakından tanımayan ön yargılı fikirlere sahip dinci ve mutaassıp guruplar olmuştur.⁷⁷

Milliyetçilik diye tutturarak, Köy Enstitüleri'nde Atatürk ilkelerinin öğretilmesini, öğrenciye yetki ve sorumluluk verilerek uygulanan demokratik eğitimi aşırı bulanlardan birisi de Reşat Şemsettin Sirer'dir.⁷⁸

Bütün bu eleştirilere rağmen Enstitüler çalışmaya devam ediyor, Cumhurbaşkanı İnönü bu eleştiriler karşısında İsmail Hakkı Tonguç'a destek veriyor ve daha fazla kız öğrenci alması için onu sıkıştırıyordu. Ancak eleştiriler her geçen gün artmıştır. O günlerde ülkeye Demokrasi fikrinin gelmesi siyasi açıdan

152

karışıklıklara sebep olmuş ve CHP zayıflamıştır.

Köy Enstitüleri'nde uygulanan karma eğitim de yöneltelen eleştiriler arasındadır. Dinci kesim bir erkek öğrencinin bir kız öğrenciye onu evlenmeye zorlayan mektup yazdığı, bir kız öğrencinin hamile kaldığı, köy kızlarının namuslarının ayaklar altına alındığı gibi eleştiriler öne sürüyorlardı. Adı geçen enstitüler köy kızları için yurt çapında açılmış kapılardı. Yapılan eleştirilerin amacı

⁷⁶ Turan, a.g.e., s. 40.

⁷⁷ Türkoğlu, a.g.e., s. 492.

⁷⁸ Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, c:20, 1986, s: 10584.

Köy Enstitüleri'nin düzeninin bozulmasına zemin hazırlamaktı. Yapılan eleştiriler sonucu kız öğrenciler bir-iki enstitüde toplanmış ve karalama yoluyla beklenen sonuç sağlanmıştır.

Enstitülerdeki karma eğitimi eleştiren taassup (bağnaz) gurup, kız öğrencilerin pantolon-cekete giymesini de eleştirerek komünist modası olduğunu iddia etmişlerdir. Bu eleştirileri yapanlar sömüremeyeceğini, amaçları doğrultusunda kullanamayacaklarını düşünen kişilerdi.

Bir diğer eleştiri ise zararlı yayın diye nitelendirilen Köy Enstitüleri dergisi, kitaplıklarda bulunan yabancı dillerden çevrilmiş klasikler ve öğretmenlerin konuşmalarına dayanarak ortaya atılan komünizm propagandası olmuştur. Enstitülerde din düşmanlığı işlendiği, din derslerinin konmadığı ve bir bayan öğretmenin "Allah ile devlet olmasa beşeriyet saadete kavuşur" dediği iddia edilmişti. Köy Enstitüleri'yle köylerdeki canlanma ve eski alışkanlıkları yıkmaya çabası Köy Enstitüleri'nin sonunu hazırlamıştır.⁷⁹

Esasında Köy Enstitüleri maddi durumu iyi olmayan çocukların okuyarak hayatlarını kurtarmaları ve okuyan bu çocukların da, köylüyü uyandırarak harekete geçirmeleri yönünden hayli etkili olmuştur. Fakat bazı kesimler bu uyanış ve hareketten çıkarlarına ters düştüğü için rahatsız olmuşlardır. Örneğin köylerde yıllarca süregelen ağalık düzeninin sorgulaması bir korku yaratmıştı. Enstitülere karşı "din elden gidiyor" şeklinde halkın en hassas olduğu nokta üzerinden karalamalar yapılmış, bu durumdan memnun olan politikacılar da bu karalamalara destek vermişlerdir. Bu tutum Köy Enstitülerinin kapanmasında etkili olmuştur.

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'nin de siyasal yaşamında köklü değişiklikler başlamıştır. Bir zamanlar Atatürk'ün yanında yer almakla birlikte, O'nun birçok ilkesine karşı çıkan General Kazım Karabekir, Reşat Şemsettin Sirer, Tonguç ve Yücel'e karşı partinin sağ kanadında yer alarak Köy Enstitülerine karşı olan politikanın başını çekmeye başlamışlardı. 1945'te çok partili hayata geçişle birlikte CHP (Cumhuriyet Halk Partisi)'nin karşısında birçok siyasi partinin kurulması, Enstitülere yönelik suçlamaları da arttırmıştı.

21 Temmuz 1946 genel seçimlerinden sonra partideki sağ kesim hem parti içinde kalmış hem de partiye ve çevreye karşı yeni bir tavır içine girmişti. Sağ kesim

⁷⁹ Gedikoğlu, a.g.e., s. 496.

DP (Demokrat Parti)'ye karşı olmak amacıyla partiyi sağa kaydırmada birleşmişlerdi. DP, CHP'yi özellikle Köy Enstitüleri konusunda eleştiriyor, CHP ise bunların halkın yararına olduğunu anlatmak yerine "düzelteceğiz" diyerek kendi yaptıklarını savunamıyordu.⁸⁰

5 Temmuz 1946'da Büyük millet Meclisi açılmış ve 7 Ağustos'ta da sağ eğilimli "Recep Peker Kabinesi" kurulmuştur. Türkiye çok partili döneme geçmiş ve yabancı sermaye ile işbirliğine, ABD ile ikili ilişkilere girmişti.1946 seçimlerinde Hasan Ali Yücel kadro dışı kalırken, Tonguç ve ekibi de görevden uzaklaştırılmıştır. Böylece Enstitülerin yıkılmasına doğru giden süreç başlamıştır.

29 Nisan 1947'de çıkan yönetmelikle Köy Enstitüleriyle ilgili ilk değişiklik yapılmıştır. Alınan karar öğrencilerin aleyhinde olmuştur. Öğrenciler okul yönetimine katılıp görevler ve sorumluluklar alması yasaklanmıştır. 20 Mayıs 1947'deki genelge ile "okuma saatlerine ve okunan klasiklere" kısıtlama getirilmiştir.

27 Kasım 1947' de Köy Enstitülerine öğretmen yetiştiren Yüksek Köy Enstitüsü kapatılmıştır. Öğrenimlerine devam eden öğrencileri başka öğretmen okullarına gönderilmişlerdir. Köy Enstitülerinin can damarı olan ve merkezini oluşturan kurumun kapatılması sonucunda Köy Enstitülerin kapanışına doğru önemli bir adım daha atılmıştır.

5210 sayılı yasa ile 24 Mayıs 1948'de Köy Enstitüleri Teşkilat yasasında değişiklikler olmuştur. Yasa ile Tonguç'un iş eğitimi yöntem ve ilkeleri bırakılarak, klasik eğitime geçilmiştir. Ayrıca köylüye imece yoluyla yaptırılan köy okullarını bundan sonra devletin yapacağı taahhüt edilmiştir.

1950 seçimlerinden sonra DP galip çıkmış ve ana hatları değiştirilmiş olan Köy Enstitülerinin tarihe karışması hızlanmıştır. 1950'de karma eğitime son verilerek, enstitülerdeki kız öğrencilerin Kızılçullu'da Kız Köy Enstitüsü'ne dönüştürülen okulda eğitimlerine devam etmelerine karar verilmiştir. Fakat bu enstitünün bulunduğu yer NATO'ya tahsis edilince, enstitü Bolu ve Trabzon'a nakledilmiştir. Bu durum sonucunda kızlarını uzak yerlere göndermeyen aileler nedeniyle kızların okullara gönderilmesi oranı ciddi derecede azalmıştır.

⁸⁰ Türkoğlu, a.g.e., s. 496.

Bazı eğitimciler bile öğrencilere sorumluluk verip, ön planda tutulduğu bu eğitim sistemini değil de, klasik eğitim sistemini desteklemişler ve bu eğitim sistemini eleştirmişlerdir.⁸¹

Köy Enstitüleri sisteminde herkesin çalışması gerektiğinden bu sistem ayak uyduramayanların işine gelmemiştir. Meyve veren ağacı taşlamak çalışmaktan daha kolay olmuştur. Ayrıca köy enstitülerinde yetişenlerin demokratik davranışları tartışma yaratabiliyordu. Bunlar yönetsel nedenlerdi. Bu gelişmelerin hedefi, zaten adları çoktan "solcu yuvası"na çıkarılan Köy Enstitülerini yıpratmaktır. Bu yıpratma hareketi öncelikle yeni Bakanlık kadrosu tarafından başlatılmıştır.

Köy Enstitüsü Mezunları Halil Vural'la yapılan bir röportaj bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

"Hasan Ali Yücel bakan olduğu sırada köy enstitüsü mezunlarına direkt kendisiyle mektuplaşma yetkisini tanımıştı. Yani dilekçenin okul müdüründen Milli Eğitim Müdürlüğüne oradan da bakanlığa gitmesi aylar geçer; Bu yüzden bizi direkt kendisiyle haberleşme zorunda bırakmıştı. Bir yönetici kaymakam veya vali işimizi görmediğinde biz direkt Hasan Ali Yücel'e yazıyorduk o oradan emir verip hemen yaptırıyordu. Bu sebeplerden dolayı yöneticiler de Köy Enstitülerine karşı çıkmaya başlamıştı."

Ayrıca toprak ağaları, köylüleri kötü koşullarda çalıştırıyorlar, emeklerinin tam karşılığını vermiyorlardı. Çünkü köylülerin aydınlanmasını istemiyorlardı. Din adamları, tarikat liderleri ise köy yaşamını kendi çıkarları doğrultusunda etkiliyordu. Köye gelecek öğretmen çıkarlarına engel olabiliyordu. Köylünün okumasının "gözünün açılmasının" doğru olup olmadığını ileri süren, gerici zümre ve eskiden beri

15
8

köylünün sırtından geçinen ağalardı. Bunlar da toplumsal ve ekonomik nedenlerdi.

Bir gazete yazarının dönemin Van milletvekili Kinyas Kartal ile yaptığı bir röportajı ise bir diğer örnek olabilir.⁸²

—Köy enstitüleri komünist yetiştirdiği için mi kapatıldı?
—Hayır. Beni babam Moskova Üniversitesi'nde okuttu. Komünizmin ne olduğunu ben gayet iyi biliyorum. Köy enstitülerinde komünizmi bilen kimse yoktu. —Peki, karma eğitimden dolayı mı kapatıldı?
—Hayır. Bu da değil bütün dünyada okullar karma eğitim kız erkek beraber okuyor.
—Peki ya neden?
—Ben kapattırdım köy enstitülerini. Ben toprak ağasıyım. 200'e yakın köyüm var. Bu köylerdeki halk bana tapar. Ne işi varsa bana sorar. Evlenecek, boşanacak, askere gidecek, mahkemesi nesi varsa gelir bana danışır. Ama köy enstitüleri açıldıktan sonra 5 köyüme

⁸¹ www.meb.gov.tr, 07.12.2012.

⁸² <http://www.siyasalbirikim.com.tr>, 05.12.2012.

köy enstitüsü mezunu geldi ve bu köylerden artık kimse bana gelip danışmamaya başladı. Ben düşündüm 200 köyümün hepsine köy enstitüsü mezunu gelirse benim ağalığım ne olur, sıfıra düşer! Böyleyse benim harekete geçmem gerekir dedim ve doğudaki bütün ağalara telefon ettim onları topladım. Bir de batıdan buldum Eskişehir'den Emin Sazak. Sonra Menderes'le pazarlığa gittik. (Yıl 1950 seçimlerin olacağı zaman) Dedik ki köy enstitülerini kapatırsan şu gördüğün doğudaki tüm toprak ağaları ve batıdan Emin Sazak'ın oyları sana. Kapatmazsan oy yok ve Menderes'te 1950'de iktidara gelir gelmez köy enstitülerinin temelini sarsmaya başladı.

Köy Enstitülerinin itildiği bu durumun temelinde siyasal nedenler yer almıştır. CHP iktidarı kaybedeceği korkusuyla cumhuriyet devrimlerinden bir kısmını gözden çıkarmıştır. CHP Köy Enstitülerini feda ederek, yerlerine din görevlisi yetiştirecek imam hatip kurslarını ve ilahiyat fakültesini yeniden açıp, din derslerini müfredata koyarak tutucu oyları toplamaya çalışmıştır.

1946 yılından sonra Enstitülerde iş içinde eğitim anlayışı sistemli bir şekilde değiştirildi ve amacından saptırıldı. 1947 yılından sonra Enstitülerdeki değişiklikler birbirini izlemeye devam etti. Enstitü öğretmenleri ellerinde bulunan tüm araç ve gereçleri geri vermeye zorlandılar. Okullara tohumluk, bitki ve diğer tarımsal maddelerin verilmesi askıya alındı. Öğretmenin kişisel kullanımına ayrılan toprak elinden alındı. Bunun sonucunda öğretmenler uygulama çalışmalarında kullanacakları araç-gerekten yoksun duruma düşürüldüler. Enstitü öğretmenleri köylerine yerleşmiş üretici öğretmenler iken, yeni değişiklikler sonucunda tümüyle devlet tarafından ödenen bir ücrete mahkûm oldular. Köy Enstitüleri, yöneticilerin buyruklarını yerine getirmekten öteye gidemeyen "örnek bahçıvanlar" durumuna indirgendirler. Böylece ezbere dayanan bir eğitim anlayışı, bürün öğretim kurumlarında sistemli bir şekilde yaygınlaşmaya başlamış oluyordu.⁸³

Enstitülerin kapatılma gerekçelerinde biri de köylüye maddi ve manevi olarak çok yüklenildiğinin düşünülmesi ve köylülerden sürekli okul inşaatlarında çalışmaktan dolayı şikâyetlerin gelmesidir. Büyük şehirlerde okuyan çocukların okullarının her şeyini devletin yaptığı ama köylere gelindiğinde köylüden çok fazla destek ve yardım beklenildiği görüşleri hâkim olmaya başlamıştı. Ayrıca köy enstitüleri uygulamalı olduğundan devlete maliyeti de zaten yüksek olmaktaydı. Köylü köyüne gelen öğretmene toprak vermek zorundaydı ve bunu sağlamak için kendi aralarında sorunlar yaşıyor ve topraklarından vermek istemiyorlardı. Ayrıca

⁸³ Arayıcı, a.g.e., s. 261.

yurdun her bir tarafında çok fazla öğretmen ihtiyacı varken genel kültürle yoğrulmuş bir öğretmen okulunun ülkenin şartlarına göre çok lükse kaçtığı görüşü hakimdi.⁸⁴

Bu gelişmelere paralel olarak, Köy Enstitülerine karşı olumsuz tutuma sahip olan yeni Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sırer öncülüğünde, Enstitülerin temel ilkeleri birer birer ortadan kaldırıldı. "Benzer başka okullar olduğu gerekçesiyle" 1947 yılında Yüksek Köy Enstitüsü kapatıldı. 1947 Programı ile bir önceki 1943 Köy Enstitüsü Öğretim Programı değiştirilerek, üretim ve iş ilkesi zedelendi, öğrenci Enstitü yönetiminden dışlandı, Enstitülerdeki serbest okuma saatleri kaldırıldı ve birçok kitap yasaklanarak Enstitülerden toplatıldı.⁸⁵

Daha sonra Milli Eğitim Bakanı olarak Köy Enstitülerinin yıkımını tamamlayan ve adı günümüzde Milli Eğitim Bakanlığınca bir konferans salonuna da verilen Tevfik İleri, 1944 yılında Samsun Bayındırlık Müdürü iken samsun Halkevi'nce çıkarılan 19 Mayıs dergisinde:

"Evet, tesadüfen görmemiş olanların bilmeleri ve tasavvur etmelerine rağmen imkân olamayacak yepyeni bir gençliğin Köy Enstitülerinde yaratılmakta olduğunu gurur duyarak, zevk alarak gördük. Dileğimiz, Türkiye için çok yaralı olan Köy Enstitüleri davasının başarılı olmasıdır. Bu güzel, bu hayat dolu, istikbalimiz için çok ümit verici Enstitüden ayrılırken şöyle düşündüm: Şehirlerin kasvetli, boğucu, insanı bedbin edici havasından bunalanlar için şifa kaynağı olacaktır."⁸⁶

diyerek Ladik-Akpınar Köy Enstitüsüne övgüler sayan Tevfik İleri, DP Milletvekili ve Milli Eğitim Bakanı olunca tam tersi görüşler ileri sürmüştür.

Enstitülerin kapatılma sürecini, 14 Mayıs 1950 seçimlerinde Demokrat Parti'nin işbaşına gelmesi daha da hızlandırdı. Yeni Bakan Tevfik İleri ilk iş olarak Enstitüleri Kız ve Erkek Köy Enstitüleri olarak ayırmış, Kızılçullu, Beşikdüzü Köy Enstitülerini kapatmıştır. 1951 yılında Bayan Wofford başta olmak üzere birçok ABD'li uzman çağrılarak Enstitüleri yıkmaya zemin oluşturacak raporlar hazırlanmıştır.

Talim Terbiye Dairesi, 1952 yılında aldığı bir kararla Köy Enstitülerinin programında değişikliğe gitmiştir. Bu değişikliğin gerekçesi şöyledir: "Uygulama, hem öğretmen, hem de ziraatçı veya sanatkâr yetiştirmenin mümkün olmadığını ve öğretmenin çalışmasını bu şekilde bölmenin okulun zararına olduğunu gösterdi.

⁸⁴ Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yay., *Köy Enstitüleri İle İlgili Yasalar*, c: 2, 2000, s:225.

⁸⁵ Altunya, a.g.e., 1990, s. 95.

⁸⁶ Pakize Türkoğlu, *Tonguç ve Enstitüleri*, İstanbul, 2004, s. 564.

Böylece, 'üretici ve sanatkâr' yani Devlete fazla malî yük getirmeyecek öğretmen yetiştirme isteğinin gerçekleşmediği görüldü ve vazgeçildi." Bu değişiklikle Köy Enstitülerinin kapanacağıının sinyali verilmişti.⁸⁷

1947 Programıyla başlayan ve 1951 yılında ivme kazanan köklü program değişikliği süreci, Enstitüleri klasik öğretmen okullarına dönüştürmüştür. 1954 yılında Demokrat Parti Hükümeti tarafından Köy Enstitülerine son darbe indirilmiş ve 1954/6234 Sayılı Yasayla Köy Enstitüleri ile öğretmen okulları birleştirilmiştir. Köy Enstitülerinin adı İlköğretmen Okulu oldu. Böylece, köye yönelik eğitim ve öğretim kurumlarının varlığına son verilmiştir. Enstitülerin yerlerinde açılan İlköğretmen Okulları da 1974 yılında öğretmen liselerine dönüştürülerek ilkokul öğretmeni yetiştirme işlevi, yeni açılan iki yıllık Eğitim Enstitülerine aktarılmıştır.⁸⁸ Bazı aydınlara göre Köy Enstitülerinin kapatılması, Atatürk Devrimleri karşıtlarınca başlatılan bir Karşı Devrim hareketi olmuştur.

Kapatılmasında halk arasında yayılan bir kısmı kasıtlı söylentiler de etkili olmuştur. İvriz Köy Enstitüsü'nden M. Ali Eren "Düşünceler ve Anılar 2" adlı eserinde şunları aktarmaktadır:

"..bir gün sabaha doğru tan yeri ağarırken, okul bekçisinin "Mehmet Ali Bey, Mehmet Ali Bey" diye bağırdığını duydum. "Kalk, hemşerilerin geldi." dedi. O sırada okulda daimi elektrik yoktu. Bir motordan sağlanan elektrik gece yarısı kesiliyordu. Kapıyı açtım: Önde aksakallı bir erkek ve arkasında 7 kadın vardı. Hepsisi birden ağlıyorlardı. "Hoş geldiniz hemşeriler" dedim. Onlar sızlanmalarını daha da hızlandırıp, hüngür hüngür ağlamaya başladılar. Neden sonra sakinleşen hemşeriler, dün akşam bir haber aldıklarını, enstitüde okuyan 20 Beyağl'lı kızın okuldan kaçtıklarını, onunun İvriz Çayı'nda boğulduğu, onunun da kaybolduğu haberini aldıklarını söylediler. Onlara, "Çocuklarınızı yatakhanelerinde mışıl mışıl uyuyorlar, hiçbir şeyleri yok." dediysem de, benim sözüme inanmadılar. Mecburen giyindim. Kurallara göre kız yatakhanelerine erkek öğretmenler giremez, yalnızca bayan öğretmenler girerdi. Bu nedenle onları yanıma alarak, bayan kimya öğretmenin yanına gittim. Öğretmeni uyandırdım. Bu velileri kız yatakhanelerinin önüne kadar götürmesini ve çocuklarını uyandırarak, bu velilere gösterdikten sonra, tekrar

⁸⁷ Akyüz,a.g.e., s. 357

⁸⁸ H.Nedim Şahhüseynoğlu, *Köylünün Güneşi*, 1994 s. 24.

yatırmasını istedim. Söylediklerim yapıldı. Veliler rahat bir nefes aldılar. Ama zamanla veliler, çocuklarını birer ikişer okuldan kaçırdılar..."⁸⁹

Kapatılışın diğer bir boyutu ise eski Enstitü personeli. Enstitülüler; M. Emin Soysal, Sabri Koçak gibi bazı isimler tarafından içten vurulmuş, özellikle Kızılcıllu Köy enstitüsünün ilk müdürü M. Emin Soysal en yıkıcı ve zararlı eleştirileri yapmıştır. Çiftelerdeki ilk Eğitim Kursu'nda ve Kızılcıllu'nun kuruluşunda büyük emeği olan Soysal, hocası ve akrabası da olan H. Fikret Kanad'ın etkisiyle kendini sistemin vazgeçilmez bir elemanı olarak görmeye başlamıştır. Bakanlığın denetiminden çıkmış ve H. Ali Yücel tarafından görevinden alınmıştır. Bu olaydan sonra Yücel ve Tonguç'a yönelik hakaretlere varan saldırılara başlamıştır.⁹⁰

Köy Enstitüleri sistemine yönelik saldırılar Tonguç, H. Ali Yücel ve gerekse Enstitülüler tarafından önlenmeye çalışılmışsa da bazı eleştiriler ve sahipleri Köy Enstitülerinin yıkımını hızlandırmıştır.

Katliamın ilk kurbanı Hasanoğlan Köy Enstitüsü Müdürü M. Rauf İnan olmuştur. İnan 1935'te Milli Eğitim Müdürü Yardımcılığına, 1937'de Manisa Milli Eğitim Müdürlüğüne getirilmiştir. 1940'ta Çifteler Köy Enstitüsü Müdürlüğü'ne getirilen İnan, 1945 yılına kadar görevinde kalmıştır. Ardından Hasanoğlan Köy Enstitüsü Müdürü olmuştur.

İnan'ın öğrencilerle, Ankara ilçelerinde çalışan öğretmenlerle yaptığı konuşmalar zararlı bulunarak, İnönü'ye ulaştırılır. Bu dedikodulara son vererek, kendisini de yıpranmaktan kurtarmak isteyen İnönü, bir yemekte Tonguç'a Rauf İnan'ı Bakanlık Müfettişliğine yükseltmeyi düşündüğünü söyler. Tonguç bunun bir terfi olmadığını farkındadır ve o çok bilindik ve dikkat çekici öngörüsü ile;

"Bir kez kelle verme yolunu yeğlerseniz, günün birinde sıra sizin kellenize de gelecektir." yanıtını verir.⁹¹

Günümüzde de Köy Enstitülerinden arta kalanlar çeşitli kesimlerce yıpratılmaya çalışılmaktadır. 06 Ocak 2006 tarihli Hürriyet gazetesinde çıkan bir köşe yazısı da buna örnektir. Köy Enstitülerini ve sonrasını çokta iyi bilmediği bir bakışta anlaşılabilir bir kalemin yazısı olan "Köy Enstitüleri Putunu Yıkalım" başlığının altında Köy Enstitüleri öğretmen olmaktan öteye gidemeyen, emekli birer öğretmenler

⁸⁹ http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%B6y_Enstit%C3%BCeri, 05.12.2012.

⁹⁰ Niyazi Altunya, *Köy Enstitüsü Sistemine Toplu Bir Bakış*, 2005, s:100-101

⁹¹ Mehmet Cimi, *Tonguç Baba: Ülkeyi Kucaklayan Adam*, 1990,s: 253-255

topluluğu olma yolundaki bireylerin mezun edildiği, bir köylüsün köyde kal projesi olarak anlatılmaktadır.⁹²

Köyü okula ve öğretmene kavuşturmak için o zaman hazırlanan plana göre, Köy Enstitüleri bütün yönleriyle sürdürülseydi, 1956'da okulsuz köy, öğretmensiz okul kalmayacak, her 8-10 köyde bir sağlık memuru ve bir ebe bulunabilecekti. 1956 yılında, plana göre bütün köyler sağlık denetimine alınmış olacaktı. Köy kümelerinin ortalarına yapılan bölge okullarıyla köy çocuklarına sekiz yıllık öğretim olanağı sağlanacak, ilkokullar sekiz yıla çıkarılacaktı. Yetişkinlerin eğitimi ve okuma yazması kısa sürede sağlanacaktı. Köylü, ekonomik düzeyini yükseltici, yaşamında işe yarayan bilgiyle donanacaktı. Sonuçta kazanan bu ülke ve ulus olacaktı.

18 Nisan 2008 de yayınlanan ve Hulki Cevizoğlu'nun sunduğu Cevizkabuğu Programına konuk olan Sn. Alev Coşkun'a göre insanlık tarihinin üç büyük aydınlanma devrimi vardır;

1- Fransız ihtilali- 1789- egemenliği feodal beylerden ve kiliseden alıp, halka vermiştir. Aydınlanma devrimi kilise devrimini yıkmış, insanları aklını kullanmaya yöneltmiştir.

2- 1917 ikinci büyük devrimdir. Lenin ihtilali, Fransız ihtilalindeki özgürlük eşitlik hareketlerinin ekonomide yapılmış şeklidir.

3- 1923 Cumhuriyetin kuruluşu. Yıkılan bir devletten yeniden doğan bir devlet. 3 Mart 1924'te ise şeriat, halifelik kalktı ve eğitim birleşti (tevhid-i tedrisat). Böylelikle kulluktan vatandaşlığa, ümmetten ulus devlete geçildi. Köy enstitüleri yasasının gerekçesini, 17 Nisan 1940 Hasan Ali Yücel meclis kürsüsünde konuşurken şöyle açıklamıştır:

"Eğitim alanında yapılan köklü reform girişimlerine karşın kısıt kesimde okul çağındaki çocukların ancak %25 i ders görme olanağına sahip. Kentlerde ise % 80 okullara gidebiliyor. Köylerde o imkân yok. Kırsal alanı nasıl canlandırılmalı düşüncesi köy enstitülerini doğurmuştur."

İnönü, benim siyasi yaşamımda iki büyük başarı vardır. Birisi köy enstitüleri diğeri de demokrasidir demesine rağmen köy enstitülerini kapanmaktan kurtaramamıştır. Köy enstitülerinin temel ilkesi: köye öğretmen gönderince köyden kaçmak için her şeyi yapan öğretmeni köyde tutmak için köy çocuklarının seçilmesidir. Köy enstitülerinde eğitim sistemi üretime dayalıydı. %50 si eğitim, %25

⁹² Aydın, a.g.e., s. 116

tarım %25 kültür eğitimi (mandolin çalacak ya da bir enstrüman çalacak) şeklindeydi. Köy öğretmeni üretim yapacak. Arıcılık, tarım gibi üretim tekniklerini bilecek. Köy halkı görerek öğrenmeyi tercih etmektedir. Bir ziraatçı gidip anlatınca anlamıyor. Görmesi lazım. Bunu da köy öğretmenleri uygulamalı olarak onlara verilen topraklarda yapmış ve köylüye üretim konusunda örnek olmuştur. Bunu Tonguç önermiştir. Bugün batıda görsel işitsel uygulanan eğitim o yıllarda bizim ülkemizde düşünülmüş ve uygulamaya konmuştur. Kız çocuklarına terzilik, erkeklere marangozluk, tarım öğretmek gibi uygulamalı eğitimler verilmiştir. Ama dış güçler özellikle ABD köylerde başlayan bu aydınlanma hareketlerinden Türkiye bizim elimizden kurtulup Rusya'dan taraf olur diye tedirgin olduğundan enstitülerin kapanmasını istemiştir. Köylünün gözü açılırsa kimseye uşaklık etmezler. Rusya'da benzer örnekler olduğundan kapanmasını istemiştir. Köy enstitüleri köyden başlayacak bir cumhuriyetçi kalkınma modeliydi. 1940'larda henüz sanayileşme gelişmemişti. Köylerin kırk bininden sadece beş bininde okul vardı. Enstitüler ile köylüyü cumhuriyet ilkelerine bağlı olarak yetiştirmek amaçlanmıştır. Eskişehir milletvekili olan Emin Sazak bir konuşmasında öğretmenleri kastederek "bunlara verdiğiniz yetkiler cumhurbaşkanında yoktur" demiştir. Onun gibi aynı zamanda toprak ağası olan kişiler kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmiş ve feodalitenin

170

yıkılmasını istememişlerdir.

Yazar Mahmut Makal köy enstitülerinin kapatılması hakkında cevizkabuğu programında şu yorumu yapmıştır; arkada siyasi otorite olmadan köy enstitüleri kurulamazdı. İç ve dış güçler buna engel olmaktadır. İnönü ve Hasan Ali Yücel gibi insanlar her zaman gelmez. Köy enstitülerinin sözünün bile edilmesinden dış güçler rahatsız olmaktadır. Köy enstitüleri halen var olsaydı tarım ve hayvancılık ölmek yerine gelişecekti. Köy enstitüleri bugün halen hayatta olsaydı diplomalı işsizlerin sayısı artmaz, haydi kızlar okula gibi bir saçmalık olmaz, kızlar zaten ebe, hemşire,

171

öğretmen gibi meslek sahibi olurlardı. Sokaklar işsiz dolu olmazdı.

Cumhuriyetten 17 yıl sonra kurulan köy enstitüleri ancak 14 yıl

172

yaşamıştır.

¹⁷⁰ <http://www.guncelmeYdan.com/pano/ceviz-kabugu-18-04-08-koY-enstitul-eri-alev-coskun-t14296.html>, 12.02.2013.

¹⁷¹ <http://www.guncelmeYdan.com/pano/ceviz-kabugu-18-04-08-koy-enstituler-i-alev-coskun-t14296.html>, 12.02.2013.

¹⁷² Alev Coşkun, a.g.e., s. 69.

SONUÇ

Eğitim sorunu ülkemiz tarihinin ayrılmaz bir bütünü olmuş, özellikle Osmanlı'da II Meşrutiyet'ten sonra ele alınmıştır. Mevcud sistemin ve öğretmenlerin yeterli olmadığı, bunun yanında eğitim sisteminin de aksayan yönlerin bulunduğu ortak görüşlerdendi. Eğitimle ilgili yapılan çalışmaların amacı her zaman yeni bir okumuş nesil yetiştirmek olmuştur, fakat neslin büyük bölümünün köylerden oluşması, eğitim alanında yapılan çalışmaların veya yapılmak istenen düzenlemelerin yönünü köylere çevirmesine sebep olmuştur.

Eğitim konusunun üzerinde Cumhuriyetin ilandan hemen sonra daha fazla durulmaya başlanmış ve en önemli konu olmuştur. Özellikle köylerdeki eğitimin yaygınlaştırılmaya çalışılmasının nedeni ülke nüfusunun büyük bir kısmının köylü nüfustan oluşması olmuştur. Cumhuriyet hükümeti köylünün eğitilmesi konusunun önemini kavramış ve sorunu çözüme kavuşturmak için yoğun çaba sarf etmiştir.

Büyük devlet adamı olan ulu önder Atatürk köylünün eğitimi gerçeğini gören ilk kişidir. Konuşmalarının birçoğunda buna değinmiştir. Yeni kurulmuş bebek Türkiye'nin ciddi öğretmen sorunu bulunmaktaydı. O yıllarda öğretmen yetiştiren kurumlar ihtiyaç duyulan gereksinimleri karşılayacak durumda değildi. Hayata geçirilmesi düşünülen Köy Enstitüsü okullarında okuyacak öğretmen adaylarının bizzat hayatın içinde yaşayarak, köylerdeki gereksinimi yerine getirecek ağır meslek kollarında ve kültürsüzlükle mücadele etmeleri için eğitilerek, hayata hazırlanıp, görevlendirilmeleri planlanmıştır.

Bu planda gerçekleştirirken Türkiye'nin ekonomik ve sosyal ihtiyaçları doğrultusunda, ezberci eğitim değil onun yerine uygulamalı kendinden bir model olan çözüm itibarıyla dünyanın ihtiyacı olan evrensel ama Türkiye'ye özgü bir sistem seçilmiş ve laik bir şekilde bilim yolundan gidilmiştir. M. Kemal Atatürk'ün oluşturmak istediği ve temelini attığı çağdaş ülke yolunda en kılcallara yani köylere kadar ulaşıp toplumu en alt seviyeden bilinçlendirip yetiştirilmeye başlanmıştır. Halka Demokrasi ve Cumhuriyet bilgisi aşılanmak istenmiş ve bunun içinde en iyi yöntem olarak Köy Enstitüleri seçilmiştir. Köy Enstitülerine duyulan ihtiyacın temel nedenleri ve ise;

- O dönemde görev yapan diğer eğitim kurumlarından mezun öğretmenlerin sayısal olarak yetersizliği,
- Köy koşullarına göre yetiştirilmemiş olmaları ve bu durum sonucunda köy şartlarına uyum sorunlarıyla karşılaşmaları,
- Köylüyü benimseyecek ve onlara örnek olabilecek, köyü yadırgamayacak öğretmenlerin gerekliliği,
- Bu nedenle, Köy Enstitülerine çalışkan ve zeki köy çocukları alınması,
- Köyden alınan bu çocukların köy gerçeğine göre yetiştirilmesi ve köylerine gönderilmesi,
- Köy Enstitülerinin genellikle şehir ve kasabaların dışında demiryoluna veya karayoluna yakın köy ve köylerin bitişiğinde kurulması,
- Bu yerler seçilirken tarım işlerine elverişli olması ve 2-3 il için bölge merkezi olması gibi durumlar dikkate alınmıştır.

Bu ihtiyaçlar göz önüne alındığında Köy Enstitülerinin Türkiye gerçeğine uygun kurumlar olduğu görülmektedir. Köy Enstitüleri sadece köye öğretmen yetiştirmekle kalmamış, köyün ihtiyaçlarına cevap verebilecek diğer meslek elemanlarının da yetiştirmiştir.

Bu nedenle bu okullarda çalışkan ve zeki köy çocukları alınmış, köyün bağrından, köyün içinden gelen köyü bilen çocuklar Köy Enstitülerinde yetişip yine bu okullarda görev yapan öğretmenler kültürel bilgi ile birlikte tarım ve teknikle ilgili bilgi ve beceriler de kazanarak yetiştirilmişlerdir. Bu öğretmenler sadece köyün eğitim ve öğretimiyle ilgilenmemiş, onlara çalışmalarında rehberlik etmiştir. Bu öğretmenlerinde köy çocuğu olmaları nedeniyle köylü ile etkili iletişim kurabilmiştir.

"İş içinde eğitim" Köy Enstitülerinde eğitimin dayandığı ana ilkedir. eğitim-öğretimin bu ilkeye dayalı olduğu sistemde yetişen öğretmen, burada kazandığı çalışma alışkanlıklarını köylerde de sürdürmüşlerdir. Köy Enstitülerinden mezun olan öğretmenler, köyün eğitiminde değil aynı zamanda kalkınmasında ve aydınlanmasında da önemli görevler üstlenmişlerdir.

Fakat daha sonraki dönemde Köy Enstitüleri bazı kesimlerin çıkarlarına zarar verdiği için karalamalara maruz kalmıştır. Siyasi, ekonomik, kişisel nedenlerle enstitülerin kapatılması hız kazanmıştır. Köylüler, bu uygulamanın hayli maliyetli bir uygulama olduğu ve bu maliyetin, Enstitünün kurulduğu köylerdeki köylülerin emeği ile (arazi temini, okul inşaatı vs.) karşılanması gerektiği vurgulanarak kışkırtılmıştır.

O dönemde köylüye bu koşullar hayli ağır gelmiştir. Hatta Enstitülerde din derslerin okutulmamasından dem vurularak, dini duyguların sömürülmesi bile yapılmıştır. Toprak ağaları köylünün gözünün açılmasından korktuğu için karalama yolunu seçmiştir. Siyasetçiler, ağalar, Enstitülerden rahatsız olan her kesim el birliği ile bu eğitim kurumlarının kapatılmasını sağlamışlardır.

Fakat yetişen öğretmenlerin hiç şüphesiz köylüye daha fazla değer kattığı ilerleyen dönemlerde görülmüştür.

KAYNAKLAR

- Akyüz, Yahya, *Başlangıçtan 2001'e Türk Eğitim Tarihi*, Alfa Yay. İstanbul, 2001.
- Akyüz, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi*, İst. Kültür Ünv. Yayınları, No:1, 1997.
- Altunya, Niyazi, *Köy Enstitülerinin Tarihçesi*, Eğitim-Der Yay., Ankara, 1990.
- Altunya, Niyazi, *Köy Enstitü Sisteminin Düşünsel Temelleri*, 50. Yıl Baskısı, İkinci Baskı, Ankara, 2000.
- Altunya, Niyazi, *Köy Enstitüsü Düşünsel Temelleri*, 3.Baskı, Uygun Basım 2002, Ankara.
- Altunya, Niyazi, *Köy Enstitü Sistemine Toplu Bakış*, Kelebek Matbaası, 2005
- Apaydın, Talip, *Yüksek Köy Enstitüsü*, Eğitim-Der Yayınları-2.
- Arayıcı, Ali, *Kemalist Dönem Türkiye 'sinde Eğitim Politikaları ve Köy Enstitüleri*, Ceylan Yay., İstanbul, 1999.
- Aydın, Baha, Mutlu, *Köy Enstitüleri ve Toplum Kalkınması*, Anı Yay. Ekim 2007
- Aydoğan, Mustafa, *Hasan Ali Yücel, Köy Enstitüleri ve Köy Eğitimi ile İlgili Yazıları, Konuşmaları*, Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yay., 1997.
- Balcı, Ali, *Etkili Okul ve Okul Geliştirme*, Pegem Yay., Ankara, 2001, s. 10.
- Başar, Erdoğan, "Cumhuriyet Devri Türk Eğitiminde Mustafa Necati'nin Yeri", 1991, *Milli Kültür*, Sayı: 88, s:57-58.
- Başaran, İbrahim, *Sistem Olarak Köy Enstitüleri, Kuruluşunun 50. Yılında Köy Enstitüleri*, Eğitim-Der Yay., Ankara, 1990.
- Başgöz, İlhan, *Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk*, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1995.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, c:20, 1986, s: 10584.
- Cimi, Mehmet, *Tonguç Baba: Ülkeyi Kucaklayan Adam*, Akyüz Yayınları, 1990
- Cimi, Mehmet, *Tonguç Baba Ülkeyi Kucaklayan Adam*, 1995, Boğaziçi Yayınları, 2. Baskı.
- Coşkun, Alev, *Hasan Ali Yücel*, İstanbul, 3. Baskı, 2007.
- Çavdar, Tefvik, *Türkiye 'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*, İmge Kitapevi, Ankara, 1999.
- Çıkar, Mustafa, *Hasan Ali Yücel ve Türk Kültür Reformu*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 1998.
- Dündar, Can, *Köy Enstitüleri*, İmge Yayınları, Ankara, 2000.

- Erçelebi, Hasan, *Kuruluşunun 50. Yılında Köy Enstitüleri ve Türk Eğitim Sistemine Katkıları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, 1991, Ankara.
- Eyüboğlu, Sabahattin, *Köy Enstitüleri Üzerine*, İstanbul, 1979.
- Gedikoğlu, Şevket, *Evreleri ve Getirdikleriyle Köy Enstitüleri*, İş Matbaacılık, Ankara, 1971.
- Gedikoğlu, Şevket, *Köy Enstitülerinde Öğretmen*, Eğitim-Der Yay., Ankara, 1990.
- Gedikoğlu, Şevket, *Türkiye 'de Yaygın Eğitimden Çağdaş Eğitime*, Kadioğlu Matbaası, Ankara, 1991.
- Gezer, Nadir, *Sistemin Devre Dışı Bırakılışı*, Köy Ens. ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yay. Ankara, 1996.
- Gürsel, Ömer, Ezgi Tekergül, Kani Turan, Beray Toraman, Ömer Karagöz, Murat Gölbaş "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bir Eğitim Modeli Köy Enstitüleri", 1. *İnşaat Mühendisliği Sempozyumu*, Antalya, 2009.
- Kafadar, Osman, *Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma*, Ankara 1997.
- Kepenek, Mehmet, *Basında Köy Enstitüleri* (Cilt 2) Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yay.,Ankara, 2001.
- Kirby, Fay, *Türkiye 'de Köy Enstitüleri*, Güldiken Yay., İstanbul, 2000.
- Koç, Nurgül, *Türk Kültür Tarihi içinde Köy Enstitüleri*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İzmir. 2007.
- Köy Eğitim Kanunu, 1938.
- Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yay., *Köy Enstitüleri ile İlgili Yasalar*, c: 2, 2000, s:225.
- Köy Enstitüleri ve Yeni Arayışlar*, Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Yayınları, Uşşak Matbaası, İzmir, Nisan 2003.
- Nejat, Ethem, "Dağlı, Bayırlı, Ovalı Olmalıyız", *Yeni Fikir*, c.III, s.19.
- Nejat, Ethem, *Türklük Nedir ve Terbiye Yolları*, İstanbul, 1329.
- Oğuzkan, A. Ferhan, *Köy Enstitüleri Programları*, Kuruluşun 50. Yılında Köy Enstitüleri, Eğitim-Der Yay., Ankara, 1990.
- Okan, Kenan, *Mustafa Necati*, MEB, Planlama-Araştırma ve Koordinasyon Yay. Ankara, 1972.
- Özkucur, Abdullah, *Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü*, Selvi Yayınları, Ankara, Nisan-1990.
- Sakaoğlu, Necdet, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*, İstanbul, 1993.
- Soysal, Mümtaz, *Köy Enstitüleri ve Türkiye 'nin Toplumsal Yapısı*, Birlik Yay., Ankara, 1964, c:5, No: 64.
- Şahhüseyinoğlu, H.Nedim, *Köylünün Güneşi*, Prospero Yay. 1994.

- Tayip Duman, "Ethem Nejat'ın Eğitim Görüşü", *Atatürk Döneminden Günümüze Cumhuriyetin Eğitim Felsefesi ve Uygulamaları Sempozyumu Bildirileri*, Ankara, 2006. s.77.
- Tekben, Şerif, *Canlandırılacak Köy Yolunda*, Akçadağ Köy Enstitüsü Basımevi, Malatya, 1947.
- Tekben, Şerif, *Neden Köy Enstitüleri*, Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı Yay., İstanbul, 1962.
- Tonguç, Engin, "Atatürk ve Köy Enstitüleri", *Yeniden İmece Dergisi*, s. 14, s. 34.
- Tonguç, İsmail Hakkı, *Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy*, İstanbul, 1947.
- Tonguç, İsmail Hakkı, *Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1949.
- Tonguç, İsmail Hakkı, *İlköğretim Kavramı*, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1946.
- Turan, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi*, Bilgi Yayınları, Ankara, 1999.
- Türk, Ercan, *Türk Eğitim Sistemi ve Yönetimi*, Nobel Yay., Ankara, 2002.
- Türkkaan, İlknur, *Cumhuriyet Döneminde Milli Eğitim Bakanı Olarak Hasan Ali Yücel*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1996.
- Türkoğlu, Pakize, *Tonguç ve Enstitüleri*, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1997.
- Türkoğlu, Pakize, *Tonguç ve Enstitüleri*, Kültür Yay. 2. Baskı, İstanbul, 2000.
- Türkoğlu, Pakize, *Tonguç ve Enstitüleri*, İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2004.
- Yalman, Ahmet Emin, *Yarının Türkiye'sine Seyahat*, Cem Yay. İstanbul, 1990.
- 4274 Sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu (1942). 19.06.1942 tarihinde kabul edilmiş, Resmi Gazete 25.06.1942 tarih ve Sayı: 5141 ile yayımlanmıştır, Yayımlandığı Düstur: Tertip: 3 Cilt: 23 Sayfa: 580.

SÜRELİ KAYNAKLAR

- Altın, Hamza, "Osmanlı Eğitimcisi Mustafa Sâti Bey ve Öğretmen Yetiştirme Hakkındaki Görüşleri ve Faaliyetleri", *Türk Kültürü Dergisi*, Eylül-Ekim 2005, Sayı. 509-510, s. 271-287.
- Altın, Hamza, II. Meşrutiyet Dönemi Maarif Nazırlarından Emrullah Efendi ve Öğretmen Yetiştirme Tarihimize Katkıları, *F.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15:2 (2010), s:156.
- Altunya, Niyazi, "Köy Enstitüleri", *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, Yıl: 3, No: 26, Nisan 2002.
- Altunya, Niyazi, Köy Enstitüleri, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 2002, 3(26), s. 2-11.

Aysal, Necdet, "Anadolu'da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Mayıs-Kasım 2005, s: 35-36, s. 267.

Geray, Cevat, Köy Kalkınması ve Tonguç, *İmece Dergisi*, 1969, s: 100, s. 10.

Nejat, Ethem, "Liselere mi Başka Mekteplere mi Muhtacız", *Sırat-ı Müstakim*, C. V, s. 110, 9, 1326, s. 91-92.

Taşkaya, Serdarhan Musa ve Akbaşı, Sait, Okuma Yazma Öğretiminde Köy Enstitülerinin Yeri, *Mersin Üniv. Eğitim Fakültesi Dergisi*, c: 4, s: 1, Haziran 2008, s. 20.

Tekışık, H. Hüsni, "Köy Enstitüleri", *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 2006, s. 31, s. 1-4.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%B6y_Enstit%C3%BCleri, 05.12.2012.

<http://www.siyasalbirikim.com.tr>, 05.12.2012.

www.ankara.edu.tr, 05.12.2012.

Candoğan, Galip, "Köy Enstitüleri Sisteminde Öğrencilerin Yönetime Katılması", *Türkiye Sanal Eğitim Bilimleri Kütüphanesi*,

www.egitim.aku.edu.tr/candogan.htm, 05.12.2012.

Özgen, Bekir, *Eğitimde Süreklilik ve Köy Enstitüleri*, <http://www.egitim.aku.edu.tr/ozgen.htm>. 05.11.2012.

Karaman, Suay, "63. Yılında Köy Enstitüleri", *Üniversite ve Toplum Dergisi*, (Haziran 2003), www.universitetoplum.org/pdf/pdf.php, 07.12.2012.

www.meb.gov.tr, 07.12.2012.

www.ebfmd.org/satakul.doc, 11.09.2012.

Tekin, Yücel, *Köy Enstitülerinin Eğitimde Kalite Yönünden İncelenmesi*, Ankara Üniv., Ankara, Mayıs- 2005, s.7, www.ankara.edu.tr, 12.11.2012.

Aysal, N. "Anadolu'da Aydınlanma Hareketlerinin Doğuşu: Köy Enstitüleri", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 3536, Mayıs-Kasım 2005, s. 272. www.ankara.edu.tr, 12.11.2012.

Ortaş, İbrahim, "Ülkemizin Kaçırıldığı En Büyük Eğitim Projesi: Köy Enstitüleri", Ankara, *Pivolka Dergisi*, 2005, Sayı: 4(17), s. 3-5. <http://www.elyadal.org/pivolka/17/koyens.htm>, 20.11.2012.

Semerci, Bekir, *Türkiye'de İleri Atılımlar ve Köy Enstitüleri*, 1989, <http://www.koyenstituleri.web.tr/indir/koyenstitu.pdf>, 20.11.2012.

Çoşkun, Alev, <http://www.guncelmeydan.com/pano/ceviz-kabugu-18-04-08-koy-enstituleri-alev-coskun-t14296.html>, 12.02.2013.

<http://koyenstituleri.de/uye/bin.pl/berichte.pl>, 28.03.2013.

www.e-kutuphane.imo.org.tr/pdf/16529.pdf, 12.12.2012.

dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/788/10118.pdf,

12.12.2012.

ÖZGEÇMİŞ

Serkan Esen 1985 yılında Kocaeli Gölcük'te doğdu. Orta öğrenimini Kocaeli Gölcük'te tamamlayan Serkan Esen, 2008 yılında Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünden mezun oldu. 2011 yılında Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Yüksek Lisans öğrenimine başladı. 2013 yılında mezun olacak olan Esen orta düzeyde İngilizce bilmektedir.

VİTAE

Serkan Esen was born in Gölcük, Kocaeli in 1985. He completed his secondary education in Gölcük. He studied in Science and Letters Department in Sakarya University and got his degree in August, 2008. In 2011 his MA in Social Science institute

in Kilis 7 Aralık Üniversitesi and he still continues his MA. He is going to get his MA degree in 2013 and he can speak English at intermediate level.

² İbrahim Ortaş, Ülkemizin Kaçırıldığı En Büyük Eğitim Projesi: Köy Enstitüleri, Ankara, *Pivolka Dergisi*, 2005, Sayı: 4(17), s. 3-5. <http://www.elyadal.org/pivolka/17/koyens.htm>, 20.11.2012.

³ H. Hüsnü Tekişik, Köy Enstitüleri, *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 2006, s. 31, s. 1-4.

⁷ A. Ferhan Oğuzkan, *Köy Enstitüleri Programları, Kuruluşun 50. Yılında Köy Enstitüleri*, Ankara, 1990, s. 12.

⁸ İsmail Hakkı Tonguç, *Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy*, İstanbul, 1949, s. 50.

¹³ Hamza Altın, II. Meşrutiyet Dönemi Maarif Nazırlarından Emrullah Efendi ve Öğretmen Yetiştirme Tarihimize Katkıları, F.Ü. *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15:2 (2010), s.156.

¹⁷ Hamza Altın, a.g.m., (2010), s.159-163.

¹⁸ Ethem Nejat, *Türklük Nedir ve Terbiye Yolları*, İstanbul, 1329, s.39-43.

²² Ethem Nejat, "Dağlı, Bayırlı, Ovalı Ölmeliyiz", *Yeni Fikir*, C.III, s.19, s. 23.

²³ Niyazi Altunya, *Köy Enstitülerinin Tarihçesi*, Ankara, 1990, s. 82.

²⁴ Altunya, a.g.m., s. 83. Kanun-i Sani 1329, s. 587-593.

²⁵ Necdet Sakaoglu, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi*, İstanbul, 1993, s. 46.

²⁷ Baha Mutlu Aydın, *Köy Enstitüleri ve Toplum Kalkınması*, Ekim, 2007 s.22.

²⁸ Tonguç, a.g.e., s. 85.

³⁰ www.ebfmd.org/satakul.doc, 11.09.2012.

³¹ Mehmet Cimi, *Tonguç Baba Ülkeyi Kucaklayan Adam*; 1995, Boğaziçi Yayınları, 2. Baskı, s.97-99.

³² www.ebfmd.org/satakul.doc, 11.09.2012.

³³ Gürsel vd., a.g.s., s. 124.

³⁵ Gürsel vd., a.g.s., s. 121.

³⁷ Tonguç, a.g.e., s. 22-36-531

³⁹ Niyazi Altunya, *Köy Enstitüleri*, *Bilim ve Akılın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 2002, 3 (26), s. 2-11.

⁴² Necdet Aysal, Anadolu'da Aydınlanma Hareketlerinin Doğuşu: Köy Enstitüleri, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, s. 35-36, Mayıs-Kasım 2005, s. 267282. www.ankara.edu.tr, 12.11.2012.

⁴⁷ Fay Kirby, *Türkiye 'de Köy Enstitüleri* İstanbul, 2000, s. 199.

⁴⁸ Turan, a.g.e., s. 42.

⁵³ Yahya Akyüz, *Başlangıçtan 2001 'e Türk Eğitim Tarihi*, İstanbul, 2001, s. 357.

⁵⁷ Türkoğlu, a.g.e., s. 114.

⁵⁸ 4274 Sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu (1942). 19.06.1942 tarihinde kabul edilmiş, Resmi Gazete 25.06.1942 tarih ve Sayı: 5141 ile yayımlanmıştır, Yayımlandığı Düstur: Tertip: 3 Cilt: 23 Sayfa: 580.

⁷⁰ Kirby, a.g.e., s. 224.

⁷¹ Altunya, a.g.e., s. 35-36.

⁷² Nurgül Koç, *Türk Kültür Tarihi İçinde Köy Enstitüleri*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkiye Cumhuriyeti Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi) İzmir. 2007, s.175.

- ⁷³Şevket Gedikoğlu, *Köy Enstitülerinde Öğretmen*, Ankara, 1990, s. 136.
- ⁷⁴Arayıcı, a.g.e., s. 223.
- ⁷⁵Galip Candoğan, *Köy Enstitüleri Sisteminde Öğrencilerin Yönetime Katılması*, Türkiye Sanal Eğitim Bilimleri Kütüphanesi, www.egitim.aku.edu.tr/candogan.htm, 05.12.2012.
- ⁷⁷Can Dünder, *Köy Enstitüleri*, Ankara, 2000. İmge Yayınları. s:27.
- ⁷⁸Çıkar, a.g.e., 91.
- ⁷⁹Köy Eğitimleri Kanunu, 1938, s. 18.
- ⁸⁰Kirby, a.g.e., s. 227.
- ⁸²H. Hüsnü Tekişik, *Köy Enstitüleri*, Çağdaş Eğitim Dergisi, 2006, s. 31, s. 1-4.
- ⁸³Arayıcı, a.g.e., s. 223.
- ⁸⁴Engin Tonguç, Atatürk ve Köy Enstitüleri, *Yeniden İmece Dergisi*, s. 14, s. 34.
- ⁸⁵Oğuzkan, a.g.e., s. 14.
- ⁸⁷Oğuzkan, a.g.e., s. 16.
- ⁸⁸İlhan Başgöz, *Türkiye'nin Eğitim Çıkmazı ve Atatürk*, Ankara, 1995, s. 72.
- ⁸⁹Kirby, a.g.e., s. 253.
- ⁹²Kirby, a.g.e., s. 247.
- ⁹⁷Oğuzkan, a.g.e., s. 17-18.
- ¹⁰²Tekin, a.g.ç., 12.11.2012. www.ankara.edu.tr
- ¹⁰³Ali Arayıcı, a.g.e., s. 225.
- ¹⁰⁷Oğuzkan, a.g.e., s. 25.
- ¹⁰⁸Oğuzkan, a.g.e., s. 25.
- ¹¹²Arayıcı, a.g.e., s. 240.
- ¹¹³Kirby, a.g.e., s. 249-250.
- ¹¹⁷Arayıcı, a.g.e., s. 243.
- ¹¹⁸Can Dünder, *Köy Enstitüleri*, İmge Yayınları, Ankara, 2000, s. 62.
- ¹²⁰Arayıcı, a.g.e., s. 248.
- ¹²¹Türkoğlu, a.g.e., s. 602-603.
- ¹²²www.ankara.edu.tr, 05.12.2012.
- ¹²³Bekir Semerci, *Türkiye 'de İleri Atılımlar ve Köy Enstitüleri*, 1989, <http://www.kovenstituleri.web.tr/indir/koYenstitu.pdf>, 20.11.2012.
- ¹²⁴Ortaş, İbrahim, a.g.m., <http://www.elyadal.org/pivolka/17/koyens.htm>, 20.11.2012.
- ¹²⁵www.meb.gov.tr, 07.12.2012.
- ¹²⁷Abdullah Özkucur, *Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü*, Selvi Yayınları, Ankara, Nisan-1990, s.72.
- ¹²⁸Mehmet Kepenek, *Basında Köy Enstitüleri* (Cilt 2) Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yay., Ankara, 2001, s.48.
- ¹²⁹Hasan Erçelebi, *Kuruluşunun 50. Yılında Köy Enstitüleri ve Türk Eğitim Sistemine Katkıları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, 1991, Ankara, s:21-23.
- ¹³⁰www.ankara.edu.tr, 05.12.2012.

- ¹³¹ Ali Balcı, *Etkili Okul ve Okul Geliştirme*, Pegem Yay., Ankara, 2001, s. 10.
- ¹³² Akyüz, a.g.e., s. 325-326.
- ¹³³ Suay Karaman, *63. Yılında Köy Enstitüleri, Üniversite ve Toplum Dergisi*, (Haziran2003), www.universitetoplum.org/pdf/pdf.php, 07.12.2012.
- ¹³⁵ Tefik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950*, Ankara, 1999, s:376-377.
- ¹³⁷ *Köy Enstitüleri ve Yeni Arayışlar*, Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Yayınları, Uşşak Matbaası, İzmir, Nisan 2003, s. 24.
- ¹³⁸ www.meb.gov.tr, 07.12.2012.
- ¹³⁹ Niyazi Altunya, *Köy Enstitüsü Düşünsel Temelleri*, 3.Baskı, Uygun Basım 2002, Ankara s. 48.
- ¹⁴² Taşkaya, Serdarhan Musa - Akbaşlı, Sait, *Okuma Yazma Öğretiminde Köy Enstitülerinin Yeri*, *Mersin Üniv. Eğitim Fakültesi Dergisi*, c: 4, s: 1, Haziran 2008, s. 20.
- ¹⁴⁷ Nadir Gezer, *Sistemin Devre Dışı Bırakılışı*, Ankara,1996, s:113
- ¹⁴⁸ Aysal, a.g.m., s. 277.
- ¹⁵² Türkoğlu, a.g.e., s. 503.
- ¹⁵³ Şevket Gedikoğlu, *Türkiye 'de Yaygın Eğitimden Çağdaş Eğitime*, Ankara, 1991, s. 289.
- ¹⁵⁷ Altunya, a.g.e., 1990, s. 95.
- ¹⁵⁸ Ahmet Emin Yalman, *Yarının Türkiye'sine Seyahat*, İstanbul, 1990, s. 25.